

कथासंग्रह

कोंकणी भाशा मंडळ, गोंय

कथामंच

[पयलें वर्स कला शाखेचो अभ्यासक्रमा (Discipline Specific Course) खातीर क्रमीक पाठ्यपुस्तक]

भालचंद्र गांवकार

(निमंत्रक)

सहयोगी प्राध्यापक,
कोंकणी विभाग मुखेली
रोझरी म्हाविद्यालय नावेली-साश्ट, गोंय

अंजू साखरदांडे

सहयोगी प्राध्यापक,
भारतीय भाशा विभाग मुखेली
धेंपे म्हाविद्यालय
मिरामार - पणजी, गोंय

नित्यानंद बा. नायक

सहाय्यक प्राध्यापक,
कोंकणी विभाग मुखेली
सी. ई. एस. म्हाविद्यालय
कुंकळ्ळी-साश्ट, गोंय

कोंकणी भाशा मंडळ, गोंय

कथामंच

उजवाडावपी
नित्यानंद नायक
सरचिटणीस,
कोंकणी भाशा मंडळ, गोंय
कोंकणी भवन, विद्यानगर, मडगांव, गोंय
2750585

मुखचित्र आनी मांडावळ
प्रसाद नायक
9326133797

पयली उजवाडावणी 2017

मोल - रु. 150/-

कथामंच ।

प्रस्तावना

खंयच्याय समाजाच्या लोकमानसाचो थाव घेवचो जालो जाल्यार त्या समाजांत निर्माण जाल्लें साहित्य वाचें. बंगालीबाबूंची वळख हेर भारतीयांक बरे तरेन जावंक पावली ती गुरूदेव रविन्द्रनाथ टागोर आनी शरतचंद्र चट्टोपाध्याय हांच्या कथा साहित्यांतल्यान. प्रेमचंद आमचे मेरेन पावलो आनी उत्तर भारतीयांची जीण आमचे मुखार उबी जाली. काल पयर मेरेन साहित्याची मक्तेदारी आशिल्ली ती चड करून मध्यमवर्गीयां कडेन. लोकशाये वांगडा आयिल्ले साक्षरतायेन दलीत संवेदनेक वाचा फोडली आनी दलितांचे जिणेची कथा तिच्या वास्तवा सयत दलीत साहित्यांतल्यान आमचे मुखार आयली. आमी गृहीत धरून चलताले तातूंतलें हें प्रकरण न्हय हें उक्ताडार आयलें.

कोंकणी समाजाची मानसीकताय, कोंकणी मनशाच्या संवेदनांचीं आवर्तनां, कोंकणीजनांचे उत्फर्के आनी उमाळे योग्य रितीन समजून घेवचे जाल्यार ते कोंकणी साहित्यांतूच. मनीस तितल्यो प्रकृती. पूण समाज हो सर्वसमावेशक आसता. गोंयचो हिंदू समाजूय कोंकणी समाज आनी किरिस्तांवूय कोंकणीच. देखून साहित्याच्या चित्रणांत जरी जिणेपददतींत वेगळेपण जाणवलें तरी समाजीक मानसीकताय एकूच आसा म्हणपाचें जाणवता. कोंकणी समाज धर्मा प्रमाणच जातींनी आनी वर्गांनीय वाटून गेला. तीं एकाच समाजाचीं विंगड विंगड तासां. तीच गत शैलीची. कोंकणी भाशा शैलीची विविधताय म्हणल्यार भाशेची गिरेस्तकाय. भौसाचे भाशेची सोबीतकाय समजुपा खातीर 'भूककांप' ह्या कथेचेर नदर मारल्यार पुरो. बाबल्याच्या तोंडांतली अंत्रुजी भौसाची भास सामकी वेगळी. 'नवो जल्म' कथेंतली गोंयची शैली - दोनूय कथा मध्यमवर्गीयांच्यो आसुनूय - थळवैशिष्ट्यांक लागून तांचें वेगळेपण नदरेंत भरता. भारतीय कथासाहित्य खूब फुडें पावले उपरांत कोंकणीक मान्यताय मेळिल्ल्यान कोंकणी कथेन खूब उसरां पावली मारली.

शणै गोंयबाबान घालून दिल्ले बुन्यादीचेर अनेक कथा बरोवन जाल्यो. पूण बरोवप्यां मदीं सातत्य उरलें ना. गोंयमुक्तीची वाट पळयत बशिल्ल्या कथेन मागीर मात अशी मुक्त झोंपय घेतली. फाटल्या शतमानाच्या सातव्या दसकांतूच कथेन हेर भारतीय कथासाहित्याच्या खांदाक खांदो तेंकयलो. साहित्य निखटें मनरिजवण करपाचें साधन न्हय. साहित्यकार हो एक कलाकार हें मतींत दवरूंक जाय. लळीत कलांक लागून मनशाचे जिणेचो पांवडो उंचायेर पावता. लळीत कलां मदीं जशें संगीत अती श्रेश्ट मानतात तशेंच लळीत साहित्यांत कवितेक

वयल्या पांवड्यार दवरतात. ताचें कारण तिच्यांत थोड्याच उतरां भितर खूब कितें सांगपाची तांक आसता. आयज कविते इतलोच मान कथांकूय फावता ताचें कारण कथेन आपणायिल्ली संक्षिप्तताय. कथाकारां मदींय एक कवी आसता अशें बरी कथा वाचतकूच जाणवता. जिणेंतल्या मूलभूत प्रस्नांक (metaphysical) तत्वीक पांवड्यार वचून भिडप हें कलाकाराचें काम. प्रस्तूत प्रातिनिधीक कथा झेल्यांत कलेचो हो अपरूप आविश्कार ल्हान-व्हड प्रमाणांत दिश्टी पडटा. ह्या झेल्याक प्रातिनिधीक म्हणपा खातीर जें जें गरजेचें तें तें सगलें ह्या झेल्यांत आसपावता. गोंयच्या सगळ्या वाठारांचें प्रातिनिधीत्व करपी कथा आसात. कथेचे प्रकार - विज्ञान कथा, अस्तुरीवादी कथा, चरित्रप्रधान कथा, रहस्यकथा- स्वतंत्र कथा जावन आयल्यात. भुरगें जल्माक येता तेन्नाच एक आवयूय जल्माक येता हें दाखोवपी 'नवो जल्म', घरच्यांचे चलणुकेचो आनी उलोवण्यांचो सान मनाचेर जावपी परिणामांचो कलात्मक आविश्कार दाखोवपी 'खेळ', मर्णाविधीचेर पोट भरपी गरिबाची काळजाक पिवळ घालपी 'भूककांप' ही अप्रतीम कथा. आमच्यो कथा अणकारान इतर भाशांनी पावतल्यो तेन्ना कोंकणी कथेची तांक उर्वरीत भारताक जातली. गोंय हें पर्यटकांचें आकर्शण थारलां. मागीर कथाकार ह्या विशयाक हात घालिनासतना कसो रावत? 'डॉल्फी' ही कथा पर्यटना वांगडाच अनेक विशयांचेर उजवाड घालता. घरांतले वावराडेक गिरेस्त लोक commodity कशी लेखतात आनी आपणालो फुडार सुगूर उरचो हे सुवार्थी भावनेन गरिबांक कशे गृहीत धरून वागयतात हाचें भोव सोबीत चित्रण 'डॉल्फी' कथेंत जालां. घांटी लोक गोंयांत येवन भरल्यात असो एक सूर सरसकट आयकूंक येता. पूण गोंयकारांक ते आयते 'सेवक' मेळ्ळ्यात हें आमी मानून घेतात. 'नातें रगताचें' कथेंतल्या घांट्याच्या आंगांतलें मनीसपण निवेदकावरवींच वाचकांकूय खोशेचो चिमटो काडटा. बायलमनशेन नोकरी केल्ली घोवाक जाय पूण घरांतल्या वावराक तिका आदार करपाक फाट करपी 'दादलो', 'कांट्याळे हार' कथेंत पळोवंक मेळटा. सगळ्योच कथा एका परस एक. आनी तितल्योच प्रातिनिधीक. समस्त कोंकणीजनांचें प्रतिनिधित्व करपी ह्या कथां झेल्याक फावो तसो येवकार मेळटलो अशी खात्री बाळगितां. आनी ह्या कथांचो अणकार जावनूय तो हेर साहित्यांत पावचो अशी इत्सा उक्तायतां.

- दामोदर मावजो

मडगांव

दोन उतरां

‘प्रातिनिधीक कथां झेलो’ हो कथां झेलो ‘पयलें वर्स कला’ च्या विद्यार्थ्यां खातीर आमी तयार केल्लो. ह्या झेल्या खातीर आमी सगले मेळून 20 कथाकारांच्यो कथा वेंचून काडिल्ल्यो. जांणी कथा बरयल्यात आनी कथाकार म्हूण स्वताचो दर्जो मेळयला, तांकांच ह्या झेल्यांत सुवात फावो जाल्या. ह्यो कथा वेंचून काडपाक आमकां सगल्या म्हाविद्यालयाच्या प्राध्यापकांचो आदार मेळ्ळो, देखून सगल्यांत पयलीं तांचे सगल्यांचे हांव उपकार मानतां.

2017-18 वर्साच्यान पयल्या वर्स कलाशाखेचो अभ्यासक्रम बदल्लो आनी ‘प्रातिनिधीक कथा झेल्यांतल्यो 20 कथांच्यो 16 कथा घेवच्यो अशी थारावणी जाली. देखून ह्या झेल्यांतल्यो चार कथा काडून “कथामंच” ह्या नावानं हो झेलो उजवाडाक हाडला.

ह्या झेल्यांत आमी कांय जाणट्या लेखकां वांगडाच नव्या लेखकांचो आसपाव केला, ताका लागून आयची कोंकणी कथा कशें आपलें रूप बदलत गेल्या हें आमकां कळटा. हो कथां झेलो पयलें वर्स कला ह्या वर्गांत शिकपी भुरग्यांच्यो इत्सा पुराय करपाक पावतलो हाची आमकां खात्री आसा. कथांचे विशय आनी आशय विद्यार्थ्यांक आवडटले अशेच घेतल्यात. कोंकणी कथा हेर भासांतले कथेचे तुळेन आयज खंय आसा तें विद्यार्थ्यांक कळ्ळे बगर रावचें ना. हो कथां झेलो उजवाडाक हाडपाक आमकां कोंकणी भाशा मंडळान खूब आदार दिलो देखून कोंकणी भाशा मंडळाचे अध्यक्ष चेतन आचार्य आनी वांगड्यांचे आमी चडांत चड उपकारी आसात. ह्यो कथा वेंचून काडपा खातीर ज्या लेखकांनी आमकां आदार केला, तांचेय आमी चडांत चड उपकारी आसात. गोंय विद्यापीठाच्या कोंकणी विभागाचे मुखेली डॉ. प्रकाश पर्येकार हांचो हें पुस्तक तयार जावपाक मोलादीक आदार मेळ्ळो, देखून तांचेय आमी उपकार मानतात.

-प्रा. भालचंद्र गांवकार
रोझरी म्हाविद्यालय, नावेली

कथेचें नांव	लेखक	पुस्तकाचें नांव	
नातें रगताचें	चंद्रकांत केणी	व्हंकलपावणी	1
भुरगीं म्हगेलीं तीं	दामोदर मावजो	भुरगीं म्हगेलीं तीं	7
रोबोटीक वॉरफॅर	महाबळेश्वर सैल	दिवाळी-नातलां 2009 जाग..16	
अग्नीदिव्य	पुंडलीक नायक	अर्दूक	23
भूककांप	एन. शिवदास	भांगरसाळ	28
नवो जल्म	मीना काकोडकार	सपनफुलां	37
सत्री	शशांक सिताराम	परीघ	45
खेळ	शीला कोळंबकार	कथाशील	54
शाणो राम	गजानन जोग	सोद	63
वेगळीं मनशां	हेमा नायक	दुर्गावतार	68
चॉकलेटां	एडविन जे. एफ. डिसौझा	जाग/मार्च 2007	80
शारदाम्मा	जयंती नायक	अथांग	85
डॉल्फी	वसंत भगवंत सावंत	निबलकाणयो	94
कवळें मन	भालचंद्र गांवकार	गांव नाशिल्ली वाट	102
कांट्याळे हार	माया खरंगटे	घोंटेर	109
धी मर्डर	दुर्गादास गावडे	आदण	116

नातें रगताचें

चंद्रकांत केणी

खूब दिसांनी फाटल्या सोमाराक पुंडलीकालो फोन आयलो. गौरी चड बरी ना. हॉस्पिटलांत आसा. दोन दिसां भितर ऑपरेशन करचें पडटलें...

ती खबर आयकना फुडें कामाचेर चित्त लागना जालें. गौरी ही पुंडलीकाची बायल. सोबीत आनी गोड सभावाची. तसलो हांसतो तोंडावळो चडसो दिश्टी पडना. आनी असले बायलेक देवान पिडा दिल्ली ती काळजाची. तांच्या लग्नाक सात वर्सां जाल्लीं, पूण अजून घरांत पाळणें धोलूंक नाशिल्लें. गौरीची भलायकी पळयली जाल्यार भुरगें जावपय समा नासलें. देवान एका हातान दिवन पुंडलीकाक दुसऱ्या हातान नागयिल्लो.

पुंडलीकाची आनी म्हजी इश्टागत खूब पोरणी. तांच्या लग्ना उपरांत इश्टागतींत खंड पडलो ना. आयताराक आनी सुटयेच्या दिसांनी हांव तागेरच आसतालों. च्याचे कितले रावंड जाताले, इस्पिकांचे कितले डाव सरताले आनी गजालींचे कितले पेळे मेकळे जाताले हाची गणती उरनासली.

गौरी मस्कऱ्यांनी म्हाका म्हणटाली; 'लग्ना उपरांत तुज्या रुपान म्हाका सवत मेळ्ळ्या. सुटयेच्या दिसा तुजो सांगात आनी हेर दिसांनी कामाचो व्याप. पुंडलीक म्हज्या वांट्याक साप थोडो येता... आतां तूं लग्न जातलो तेन्ना तो म्हाका मेळत...' '

'तूच कित्याक ताका एक बरी बायल सोदिना?' पुंडलीक म्हणटालो. 'हांव बरी सोदीन. पूण सदा आयकत जाल्यार मूं?'

मागीर हांवें हांसत म्हणचें, 'गौरी वयनी, तूं म्हणटा जाल्यार हांव तुमगेर येवपाचें बंद करतां. पूण म्हजी मेकळीक बांदून उडोवं नाका.'

गौरी हांसताली. जाय फुलची तसो तिगेलो हांसो. तिगेल्या उलोवण्या परस तिजो हांसो गोड.

त्याच दिसा हांव हॉस्पिटलांत गेलों. एका स्पेशल रुमांत धव्याफुल्ल हांतरुणाचेर न्हिदिल्ली गौरी ते अवस्थेंतय म्हाका सोबीत दिसली. तिका हळडुवी गुलाब शेंवतीं

खूब आवडटात. हांवें तसल्या फुलांचो एक बुके तिजे खातीर व्हेल्लो.

बुके हातांत घेवन गौरी हांसली. इतली बरी ना, पूण हांसो पयलीं इतलोच सुंदर.

'आतां मात तुका लग्न जावचेंच पडटलें.' हांसत गौरीन म्हाका सांगलें. मागीर पुंडलीका वटच्यान नदर फिरोवन म्हणलें, 'तुजे खातीर न्हय जाल्यार हांचे खातीर तरी...'

पुंडलीकान नदरेन कसली इशारत केली कोण जाणा. गौरीले दोळे भरून आयले. म्हाकाय घुस्मटिल्ले वरी जावंक लागलें. रुमाच्या भायर उबो राविल्ले कडेन हांव येवजितालों... सगल्यांची माया आसा देखूनच गौरीक काळजाची पिडा जाल्या काय? काळीज सगल्यांकच आसता, पूण गौरीलें काळीज वेगळेंच... म्होंवाची धार थंयच्यान व्हांवताली. असल्या काळजाचें ऑपरेशन... ओपन हार्ट सर्जरी!

येवजूनच हांव नर्वस जालों. पुंडलीक इतलो नर्वस जाल्लो की ताका धीर दिवपा खातीर हांव अडेचें बळ हाडून उलयतालों. फाल्यां ऑपरेशन...

'एक प्रोब्लेम...' पुंडलीकान म्हणलें, 'गौरी खातीर ओ. आर. एच. नेगेटिव्ह ग्रुपाचें रगत जाय... हॉस्पिटलांत ना... म्हजें पोजिटिव्ह ... सोंपेंपर्णी मेळना...'

'म्हजें तपासून पळोवया...'

'कितलें लागता सांगूंक जायना...'

पुंडलीकाक हांव खंयच्या उतरांनी म्हजी भावना सांगतलों? गौरी तागेली बायल. पूण म्हाका ती खूब आवडटाली.. हालीं हालीं तर पुंडलीकागेर वतना म्हाका तिजीच चड ओड लागताली. तिजे खातीर कितेंय करपाची संद मेळप हें हांव म्हजें भाग्य मानतालों... तशी म्हजी अपेक्षा कांय ना... गौरी आनी पुंडलीकालो संवसार बरो चलचो हीच म्हजी इत्सा. तिचेर हांव मोग करतालों... निरपेक्ष मोग... आनी मोगाची ओड इतली दाट आसता... रगता परसय दाट आसता म्हणपाचें हांव पयलेच खेप अणभवतालों. म्हज्या रगताची परिक्षा जाली. मनांत इतलीच इत्सा आसली की तें नेगेटिव्ह आसचें. गौरी खातीर आंगांतलें पुराय रगत दिवपाची म्हजी तयारी आसली. पूण तें पोजिटिव्ह आसलें. गौरीक उपकारपाचें न्हय! ऑपरेशन तर फाल्यां थारायलां... घरा कडेन येतना वाटेर दिशिल्ल्या मनशालें रगत कशें आसतलें हें हांव येवजूंक लागलों. रगता सारकें रगत. तातूंत आनीक भेद कसले? नाजूक, मायेस्त मनशालें रगत नेगेटिव्ह आसता काय!

2

न्हिदेंत लेगीत हांव येवजितालों आसुंये... अचकीत जागो जालों. रातीचीं तीन वरां जाल्लीं... एक प्रसंग नदरे सामकार आयलो. लकप्पाक हांव सदां पळयतालों. आमच्या घरा फाटल्यान आशिल्ले झोपडपट्टेंत तो रावतालो. आमच्या घराच्या मुखा

वयल्या रस्त्यान तो वचूंक लागतकच, दीस आसूं रात, सुणीं ताचेर भोंकतालीं आनी तोय तोंडान गाळ्यांचो पावस शिवरीत तांकां फातरायतालो. सुण्यां कडल्या तागेल्या ह्या दुस्मानपणाक लागून लकप्पा रस्त्या वयल्यान वचूंक लागतकच सगल्या वाड्यार सुण्यांचो बोवाळ जातालो आनी लोक भायर येवन कितें जालें काय म्हणून पळयतालो.

एक दीस लकप्पा खातीर आमगेर फोन आयलो आनी म्हाकाच अजाप जालें.

‘कोण लकप्पा?’

‘तुमच्या घरा फाटल्यान झोपडपट्टी आसा तातूंत तो रावता.’

‘हांव वळखना.’

‘मात्शे उपकार करात... प्लीज.’ फोनार काकुळटेची विनवणी.

‘कोण उलयता?’

‘हांव हॉस्पिटलांतल्यान उलयतां. एका पेशंटार्चें ऑपरेशन चालू आसा आनी ताका रगत जाय.’

म्हज्यान आनीक ना म्हणप जालें ना. हांवें हॉस्पिटलाचो फोन नंबर घेतलो आनी लकप्पाक आपोवन हाडटां म्हणून सांगून फोन दवरलो.

आमच्या घरा फाटल्यान झोपडपट्टी आसा म्हणपाचें हांव आयकून जाणा आसलों. पूण ती केन्नाच पळोवंक नासली. थंय वचून पळय जाल्यार झोपडपट्टी पातळ्ळ्या. सामकी दोंगराचे तेंगशे मेरेन... हांगा लकप्पाक कसो सोदप?

रेबो आनी घाणयाच्या उदकाच्यो खळयो हांवें हुपल्यो. थंय मातयेंत नागडीं म्हेळीं भुरगीं खेळटालीं. बायलो अर्द उक्तो देह दवरून आयदनां घांसतालीं... कोण न्हातालीं, कोण रांदतालीं.. म्हजे कडेन कोणच पळयनासलो.

एक मात्सो जाण्टो भुरगो दिश्टी पडलो. ताका हांवें हटकिलो, ‘लकप्पा खंय रावता?’

तो रोखडोच वळखलो, ‘यो’ म्हणून ताणें एका चक्रव्युहांतल्यान म्हाका व्हेलो आनी एके पत्र्याचे खोंपी सामकार तो उबो रावलो.

खोंपी भायले वटेच्यान एक खाट आसली आनी म्हेळी लुंगी धोंपरा कडेन कवळून उक्त्या आंगान लकप्पा तिजेर न्हिदिल्लो. ताच्या आंगार एक गांवठी सुणो. लकप्पा त्या सुण्याच्यो हुलको काडटालो. म्हाका पळयना फुडें ताणें हातांतली हुलूक खाटेच्या खुराचेर धरून आपल्या उजव्या हाताच्या आंगठ्यान चिड्डिली आनी बोटाक लागिल्लें रगत दाव्या हातान पुशीत उबो रावलो. म्हजें आंग शिरशिरलें.

‘लकप्पा, तुका हॉस्पिटलांतल्यान फोन आयला.’

‘तुमगेर आयला?’ लकप्पान विचारलें. वेळ वगडायनासतना थंयच उशा कडेन

गुठलावन दवरिल्लो बुशर्ट ताणें आंगार चडयलो आनी तो म्हजे वांगडा आयलो.
'तूं रगत दिता?' वाटेर हांवें ताका विचारलें.
'हॉस्पिटलांत दितां... म्हजो ग्रूप नेगेटिव्ह... चडसो मेळना तो...'
'एके फावटीक कितले पयशे मेळटात?'
'सांगूं नज... पत्रास-शंबर!'
'आनी हरशीं कितें करता तूं?'
'ट्रका वयलो कुली ...'
हांवें हॉस्पिटलाचो फोन नंबर ताका जोडून दिलो. लकप्पा कडेन तो मनीस उलयलो.

'मोटार येतली,' लकप्पान म्हाका सांगलें.

'बस तर.'

लकप्पा बसलो ना. बुशर्टाच्या बोल्सांतलें एक कार्ड काडून ताणें म्हाका दाखयलें. ओ. आर. एच. नेगेटिव्ह ग्रूप ताचेर बरयिल्लो आशिल्लो. आनी ताचें नांव लकप्पा घांटी.

'तुजें नांव लकप्पा घांटी?'

'नांव लकप्पा.' ताणें म्हणलें आनी तो हांसलो. 'हांगा आमकां घांटी म्हणटात न्हय...'

'म्हयन्यांतल्यान कितले फावटीं रगत दिता तूं?'

'चडशें ना. म्हजें रगत चडशें कोणाक लागना... पूण हॉस्पिटलांत नांव दिवन दवरलां.'

'आनी आमचो नंबर कोणें दिलो तुका?'

'ना पात्रांव! तांणीच फोन केला... वळख काडून केला जातलो.' एक मोटार आयली आनी लकप्पा गेलो.

एक धिप्पाड, कुरूप आनी म्हेळो मनीस... हाचें रगत कोणाय बऱ्या मनशाच्या शिरांनी पावलें जाल्यार त्या मनशालें कितें जातलें काय असो विचार म्हज्या मनांत आयलो.

त्या उपरांत लकप्पा म्हाका केन्नाय रस्त्यार मेळटालो. मुर्वतीन लजिल्ले भशेन जावन सलाम करतालो, पूण आमी चडशे केन्नाच उलयनासले.

3

कोंब्याच्या पयल्या सादार उठून हांव झोपडपट्टेंत गेलों आनी लकप्पाक गांठलो. दारांतले खाटीचेर तो उक्तोच न्हिदिल्लो आनी व्हडा व्हडान घोरेतालो. हांवें उलो मारले, पूण तो जागो जालो ना. हात लायलो जाल्यार कूस परतून न्हिदलो.

हालोवन ताका उठोवचो पडलो.

जागो जायना फुडें तो उठून बसलो आनी दोळे पोशेत ताणें म्हाका पळयलें.

‘फोन आयला?’ ताणें विचारलें.

‘ना. हांवच आयलां तुका व्हरूंक.’

‘कितें जालें?’ ताणें विचारलें.

‘रगत जाय.’

‘कोणाक?’

‘एके बायलेक?’

लकप्पा उठलो. एक घोंट घेतलो. उशा कडलो बुशर्ट आंगार चडयलो आनी ‘चल या’ म्हणून भायर सरलो.

‘जाणा पात्रांव,’ वाटेर ताणें म्हणलें. ‘मनीस सुंदर आसूं वा कुरूप... दादलो आसूं वा बायल ताचें रगत एकच आसता... तांबडें रगत.’

‘खरें तुजें,’ हांवें म्हणलें. ‘दिसपट्टें कितलें रगत व्हावन वता. मातये भरवण जाता. पूण एक जीव वांचोवंक रगत जाय जालें जाल्यार कितल्यो अडचणीं...’

‘कोण बरो ना?’

‘म्हज्या इश्टाची बायल. तरूण आनी सुंदर. ग्रूप नेगेटिव्ह.’

‘या तर बेगीन.’ लकप्पा म्हाका ताकीत करूंक लागलो. आमी हॉस्पिटलांत पावले तेन्ना गौरीक ऑपरेशन थेटरांत व्हेल्ली. लकप्पान आपलें कार्ड दोतोरान दाखयलें.

‘कांय भायलें दुयेंस बी ना मरे?’ लकप्पाक पळयत दोतोरान विचारलें.

‘तपासून घे...’ लकप्पान थंडसाणीन जाप दिली आनी म्हजे कडेन नदर करून ताणें अशें तोंड केलें जशें काय ‘हो म्हाका वळखना’ अशें सुचोवपाचें आसलें.

परत दोतोरान प्रस्न काडलो, ‘कितलें रगत दिवशीत?’

‘जाय तितलें काड... बाय बरें जावंक जाय.’

पळयता पळयतां लकप्पाल्या तांबड्यागूज रगताच्यो दोन बाटल्यो भरल्यो. इतल्यान पुंडलीक थंय आयलो. ‘हाचें रगत गौरीक दितले तुमी?’ अजापून आनी विटिल्ले भशेन करून ताणें म्हाका विचारलें. न्हिदिल्ले कडेन लकप्पान तें आयकलें.

माथें फिरोवन ताणें म्हणलें, ‘साब, रगत एक आसता... शाण्याचें, पिशाचें... घाणींतल्या मनशाचें आनी सुंदर मनशाचें रगत एकच.’

पुंडलीक लजेलो आनी हात जोडून भायर गेलो.

हांवें लकप्पाक थापटिलो, म्हणलें, ‘तुजे उपकार हांव केन्नाच विसरचों ना. पुरो जालें तुका?’

‘ना... ना. आनीक जाय जाल्यार काड. हांव रावतां.’
ताणें काफ़ी घेतली आनी आमी दोगूय थंय बसून रावले. घड्याळीचो कांटा
सेकंदान हालतालो. आमी मोन्यांनी बसून रावले... दोन वरां... दोन वरां उपरांत
पुंडलीक खोशेन धांवत आयलो आनी ‘ऑपरेशन सक्सेसफूल’ जालां म्हणपाचें
वर्तमान ताणें दिलें. म्हजो घुस्मटत चलिल्लो स्वास मेकळो जावन हांवें सुटकेचो
उस्वास सोडलो.

‘कितले पयशे?’ लकप्पाक विचारलें.

‘एके बायलेचो जीव वांचलो आनी म्हजे पयशे पावले,’ उठत लकप्पान म्हणलें.
ह्या काळ्या कुळकुळीत देहांत मनीसपणाचो वझरो आसत अशें हांवें मानूंक
नासलें.

‘ना घेच तूं... पयशे घेतले म्हणून उपकार सोंपचे नात...’

‘आरे उपकार कसले? जाणा तूं, मोटारी पोंदा पडिल्ली म्हजी ल्हान चली रगत
नासून तडफडून मेली... आयज हांवें एके चलयेक वांचयली... हांवें तिका पळोवंक
ना. ती गोरी काय काळी तें हांव नकळो... पूण तुवें एके सुंदर बायलेक रगत जाय
म्हणून सांगलें आनी म्हाका म्हजे मेल्ले चलयेचो उगडास आयलो...’

लकप्पान दोळे पुसले आनी तो भायर सरून गेलो.

म्हाका दिसलें, रगता-रगता मदीं अंतर नासता अशें लकप्पा म्हणटा कशें?
आसूंकच जाय!

भुरगीं म्हगेलीं तीं

दामोदर मावजो

आंजेला आनी अँथनीच्या नांवान रोयिल्ल्या माडांक उदक शिंपून रोजालीन आबेला मुळांत पायप घेवन उबी रावली. हो कवाथोय आतां माड जावपाक पाविल्लो. पयलीं वयलीं आडसरां लेगीत धरिल्लीं.

वंये भायर कांपीण वाजली. म्हूण रोजालीनान पायप सकयल दवरलें आनी ती ताकतिकेन दरवट्या कडेन आयली.

“रोजालीन मांय, दीस माथ्यार पावपाचो जालो. तूं आजून शिंपता?” सायकलीचो दोंको तेंकोवन पोस्टमन सुरेश वंयेचो दरवटो हुंपून भितर सरलो.

“ना रे बाबा, रातीं न्हीद पडली ना. फांत्यार झेम पडली आनी उटोंक वगत जालो. देखून शिंपोंक वगत जालो.”

पोस्टमनान काडिल्ली चीट पळयना फुडें रोजालीनाक कळ्ळें, ही चीट अँथनीची. बरें जालें. वेळार जाप आयली. भूंय संपादन खात्याची नोटीस मेळत सावन रोजालीन थतरवितर जाल्ली.

“मांय, तान लागल्या. इल्लें उदक दिता?” पोस्टमनान हातांतल्या पत्रांनी वारो घेत विचारलें.

“यो, भितर यो बाबा. बल्कांवाचेर बस. रोखडेंच हाडटां. उबाळ पडला ते भाशेन तान लागपाचीच.” अशें म्हणीत रोजालीन भितर गेली.

कितें बरयलां काय चिटयेंत? म्हजी चीट पावल्याच आसतली. येतलो म्हूण बरयलां? काय फावना म्हूण? केन्ना काय वाचल्यार पुरो अशें जालें तिका. पूण... दोळ्यांनी सारकें दिश्टी पडना आनी वाचल्यारय इंग्लीश सारकी समजना. कांय इंग्लीश उतरां खूबच जड लागतात. दिनीज आसासर तिसऱ्याची गरज पडली ना. दोन वर्सां फाटीं घोव काळजाच्या आताकान भायर पडलो आनी आतां भुरग्यांच्यो चिटयो वाचपाक लेगीत हेरांचेर पातयेवन रावचें पडटा.

ग्लासांत उदक घेवन भायर येतना रोजालीनाक दिसलें, ह्या पोस्टमनाकच चीट

वाचपाक सांगल्यार कशें? शेजारचो ज्योकीं कामाक गेला तो येवपाक आमोरी जातली. तो मेरेन उमळशीक लागून उरतली. ते परस -

“घे बाबा. उदीक पिये”. अशें म्हणून खांकडत रोजालीनान विचारलें, “तुका वगत आहा जाल्यार म्हणुलें येदेशें काम करता, पुता?”

“कसलें काम?”

“मात्शी ही चीट वाचून चेड्यान कितें बरयलां तें सांगता?”

“तातूंत कितें? हाड हांगा. पूण सेगरेद कांय ना मगे?” फकांडांनी दोळे मोडीत पोस्टमनान चीट उक्ती केली.

मांयक चीट वाचूंक सोंपेपण मेळचें म्हूण अँथनी हालीं चीट टायप मारून धाडटालो. पूण दिनीज मेल्ल्याक रोजालीन सामकीच मोडून गेल्ली. तिगेलो सगलो आत्मविस्वास गळसणून गेल्लो. एक चीट वाचपाक वरभर लायताली. आनी तरीकय सारकी समजली ना म्हूण ज्योकीं कडेन समजावणी घेताली.

पोस्टमनान चीट वाचून म्हणलें, “अँथनीली चीट. ताणें बरयलां - हो म्हयनो सोंपतना आपूण बायलेक आनी भुरग्यांक घेवन घरा येवपाचो आसां. आबेलाली ताका चीट आयल्या खंय. आबेल ऑस्ट्रेलीयेक एका चेडवा लागीं काजार जावपाचो आसा. काजार डिसेंबरांत दवरलां. काजाराक अँथनी आनी आंजेला बाहरीना सावन ऑस्ट्रेलीयेक वतलीं खंय. हेर सगलें आपूण येतकच डिटेल सांगता म्हण्टलां. वाचून दाखोवपाक जाय?”

सैरभैर जाल्ली रोजालीन भानार आयली. “नाका, नाका. देव बरें करूं पुता.”

पोस्टमन गेलो. रोजालीनान बल्कावांचेरच बसकण मारली. जालें. निमाण्या आबेलाकय आतां पांखां फुटलीं. तो ऑस्ट्रेलीयेक नोकरे निमतान गेल्लो. आतां थंयच काजार जातलो आनी थंयच रावतिका करतलो. घडये केन्नाय बायले भुरग्यांक गोंय दाखोवपाक घेवन येतलो. घडये केन्नाच येवचो ना. ना, येतलो. दिनीज मेलो तेन्ना तिगांय भुरगीं घरा पाविल्लीं. आतां मांय मरतली तेन्ना तरी सगलीं येतलींच.

“ओ रोजालीन मांय, आगे कावथ्या मुळांत रेब जालें. उदीक व्हांवत आहा.” कायतून दिल्ले चत्रायेन रोजालीनाली तनरी तुटली. तुरतुरीत वचून तिणें पी घुंवडावन बंद केली. पायप सोडयलें. गुठलायलें आनी वण्टीक लांबोवन ती भितर सरली. रांदनीर आदनांत उदक सळसळटालें. पूण जेवणा वयली वान्साच गेल्ली. शिताक उडोवपा बदलाक रोजालीनान उकडे तांदूळ धुवन पेजेक दवरलें. कडी आनी करपाक नाका. खळांतली आमली तोंडाक लावन पेजे नीस भुरकायल्यार पोट भरताच. दिनीज वचत सावन रोजालीनागेर कडी आत्र्या-पयन्यानच शिजताली. आनी हालींच ही लँड एक्झिशनाची नोटीस मेळत सावन तर भुकय मरूंक लागिल्ली.

दिनीज मरतकच तिगांय जाण आयिल्लीं. बाहरीनच्यान आंजेला, कुवेतच्यान अँथनी आनी आबेल इंतैराक पावलो ना तरी ऑस्ट्रेलीयेंतल्यान धांवत आयिल्लो. आंजेला म्हयन्याचें मीस जायसर राविल्लें. दोगूय चेड्यांक मात नोकरे निमतान परतुपाची ताकतीक आसली. तरीकय ते पंदरा दीस राविल्ले. वच्चे पयलीं अँथनीन एक दीस म्हणिल्लें, “जाणा मांय, आमच्या देरा मुखावयल्यान आतां रेल्वे लायन येवपाची आहा. मागीर आमकां बेस बरें जातलें. सकाळीं गाडयेर बसल्यार सांजेचे बोमोय.”

दारांतल्यान गाडी वता म्हूण अँथनी वा आबेल विमान सोडून गाडयेन येतले हें येवजून आंजेलान तांचीं फकांडां लेगीत मारिल्लीं. त्या वेळार कोणेंच धरलें ना हें भूंय संपादनाचें संकश्ट अशें वंये भितर सरतलें म्हूण. तलाठ्यान नोटीस दिल्ली तेन्ना रोजालीन अनमनिल्लें. दिनीज आसतना रोजालीनाक केन्नाच कितें येवजूचें पडूंक नासलें. ही नोटीस आयली तेन्ना मात एक तरी पूत आपणासरी जाय आसलो, अशें दिसलें. रोजालीन सय करपाक अनमनता तें पळोवन तलाठ्यान सांगिल्ले, “आगे, सगल्यांकच येयल्या ही नोटीस. तूं भियेवं नाका. तुगेलो येदोसो लुगार वयता. लोकांगेलीं आख्खी भाटां वयतात.”

“पूण .. हो लुगार घेवन ते कितें करतले ?” रोजालीन घुस्पल्लें.

“रेल्वेची पॉलिसी ती. दोशीं वटेन लुगार घेवन दवरप. तूं कांय भिये नाका. मार तूं आसिनातीर.”

अनमनत रोजालीनान सय दिल्ली. पयलीं कांय कळ्ळें ना. एक दीस ज्योकींन सांगलें, “मांय तुगेले वंयेची एक शीर कातोरपाक वयता खूंय.”

“खंयची रे? तो तलाठी सांगतालो, हो लुगार ते बेश्टोच घेवन दवरतले म्हूण. आनी तूं म्हणटा, कातरपाक वयतलो ?”

ज्योकींन फोडणिशी करून सांगलें, “एक फावट तेणी सुवात विकती घेयली म्हणटरीच तेंच्यांनी ते सुवातेर कितेंय करूंक जाता. तुज्यान तेंकां आडावं येता ?”

“खंयची शीर वयता म्हगेली जाणा तूं ?” रोजालीनान भियेत भियेत विचारलें.

“आमगेल्याक लागोन आहा ती. आमगेले वीस माड, एक आंबो, एक वड आनी गोठो वयता. तुगेली ही शीर म्हुटल्यार वंयेचो दरवटो, हे तीन माड आनी तीं बारकेलीं झाडां वयतलीं.

फुडलें आयकुपाक रोजालीनालें मन ताळ्यार उरूंक नासलें. रातभर तळमळ्यांनी ती कूस परतीत रावली.

तिनूय भुरग्यांच्या नांवान रोयिल्ल्या कावथ्यांचे माड जाल्ले. भुरगीं पयस दिगंतरा पाविल्ल्यान हांकांच भुरगीं कशीं लेखून तांचेर माया केल्ली रोजालीनान.

माडांक नांवां लेगीत भुरग्यांचीच दवरिल्लीं. दिनीज सदांच रोजालीनाक म्हणटालो, “आगो, ह्या माडांचेर इतलो मोग करूं नाका. रूख ते. फाल्यां मोड जावन माड मोडलो जाल्यार मागीर बश्टेंच सिंतीर जावन रडोंक बसतलें?”

रोजालीनाक राग येवचो. “माड कित्याक मोडटलो तर? आनी मोडलो जाल्यार मोडोन म्हजेर पोडों. माडा वांगडा हांवूय मोडोन पोडों.”

पंदरा-सोळा वर्सां फाटीं व्हडली धूव आंजेला इश्कोलांतल्यान येतना एक धाकटुलो कावथो घेवन घरा आयिल्लें.

“मांय, आमच्या एमएलएन गांवांत कावथे वांटल्यात. आमगेल्या पोरसांत हांवेंय एक घेयलो.” आंजेला खोशयेन उचांबळीत जाल्लें. कुवेताक कामाक आशिल्लो दिनीज त्या दिसांनी घरा आयिल्लो आशिल्लो. रोजालीनान ताका सांगिल्लें, “दिनीज, हो कावथो रोवया आमी. आंजेलाचो उगडास सदांकाळ उरतलो. तें फाल्यां काजार जावन घोवा घरा वयतलें. तेज्या फाटल्यान हीच म्हाका धूव.”

दिनीजान आपणाल्या हातांनी तो कावथो रोयिल्लो आनी खऱ्यानीच कावथ्याचेर बोंडो धरचे पयलींच आंजेला काजार जावन घोवा घरा गेल्लें. अँथनी कॉलेजींत आसतनाच दिनीजान कुवेतच्यान ताका व्हिसा धाडिल्लो. अँथनीलें अचकीत वचपाचें जाल्लें. आबेलालें अजून इश्कोल सोंपूंक नाशिल्ल्यान तो घरा उरतलो हाची खात्री आसली. पूण रोजालीनालो अँथनीचेर जीव आसलो. व्हडलो पूत, जाण्टेपणांत आदार, इतलेच खातीर न्हय. अँथनी बापायचे बडीर गेल्लो. दिसपाकय आनी समजिकायेंतय.

अँथनी वच्चे पयलीं रोजालीनान ताका आपोवन सांगिल्लें, “अँथनी तूं गेल्या उपरांत घरांत काळोख पडटलो. तुजे बगर म्हज्यान रावों जावपा ना. पूण तुज्या बऱ्या फुडारा पासत हांव तुका आडायना. मात एक काम कर. म्हाका एक कावथो हाडून दी. बाय आंजेला कुशीक हांव तो रोयतां. तुजे भाशेन तेजो सांबाळ करतां...”

अँथनी खासा बाणावले वचून एक रसरशीत कावथी घेवन आयिल्लो. आयज हो कावथो माड जाला. जुवानपण फळून येदूदे नाल्ल दिवंक लागला. सारको अँथनी! कुवेताक एकवीस वर्सां काम करून दिनीज टीआरचेर परतलो त्याच वर्सां आबेलालें वचपाचें जालें. ऑस्ट्रेलियेंत सिडनी शारा कडसून देडशीं किलोमिटराचेर एका फार्माचेर ताका भोव बरी नोकरी मेळिल्ली. दिनीजालें सदां खातीर घरा येवप आनी आबेलालें पयलेच खेपेक घर सोडून पयस दिगंतराक वचप एक जाल्ल्यान रोजालीनालें मन गोंदळून गेल्लें. वचपाचो दीस लागीं पावलो तेन्ना आबेल आपूण जावन एक कावथो घेवन आयलो. ताणेंच नेम मारलें आनी आपणेंच कावथो

रोयलो. तेन्ना मात रोजालीनाल्या काळजाचो बांद फुटिल्लो. त्या दिसा कावथ्याक गोड्या उदका वांगडाच रोजालीनाल्या दोळ्यांतल्या पोसोभर खान्या उदकाचीय शिंपणी जाल्ली.

जाण्टेपणांत दिनीजाचो अखंड सांगात मेळिल्ल्यान रोजालीन खुशाल आसतली. तरीकय तिगांय भुरग्यांचे यादीन कळवळटाली. आमोरेचेर दिनीज पासेयेक भायर सरतालो तेन्ना उगडासार्चीं भिरीं रोजालीनाक अस्वस्थ करतालीं. मागीर तकली थंड करण्णक बिंदूल घेवन रोजालीन बांयचेर वताली आनी धा धा कळसुल्यो आंजेला, अँथनी आनी आबेलाच्या पांयां सरिं ओत्ताली.

आनी अशे भुरग्यां परी वाडयितले माड आतां कातरपाक वतले! मागीर जियेवप कोणा खातीर?

आख्खी रात रोजालीनान तळमळून सारली. सकाळीं फुडेंच ती ज्योकीगेर गेली.

“बाब ज्योकीं, तूं खरेपणीं जाणा, म्हगेले माड कातरपाक वचपाचे आहाय म्हण?”

“येशें आयकिलां हांयें. आमकां दुडू येयल्याय खूंय. ते बिश्टेच व्हरनाय. दुडू फारीक करताय ते.” ज्योकींन सांगलें.

रोजालीन आकुळपिकूळ जाली. “म्हाका नाकाय तेंगेले दुडू. ह्या माडांचें ते मेले मोल करतले. पाडा पोडों तेंचें. फोंडांत वचूं सगले.”

आनी खन्यांनीच रोजालीन दुडू हाडपाक गेली ना. ज्योकीं पायन लेगीत वचून दुडू घेतले. थोडे जाण चड दुडू जाय म्हण प्रोतेशत मारूंक कोटांत गेले. पूण रोजालीन ओगगी बसली. एक मात तिणें केलें. अँथनीक चीट बरोवन बेगीन घरा येवपाक विनयलें. पूण तिका खात्री येनासली. हालींसराक भुरगीं आदले ओडीन परतनासलीं. आंजेला एक काजार जावन घरा गेल्लें. अँथनीय पयस जाल्लो. सुरवेक दर दोन वर्सांनी चुकनासतना येतालो. स सात वर्सां फाटीं आपखोशेन काजार जालो तेन्नाच्यान येवपाचो उणो जालो. अँथनीली बायल मुंबयची. कुवेतांतच आसपी. थंयच तांची वळख जाल्ली. काजार मुंबय जाल्लो. दिनीजाक रजा मेळना जाली. तो पावलो ना. पूण अँथनी मांयक काजराक घेवन गेल्लो. काजार जावन गेलो तो तीन वर्सां उपरांत परतल्लो. एका बाबाक घेवन. ते उपरांत पायच्या मरणाक आयलो तेन्ना एक बाय आसलें. आतां तो दोग भुरग्यां मदीं घुस्पला.

पूण आयज चीट आयल्या म्हणटकच तो येतलोच. तितलोच हुस्को उणो. अँथनी दिनीजाचे बडीर गेला. मनार घेता तें तडीक व्हरपी. घरा येतकच तो ही भानगड थान्यार घाले बगर रावचो ना. ताच्यो वळखी आसात. ताचे कडेन दुडू आसात. तो सगलें बेस बरें निस्तरायतलो.

हे भाशेन रोजालीन आपणाकच समजायताली खरी. पूण एक अनामीक भिरांत तिका अस्वस्थ करताली. मागीर ती फांतोडेरच उठ्ठाली, पायप नळाक लायताली आनी आंजेला, अँथनी आनी आबेलाक उदक दिताली. नळ बसयलो त्याच दिसा दिनीजान तिका हें पायप हाडून दिल्लें. आनी हें पायप हाडिल्ल्याक तिगेलो वावर सोंपो जाल्लो. दिनीज वचत सावन रोजालीन घरांत एकली जाल्ली. उलोवपाक काळीज उक्तें करपाक कोणाचोच सांगात नासलो. तेन्नाच्यान ती पायप घेवन माडां मुळांत बसताली आनी तांकांच खबरी सांगूंक लागताली.

“जाणा मुगो आंजेला, तुगेल्या काजराक दिनीजान ह्या उदका भाशेन सोरो वारोयलेलो.”

“जाणा मुरे अँथनी, पयस गेलो म्हूण हे भाशेन वर्सां वर्सां घरा योनासतना रावों जायना. तुगेल्या पायन आपणाले कापाझदादीचेर बांदलेलें घर हें. तुवें तेका विसरोंक फावना. बायले भुरग्यांचो खूब मोग कर. पूण मांयक विसरनाका पुता. आनी आबेल, तुका दिसोता, हांव तुजो उणो मोग करता म्हणोन? खरें म्हण्टल्यार तूं धाकलो. तुजो चड मोग करपाचो हांयें. पूण.. पुता, तुजो मोग आहा म्हाका. फकत अँथनी, तेजो म्हाका भरवंसो. तो पायचे भाशेन. देखून! पूण तूंय तितलोच जावो म्हाका.”

अशें म्हणून काळीज उक्तें करतना लेगीत रोजालीनाल्या पायपांतलें उदक चड पडटालें तें अँथनाच्याच मुळांत.

अँथनीली चीट आयली आनी फुडल्या सप्तकांत आबेलाली आयली. व्हंकल कोण, खंयची, कितें करता तें सगलें बरयिल्लें. काजाराक मांयन येवचें अशी ताची इत्सा आसली. चीट वाचून रोजालीन हुस्कारलें. जालें. आबेल आतां केन्नाय टुरिस्ट म्हूण गोंयांत येतलो. ही गोंयसायबाची इगर्ज, ही कोलवेंची प्राय, हें कळंगूट, आनी ही आमगेली मांय... अशी बायल भुरग्यां कडेन वळख करून दितलो. फोटे काडटलो आनी आल्बमांत दवरपा खातीर घेवन वतलो... त्या दिसा रोजालीन आबेला मुळांत बसून झांक झांक झांकली.

म्हयनो सोंपत आयलो. अँथनी पावला म्हणपाचो रेकाद मेळ्ळो. चार दिसांनी येतलो म्हूण रोजालीनान अँथनी खातीर बांगड्यांचो पारो करून दवरलो. जाकी बांदा वयल्या पणसाचे घरे ताचे आवडीचे म्हूण भाटकाराक सांगून तो पणस पैदासून हाडलो. बाब येतलो तेन्ना बरें मानशेचें नुस्तें जाय जातलें म्हूण नुस्तेकान्नीक सांगून दवरलें. आनी ते घुंवळींतच सकाळची च्या पियेवन घर झाडटा आसतनाच वाड्या वयलीं भुरगीं बोवाळ मारीत धांवत आयलीं, “अँथनीचे मांय, अँथनीचे मांय, माड मारूंक येयल्यांत.”

काळजार कोणें तरी कुराड उखलची तशें जालें रोजालीनाक. ती तशीच धांवत भायर आयली. चौग-पांच जाण मानांय कुराड घेवन आयिल्ले. वांगडा दोग जाण धवाडे आसले. एकल्याच्या हातांत कागदां आसलीं.

“श्रीमती रोजालीन फेर्नादीश तूं?” हातांत कागदां घेतिल्लो मनीस फुडें सरलो. “ही तुगेली वंय फुडले सायडीन आमकां मोडची पडटली. हांगाच्यान तुज्यान नवी वंय बांदूंक येता. हे निनूय माड आनी हे सुवाते वयले हे रोंपे कातरचे पडटले. ते खातीर सरकार ...”

“ना.” रोजालीन थरथरपाक लागली. “हे माड तुमकां कातरूंक मेळचे नात. ते म्हणुले माड. तेंकां कोणाच्यान हात लावं नेजो.”

“आयक बाये. हांव सरकारी चाकर. आमकां ही ऑर्डर आसा. ते प्रमाण आमी काम करतात. तुगेलीच न्हय, साबार लोकांलीं झाडां, माड कातरपाक वतात. ते वाटेन आमचो वावर जाला. हांगा हे बांद काडटकीर तुगेल्या जाग्यार कामाक सुरवात करून आमकां फुडें वचपाचें आसा. तूं आमकां आडमेळीं हाडूं नाका. चलात रे, वंय हांगा मेरेन निखळायत.”

“वंय निखळायत तुमी. ही सगली सुवात लेगीत व्हरात. पूण देवा पासत हे माड कातोरेनाकात. हांव दिमी मोडटां तुमचे मुखार.” रोजालीन काकुळटेक आयली.

“तूं भियेनाका बाये. हेर सगल्या माडां परस तुगेले माड घसघशीत. तुका मोल लेगीत बरें फारीक करतले. तुका जायते दुडू मेळटले. ही वंय बांदपाक लेगीत...”

त्या अधिकाऱ्यालीं तीं उतरां आयकून रोजालीनाक तिडक मारली. “मिस्टर, तुका लज दिसना ह्या माडांचें मोल करपाक? तूं तुगेल्या भुरग्यांचें मोल करता? जाता तुज्यान? हांव तुका बऱ्यान सांगतां, ते मानांय घे आनी परतो वच. दोन दिसांनी म्हणुलो पूत येवपाचो जालो. तो येतरीच तेजे लागीं उलयत.”

अधिकारीय तापलो. “हें पळय, तुगेल्या पुता लागीं उलोवपाक आमकां वेळ ना. हें काम आयजूच जावपाक जाय. आमचो हो टायम बावंड प्रोग्राम. तुज्यान आडावं नज.”

वंयेक पुरिल्ले खूंट निखळावन, कोंडे मोडून मानांयांनी फुडली सुवात मेकळी केल्ली. आतां ते माडा कडेन आयले. आनी वेंचून काडलो तोय अँथनी. रोजालीन शेवाळ्ळी. खिणभर थरथरली. आनी मागीर मस्तेखोर बैलावरी त्या मानांयांचेर झुडून गेली. तांकां धुकलून उडयले. कुराडी घेवनच ते सकयल पडले. फुडल्या खिणाक रोजालीनान अँथनीक वेंग मारली आनी मोटमोट्यान आड्डपाक लागली. “मारात कुराड. पयलीं म्हाका मारात. मागीर ह्या म्हज्या भुरग्यांचेर घालात तुमगेल्यो कुराडी.”

अचकीत जाल्ल्या हल्ल्यान मानांय गोंदळ्ळे. मागीर तांकां लज जाली. आनी मागीर ते तिडकले. उठले. आनी रोजालीनाच्या हाताक धरून ओडपाक लागले. पूण रोजालीन माडाक घट्ट दसून रावली. माडाक वेंगायिल्ले हात सोडोवप लेगीत दोन मानायांक कठीण जाल्लें. आयले पयले लोक एकठांय जावन पळोवपाक लागले. अधिकारी नर्वस जालो. खालतेपण घेवपाक तो तयार नासलो. जाण्टेलेचेर हात उबारपाकय ताका कठीण दिसतालें. ताणें पर्थून समजावणेच्या सुरांत म्हणलें, “बाय, तूं सरकारी कामाक आडखळ हाडटा. गुन्यांव करता. आमी तुका बरे भाशेन सांगतात, कुशीक सर. तांकां तांगेलें काम करूं दी”.

रोजालीन तापली. “ना, कुशीक सरची ना. म्हाका तुगेले दुडू नाकाय. म्हुगेल्या माडांक हात लावशात, खबरदार.”

अधिकारी आतां तेमाक पेटलो. “चलात रे, तो माड सोडात, तो दुसरो पयलीं उड्यात”.

एक मानांय कुराड हातांत घेवन कवळांत वचपाक माडार चडपाक लागलो. ते बराबर रोजालीनान अँथनीक सोडलो आनी आबेलाचेर चडपी मानांयाचे दोके धरून ताका ओडलो. तो सोमतोच सकयल आपटलो. तें पळोवन अधिकारी धांवत आयलो.

“आगे, तुगेली मस्ती चड जाली. तुका आतां आमी रावपार नात”. अशें म्हूण तो आयल्यान मात आयिल्लो, रोजालीनान ताका नेटान धुकल्लो. अधिकारी तोल वचून सकयल शेंवटलो. “म्हुगेल्या भुरग्यांक मारूंक फुडें सरला ? कोण हात लायता ह्या माडांक तें चोयतलीं हांव. तुगेल्याय भुरग्यांक कोणेंय जिते मारल्यार पुरो. फोंडांत वचात सगले. किडे पोडों तुमकां...”

ज्योकींपाय धांवत आयलो आनी ताणें जबरदस्तीन रोजालीनाक कुशीक ओडली म्हूण बरें. ना जाल्यार रोजालीनान उखलिल्ली खोंट त्या अधिकाऱ्याचे बोरीर पडले बगर रावची नासली.

अधिकारी तणतणत उठलो. मातयेंत पडिल्लीं कागदां एकठांय केलीं आनी “राव दाखयतां तुका. येयात रे.” अशें म्हणून मानांयांक वांगडा घेवन गेलो. पयस मार्गार दवरिल्ली जीप सुरू जाली आनी पयस गेली.

“रोजालीनबाय, हें बरें जालें ना. तो गवर्नमॅण्ट ऑफिसर. तेका हे भाशेन...”

ज्योकींपाय समजावणेच्या सुरांत उलयतालो. पूण रोजालीनान ताका तोडलो.

“गवर्नमॅण्ट जालो म्हूण ? म्हुगेल्या ह्या भुरग्यांक तेज्यान मारूं जाता ? तेंकां सांग ज्योकींपाय, म्हुगेलें भाट व्हराय, घर लेगीत व्हराय, पूण हे माड, हीं म्हुगेलीं भुरगीं म्हाका जायी... तेंकां वांटाय... तेंकां वांटाय...”

अर्दवरा भितर एका फाटोफाट दोन जिपी आयल्यो. इन्स्पेक्टर, हवालदार आनी दोग पुलीस घेवन तो अधिकारी आयलो. वाड्या वयले वीस पंचवीस लोक एकठांय जाल्लो पळोवन इन्स्पेक्टरान नमळायेची भुमिका घेतली.

“रोजालीनबाय, सरकारी मनशाचेर तुयें हात उबारून व्हडली मिस्टेक केल्या. तरी तुगेली पिराय आनी एस्ताद चोयन हांव तांगेली केस फाटीं घेवपाक लायतां. पूण तूं उतर दी, तेंकां तेंगेलें काम करूंक तूं आडखळ हाडची ना म्हूण. रोजालीनाक होलमलें, आतां ही निमाणी धडपड. सदळ सोडल्यार तांगेलें सादतलें. तिणें पर्थून माडांक वेंग मारली. “ना, हांव माड कातरूंक दिवपा ना. पयलीं म्हाका माराय. मागीर म्हुगेल्या भुरग्यांक.”

इन्स्पेक्टरान कळाव केलो ना. पुलिसांक कुरू करिनाफुडें तिगांनी तिका सोडयली. उखल्ली आनी ओडीत जिपी कडेन व्हेली. ज्योकींपायन मध्यस्थी करपाचो यत्न केलो, पूण ताका कडसरून रोजालीनाक घेवन पुलीस गेले. त्या दिसा आंजेला, अँथनी आनी निकतीच आडसरां धरिल्लो आबेलूय कातरपाक गेलो. दुसऱ्या दिसा सरपंचा सयत चाळीस पन्नास लोक रोजालीनाक सोडोवन हाडपाक कलॅक्टर ऑफिसांत पावले. सगलेच जामीन दिवपाक तयार आसले. दनपारच्या भारार परतली तेन्ना रोजालीनाच्यान कातरिल्ले माड पळोवं नज जाले. ती दारांतच घुंवळून पडली. दोतोर, वखद-विरसत जालें. तिसऱ्या दिसा अँथनीली चीट आयली. ताणें मुंबयच्यान बरयिल्ली.

“मांय, फाटले पंदरा दीस हांव बाँबेंत उरलों. गोंयां येवपाक फावलें ना. ऑफिसांतल्यान टेलेक्स मेसेज आयिल्ल्यान म्हाका बेगीन परतुचें पडलां. पावल्यार फुडल्या वर्सा येतलों. आनी हय. र्ना माडांचें केस्तांव घेवन बसूं नाका. तुका जाय तितले दुडू हांव धाडटां. कुयतादान राव.”

रोजालीनान किण्ण मनान दोळे धांपले. दोळे सासणाचे बंद उरचे अशें तिका मनस्पुर्वेक दिसलें.

* * *

रोबोटिक वॉरफॅर

महाबळेश्वर सैल

आर्मेनिया आनी ज्योर्जिया हे मळबांतल्यान भुंयेर सर्ग देंवन आयिल्ले वरी सोबीत देश. न्हंयो, तळीं, रानां, शेतां, मनशां सगलेंच सोबीत. थंयची हवा तर दीस रात मखमल कांबरून घेतिल्ले वरी थंड गुलाबी. सोविएत युनियना पसून वेगळे जाल्ल्या फाटलीं णव्वद वर्सां हे दोनय देश बरे इश्टागतीन, भावपणान शेजराक रावताले. ह्या देशां मदीं झूज सुरू जालें तें भुंये पोटांतल्या उदकाच्या सांठ्याक लागून. दोनय देशां मदीं शिमेर दोनेक हजार चौखण किलोमिटरांचो पर्डींग भुंय वाठार आसलो. थंय कसलेंच झाड-झोंप, तण किल्लनासलें. सगलो फातरट वाठार. तरी तो वाठार म्हजो तुजो म्हूण फाटलीं बरींच वर्सां धुसफूस चलताली. पूण दोनय देशां मदीं बरे इश्टागतीचे संबंद आशिल्ल्यान ती वयर सरून येनासली. तातूंत तो पर्डींग वाठार. मातर्येंत शेड आनी बारीक धवे फातर. पूण संवसारांत सगले कडेन उदकाचो उणाव सुरू जाल्लो. हाहाकार पडिल्लो म्हणल्यार जाता. सगले कडेन उदकाचो धंदो नेटान चलतालो. चीन संवसारांतलो सगल्यांत व्हड उदकाचो निर्यातदार देश जाल्लो. पावस उणो जाल्लो. लोक फकत धतरेच्या पोटांतलें उदक हुपशिताले.

भुंयेच्या पोटांतल्या उदकाचो सोद घेतना आर्मेनिया आनी ज्योर्जिया ह्या दोनय देशांतल्या विज्ञानिकांक सोद लागलो- ते बंजर भुंयेच्या पोटांत व्हड प्रमाणांत उदकाचे सांठे आसात म्हूण. तेन्ना सावन ह्या दोनय देशांचें त्या वाठारा विशीं उकतें झगडें सुरू जालें. दोनूय देश त्या वाठाराचेर कडकपणान आपलो अधिकार सांगूंक लागले आनी दोन इश्ट देश दुस्मान जाले. दोनय देशांनी आपलें सैन्य हाडून त्या वाठारांत देंवयलें. मागीर ल्हान-व्हड झुजांय सुरू जालीं. सैन्य तांकीचे नदरेन दोनय देश एकाच बळाचे आसले. ह्या वर्सांनी

सैन्यदळां मदीं भुंयेचेर झुजां जातालीं. विमानां, क्षेपणास्त्रां आनी वट्ट हवाई दळ कुचकमी जाल्लें. कारण, चडशा देशां कडेन लेझर किरणांनी भरिल्लीं अशीं कांय अचूक अस्त्रां आशिल्लीं की तीं खंयचेंय विमान वा क्षेपणास्त्र शिमेंत रिगचे पयलींच ताका कडोवन, लांसून उडयतालीं. तीं स्वयंचलीत आसलीं आनी तांचो सक्सेस रेट णव्वद टक्क्यां वयर आसलो. तांचें विमान दळच कित्याक, नावीक दळय कुचकामी जाल्लें, आनी जमनी वयल्या झुजाक, पर्यायान भूंयदळाक, सुमारा भायर म्हत्व आयिल्लें. संवसारांतल्या साठ टक्के देशां कडेन अणू अस्त्रां आसलीं तेच परीं तीं आर्मेनिया आनी ज्योर्जिया कडेनय आसलीं.

आतां खंयच्याच देशा कडेन अणू झुजां खेळची धिटाय नासली. अणू झूज खेळप म्हणल्यार आपल्या देशाचो संपूर्ण विनाश अशेंच ते धरून चलताले. झांबिया आनी झिंबाब्वे, अफगाणिस्तान आनी पाकिस्तान ह्या देशांनी फाटीं अवसान घातकीपणान अणू झूज खेळून आपलो नाश करून घेतिल्लो. आतां थंयचे वीस टक्केच लोक शिल्लक उरिल्ले. तेवूय तरातरांच्या क्रांकांनी वळवळटाले. त्या देशांनी इतलें अणू प्रदुशण पातळिल्लें, भायल्या देशाचे सैनीक वा हेर लोक त्या वाठारांनी वचूंक मागनासले. तातूंत अमेरिकेन जाहीर केल्लें - खंयचोय देश कोणाय आड अणू बॉम वापरतलो तेन्ना त्या देशा आड अमेरिका अणू झूज सुरू करतली. ताका लागून आतां संवसारांत अणू झूजां सुरू जावपाची शक्यताय सामकीच उणी जाल्ली. आतां दर एका देशा कडच्यो अणू शस्त्रांच्यो राशी जंग खायत पडिल्ल्यो. आतां चड झुजां जातालीं तीं पांयदळां मदींच. म्हूण पांयदळ दुस्मानाचेर झुडोवन वचूंक चडांत चड कशे तांकीवंत जातलें हाचेर नेटान संशोधन चलतालें. वांगडाच, झुजांत सैनीक उण्यांत उणे मरचे म्हणूनय यत्न चलिल्ले. कारण संवसाराची लोकसंख्या वेगान उणी जायत आसली.

मनशाच्या जिवाच्या म्हालवजार झुजां खेळप नाका जाल्लें. हातूंतल्यान रोबो सोल्जर आनी रोबोटीक वॉरफॅर ची येवजण मुखार आयिल्ली. तशी ती पोरणीच कल्पना. पूण ह्या वर्सांनी तिका खूब म्हत्व आयिल्लें. तांचो आतां मोटो आंतरराष्ट्रीय धंदो जाल्लो. ह्या धंद्यांत अमेरिकेंतल्या दोन कंपन्यांची मक्तेदारी आसली. एका परिपूर्ण रोबो सोल्जराचें मोल धा कोटी डॉलर आसलें. तातूंतले अडेज कोटी अमेरिकेच्या सरकाराक वताले. म्हूण अमेरिका सरकार

ह्या धंद्याक खूबच प्रोत्साहन दितालें. रोबो चडांत चड आधुनीक, चडांत चड मारेकार जावचे म्हूण यत्न जाताले.

ज्योर्जिया समंजस आनी शांत प्रवृत्तीचें राष्ट्र आसलें. दोनय देशां मदलें दुस्मानपण तर वाडतच आसलें. इंच इंच भुंये खातीर झुंजतना सैनीक मरतच आसले. आर्मेनियाक तर दुस्मानाक बुद्द शिकोवपाची खुमखुमीच लागिल्ली. झूज आतां उदका खातीरचें, भुंये खातीरचें उरनासतना तें प्रतिश्टेचेंय जाल्लें. म्हूण आर्मेनियान तीन हजार कोटी डॉलर फारीक करून तिनशें स्वयंभू, हाय टॅक्नॉलॉजीचे रोबो सोल्जर विकते घेतले. ते खूबच गुंतागुंतीचे आसले आनी तांची टॅक्नीक समजून घेवप बरेंच कठीण आसलें. ते रिमोटा वरवीं मनशांली आज्ञा पाळटाले. प्रसंगार स्वता निर्णय घेवंकय शकताले. मनशाल्या मेंदू कडेन सर्त करी सारको कृत्रीम गुंतागुंतीचो मेंदू तातूंत बसयिल्लो. ते फायरींग करूंक शकताले. मोडून तोडून उडोवंक शकताले. तशेंच मुखार आयिल्ल्याक सुरी तोंपून मारूंकय शकताले. त्या रोबो भोंवतणी एक अभेद्य कवच उबें केल्लें आसलें. तांकां मारून उडोवप खूबच कठीण आसलें. धा-वीस माळ्यांचे इमारतीचेर ते उडयो मारून चडटाले. घरांचें घरां फोडटाले. धांवत्या गाड्यांक ओडून धरताले. मनशां परस तांची कार्यक्षमताय शंबर पर्तीनी चड आसली. वयल्यान तांकां सोंपेपणान मरणां नासलीं. तांचे भितर बसयिल्लो मेंदू एक अजापाचें तंत्रयंत्र आसलें.

एक फावट तांकां क्रयप्रवण केले म्हणटकच ते मुखार दिसता त्या मनशाक फारान, सुरी तोंपून, उखलून भुंयेर आपटून मारताले. कसलीय आडमेळीं पार करून वचूंक ते शकताले. मनशां वा जिवो प्राणी वळखुपाची तांक तांकां आसली. भावना संवेदना सोडल्यार मनशाले बुद्दीचे बरेच आयाम तांचे सर्ीं आसले. संवेदना नाशिल्ल्यान ते कितलेय क्रूर जावंक शकताले. तांकां तीन हात आसले. एका हातान ते फारपेट करूंक शकताले, दुसऱ्या हातान सुरी तोपूंक शकताले तर तिसरो हात ते घण कसो उपेग करताले. फारपेट करता तो हात म्हणल्यार एक मशीन गनूच आसलें. पांच घोड्यां इतली ताकद एकेका सोल्जर रोबोंत आसली. ते विजेचेर, सौर उर्जेचेर आनी तेलाचेर वा गॅसाचेर चलताले. तांकां परिस्थितीचें, दिकांचें, अंतरांचें, अचूक ज्ञान आसतालें.

तांकां दोनच गजाली खबर नासल्यो- एक, मरणाची भिरांत आनी दुसरें, मनसंवेदना. तांच्या विज्ञानिकांनी तांकां सगलें दिल्लें. दिवंक नासलें तें मरण.

तांकां तें शक्यच नासलें. संवेदना आनी भिरांत नाशिल्ल्यान विज्ञानिकांनी तांकां जितले क्रूर केल्ले ती सगली क्रूरताय ते झुजांत वापरताले.

ते तिनशीं रोबो अमेरिकेंतल्यान विमानान हाडून आर्मेनियांत देंवयलें तेन्ना ते मडीं कशींच पडून आसले. हे चलतले कितें, झुजतले कितें अशें दिसतालें. तांचे वांगडा कंपनीचे दोन रोबोटीक टॅक्निशियन आयिल्ले. तांणी दुसऱ्याच दिसा तांकां अक्टिवेट केले आनी ते हालूंक धोलूंक लागले. खरें तर ते टॅक्निशियन बरेच भियेल्ले आसले. थंय अमेरिकेंत कंपनीच्या आवारांत काम करप वेगळें आसलें. हांगा पयस रोबोंक कसली आज्ञा दिवंकच ते भियेताले. इल्लें कितें चुकल्यार घात जावं येतालो. थंयचे थंय कितेंय करूंक लायताले. मैदानांतल्यान भोंवडावन हाडटाले. रानाकडांनी व्हरून हाडटाले. रोबोंक आज्ञा दिवप हें इतलें गुंतागुंतीचें, हुशारकायेचें काम आसलें, स्थानीक इंजनेरांक तें कितलेंय शक्यलें तरी नीट कळनासलें. तांकां दिसतालें, ते दोगय टॅक्निशियन रोबों वांगडा हांगाच रावचे, तांणी ज्यॉर्जियाचेर घुरी घालून ताका झोडून मोडून उडय मेरेन तरी. बेगीनाच्या बेगीन रोबोंक सरदेर उबे करून, तांकां आज्ञा करून ज्यॉर्जियाचो पुराय विध्वंस जावचो अशें आर्मेनियन अधिकाऱ्यांक दिसतालें

रोबोंक आज्ञा दिवप पांवड्या पांवड्यांनी जातालें. एक फावट सरदेर उबे करून सर्वकश आज्ञा दितकच मात तांकां आटावप भोवच कठीण आसतालें. ते आपलें इंधन आसा मेरेन झुजत रावताले, तोडत फोडत रावताले. वाटेर गाविल्ल्या जिव्या प्राण्याक फारान मारताले, सुरे तोंपून, आंवळून आपटून मारताले. लिपिल्ल्यांक ओडून भायर काडटाले. धांवतल्यांक फाटीं ओडून आपलो घण कसो हात तांचेर तकलेर मारताले. तांचेर मात फारपेटाचो कांयच परिणाम जायनासलो. गरज दिसता तेन्ना तांकां रणभुंये वयल्यान परत आपोवची मांडणी आसली. पूण ते प्रत्यक्ष झूज खेळटाले तेन्ना भितरल्या यंत्रतंत्रांत-सर्किटांत इतलीं कंपनां तयार जातालीं की दिल्ल्यो आज्ञा रोबो मेरेन पावच नासल्यो. रणभुंयेर केन्ना ताचो शेवट खूब वायट जातालो, सगल्या तरांचीं इंधना सोंपयिल्ल्यान ते मदींच बंद पडटाले. केन्ना केन्ना आज्ञा मेळचे कक्षे भायर गेल्ल्यान भरकटत खंयचे खंय पावताले. भितरल्या यंत्रतंत्रांत केन्ना बिघाडय जातालो. तें मात धोक्याचें आसतालें.

आर्मेनियान हाडिल्ल्या तिनशें रोबोंतलो एक रोबो दुयेंती कसो मंद हालचाल करतालो, मार्चिंगांत फाटीं पडटालो. केन्ना स्वता भोंवतणीं

घुंवतालो. चलतना भितरल्यान घुरSS कसो आवाज येतालो. दिल्ल्यो आज्ञा पाळनासलो. टॅक्निशियनांक कळिल्लें, हाचे मदीं कसलो तरी बिघाड आसा. ताका दुरुस्त करची धिटाय आनी तसलें बरें ज्ञान तांकां नासलें. ताचो प्लग निखळावन ताका बंद करून दवरचेलें ते चिंताले. रोबोंक प्रत्यक्ष सरदेर उबे करचे पयलीं ते ताका कुशीन काडून गुदावांत उडोवचेय आसले.

एक दीस सगल्या रोबोंक आमडून ते रानांकडांनी घेवन गेल्ले. खऱ्या सैनिकांची जशी ड्रिल आसताली, रोडमार्च आसतालो तशें लहान-सान आज्ञा करून रोबों कडल्यान हें सगलें करून घेताले. रोबोंक अॅक्टीव दवरचे खातीर तें गरजेचें आसतालें. हातूंत रोबोंक आज्ञा करप एक मोटी कठीण कसरत आसताली. ह्या रोबोंच्या वेव्हारांत तेंच कठीण काम आसलें. आर्मेनियाच्या राजकारण्यांक ताकतीक लागिल्ली. एक फावट रोबो ज्यॉर्जियाचेर घालून केन्ना झूज जिखता आशें जाल्लें. रानकडे वयल्यान एक मैदान पार करून रोबोंचें सैन्य बराकींत आयलें. पूण खूब उसरां कळ्ळें, एक रोबो मदींच खंय तरी ना जाला. नेमको खंयचो रोबो ना जाला तें नंबरा वयल्यान पळयतना तो दुयेंत रोबोच ना जाला म्हूण तांकां कळ्ळें. सगली धांवपळ सुरू जाली.

पूण त्या दुयेंत, पिशा रोबोची झाडाच्या अडसराक आसतना वा व्हाळशेंत, घाळींत आसतना खंय तरी चलपाची दिशाच चुकली. तो ज्यॉर्जियाच्या सैन्याच्या डिफेन्सा वटेन तोंड करून चलूंक लागलो. नीट चलत रावलो आनी डिफेन्सा मदींच येवन घुस्पलो. तेन्ना ज्यॉर्जियाच्या सैन्यान ताचेर खूब फारपेट केलो. पूण ताका तो लागलो ना. त्या पिशा रोबोक रणभुंयेर काम करूंक अॅक्टीव करूंक नासलो. म्हूण ताणें उलट फायर केलो ना. तो व्हायोलंटय जालो ना. मागीर तीस चाळीस सैनीक धांवन आयले आनी ताका आडावन, आड उडोवन दोरांनी बांदून घालो. आर्मेनियान आपणाक आड घालूंक रोबो हाडल्यात म्हूण ज्यॉर्जियाक आदींच खबर लागिल्ली. तें मोटे चिंतेंत पडिल्लें. पूण दोन कोटी डॉलरांक एक रोबो हाडीसारकी अर्थीक ऐपत तांकां नाशिल्ली. एके पडींग भुंयेर बिनभरवंशाचें झूज खेळूंक इतलो पयसो खर्च करप ताका सारकें दिसनासलें. पूण एक रोबो आयतो हातांत गाविल्लो. मोटी भासाभास इतलेंच जाणा आसले, ह्या रोबोचो नीट अभ्यास केल्यार हेर सगल्या रोबोच्या प्रोग्रामिंगांत ढवळाढवळ करून बिघाड करूं येता. पूण तांकां रोबोटीक

तंत्रज्ञानाचें कांयच ज्ञान नासलें. तेन्ना तांकां कळ्ळें, तुर्कस्तानांत एक फामाद रोबोटीक टॅक्निशियन आसा. तो पयलीं अमेरिकेंत रोबो तयार करपाच्या आस्थापनांत काम करतालो. एक फावट एक इबाडिल्लो रोबो दुरुस्त करतना त्या रोबोन आपलो हात घण कसो ताच्या दाव्या भुजार मारलो. भूज दाव्या हाता सयत तुटून गेलें. भूज पुराय चेंचून गेल्ल्यान तो हात परतो जोडूंकच जालो ना. तो मागीर कांय लुकसाण भरपाय घेवन परतो आपल्या देशांत आयलो.

हें कळटकच ताकतिकेन एक विमान धाडून ताका ते घेवनच आयले. तो एक खूब हुशार रोबो टॅक्निशियन आसलो. अमेरिकेंत ताणें कांय नव्या प्रॉजॅक्टांचेरय काम केल्लें. हात वतकच आपल्या देशांत परत वतां म्हणटकच अमेरिकेंतल्या विज्ञानिकांनी ताका खूब आडखळी हाडिल्ल्यो. लुकसाण भरपाय दिवन मोकळे करूंकय फाटीं फुडें करताले. निमाणें ताणें आपूण एक निरुपद्रवी अपंग मनीस म्हूण प्रतिज्ञापत्र आनी प्रमाणपत्र दितकच ताका आपल्या देशांत वचूंक मेकळीक दिल्ली. ताचो राग ह्या तंत्रज्ञानाक आसलो. अमेरिका असल्या नाड धंद्यांत पयसो करून गळ्ळार जायत आसा हेंवूय ताका मानवनासलें. ताणें पयलीं त्या धरिल्ल्या रोबोचें प्रोग्रामिंग समजून घेतलें. मागीर तें प्रोग्रामिंगच इबाडूंक आपलो असो रिमोट कंट्रोल तयार केलो. दिसाक वीस वीस वरां काम करून सारखे आठ दीस ताणें काम केलें. ज्यॉर्जियांतले इंजनेर ताका फावो ती मजत करूंक भोंवतणीं हर घटकेक तयार आसताले. तांच्या आदारान ताणें आर्मेनियाचे रोबो इबाडून उडोपाची सगली तयारी केल्ली. आतां ते वाट पळयताले, आर्मेनिया ज्यॉर्जियाचेर रोबो सयत केन्ना घुरी घालता ताची.

एक रोबो ना जातकच आर्मेनियाचे फुडारी घोर चिंतेंत पडिल्ले. आनीक आनी दीस काडचे नाकात. रिस्क घेवची नाका म्हूण आठच दिसांनी आपल्या सैन्या सयत तांणी एक उणेच तिनशे रोबो हाडून सरदेर उबे केले. तांकां सर्वकश आज्ञा दिवन चडांत चड तांकिवंत, क्रूर करून ज्यॉर्जियाचेर धांवडायले. मुखार ज्यॉर्जियाचें सैन्य आसलें. मागीर धायेक मैलांचेर नागरी राबितो सुरू जातालो. खरेंच पांचशेक मिटर ते रोबो आनी ताचे फाटल्यान धायेक हजारांचें सैन्य फारपेट करीत, मार वेगान धांवले. मागीर एकाएक कितें जालें, सगले एक उणो तिनशेंय रोबो कांय खीण थारले. मागीर थंयचे थंय घुमजाव करून फाटीं फिरले आनी फाटल्यान येवपी आर्मेनियन सैन्याकच मारत सुटले. तांचेर ते फारपेट

करताले, कोणूय हाताक मेळ्ळ्यार उखलून आपटिताले, सुरे तोंपताले आनी घण कश्या हातान मेळत ताका धोडायताले. तांचो धांवचो वेग मनीस सैन्या परस धा पटींनी आसलो. तीन चारूच वरां भितर तांणी आर्मेनियाचें धायेक हजारांचें सैन्य मारून उडयलें.

मागीर ते तशेच नागरी वस्तींत घुसले, थंयूय तांणी मोट्या प्रमाणांत नासधूस केली. भावना विरयत मनशाचो मेंदू बसयिल्ले ते रोबो भितरलें सगलें इंधन सोंप मेरेन लागी लागीं चोवीस वरां धुमाकूळ घालताले. ह्या वेळांत तांणी धा हजार सैनिकांक आनी ते परस चड नागरिकांक मारून उडयले. तांणी मारिल्लो एक फारपेट चुकनासलो. दर एकाच्या हाताच्या आमांत शंबर गुळयो स्टोर केल्ल्यो आशिल्ल्यो. वट्ट तीस हजार गुळयो. तितल्योय सोंपिल्ल्यो. ते भायर आपटून, सुरे तोंपून ते लोकांक मारताले. भियेवन धांवपी मनशांक फाटीं ओडून मारताले. घरांचीं दारां फोडून भितर घुसून लोकांक मारताले. आर्मेनियान तीन हजार कोटी डॉलर खर्च करून ज्यॉर्जिया आड उबें केल्लें तें महाअस्त्र तांचेरच उलटल्लें.

हे वटेन एक हात गेल्लो तो तुर्कीचो रोबो तंत्रज्ञ रिमोट कंट्रोला वयल्यान रोबोंक विध्वंशी आज्ञा दितच आसलो. ताचें काम आतां खूबच सोंपें आसलें. कारण ताणें फकत रोबोंची दिशा बदलून तांचो मारो आर्मेनिया वटेन केल्लो.

* * *

अग्नीदिव्य

पुंडलीक नायक

सुर्या उदेता तेच दोंगुल्लेचे आडसून तो वयर आयलो. सगल्यान पयलीं ताका जाण्टेल्या व्यंकटून पळयलो. आनी ताका दिसलें, आनीक एक सुर्याच वयर सरता. व्यंकटून हे वटेन ते वटेन पळयत साद घाल्ले भशेन एक आवाज केलो. वाड्या वयल्या भोवतेक सगल्या घरांच्या कंवड्यार तो सादलो.

वैशाखांतली दनपार रपारपा करून रखरखताली. भोंवतणची झाडांपेडां आपलें पाचवेंपण वतान धगळचें ना अशे जतनायेन उबीं राविल्लीं. मुळांतलो पान-पत्रो कायलींत तळिल्ल्या पापडां वरी कुरकुरीत जावन कवळिल्लो. सबंद वाड्या वयलीं धायेक कोलवार्चीं घरां वतान सुकतल्या शेणाच्या काळ्या थाप्यां भशेन दिसतालीं.

दोंगुल्ली देंवून तो सकयल वाड्यार आयलो. तेन्ना व्यंकटून ताका सामको लागींच्यान नियाळ्ळो. आख्ख्या वाड्यार हो एकलोच मनीस गोरो. खऱ्यांनीच ताका गोरेपण फावो आसलें अशें व्यंकटूक दिसलें.

तरणीताठी मूर्त. सादारण उंचाय. उकते पांय. पांयांचेर धुल्लाचो लेपोड. सोनयाळें पितांबर कमराक सामकें आंवळून. फाटल्यान कचांटून कासाटो. वयलें आंग उकतें. माथ्या वयले काळशे केंस धुल्लान मातकट कपलाचेर गंधाचें व्हडलें उबें नाम. आंगभर घामाच्यो पांवळ्यो. गोरो आंगलोट वतान तांबसो केल्लो. उज्यांतल्या पेट्ट्या इंगळ्या वरी तो रसरसतालो. वेताच्यो बडयो एकामेकांत गुंथून केल्लें तरंग ताणें उजव्या हातांत धरून उजव्या खांदार धरिल्लें. पोंता वयले केसरी गोंडे ताच्या पावला कणकणी हालताले.

“आगचो अग्नीभक्त येयलो!” व्यंकटून ताका पांयां पडत म्हणलें

“व्यंकटूदाद, जाण्टेले भुरग्यांच्या पायां पडनात.” व्यंकटूच्या माथ्याक

हात लायत ताणें म्हणलें. खूब वेळान तो उलयतालो. ताचो आवाज सुको आनी खरखरीत जाल्लो. भुजा वयलें तरंग ताणें झाडांमुळांत उबें केलें.

“तूं भुरगो उरला? अग्रीभक्त म्हणल्यार आमचे खातीर देवाचोच अवतार. आतां आमचे वाडयेक भंय ना. तुज्या रुपान अग्रीदेवाची सासाय उरतली आमच्या भुरग्यांबाळांचेर. देवीची जात्रा कशी जाली?”

ताणें जात्रेची खबर सांगची म्हूण व्यंकटून थंयच झाडामुळांत सावळी पळोवन थपकल मारली. व्यंकटूचो येदोळचो साद आयकून वाड्यार आशिल्ले नाशिल्ले सगले झाडामुळांत एकठांय जाले. पांया वयल्यान जोर गेल्लो थोंटो पेंगत पेंगत लागीं आयलो. सदांच पिडेस्त आसपी किड्याळो बाळो, तोळ कसो उडत उडत आयलो आनी येवचे येवन खोंकपाक लागलो. चार-पांच जाण धा-बारा वर्सां पिरायेचे भुरगे सुण्याचे पेटे कशे दुडदुडत आयले आनी निमाणे कडेन कस्तूरमावशी रांदनींत फूंक मारून खोंपटांतल्यान भायर सरली.

ताणें सगल्यांचेर नदर भोंवडायली. आपणाल्या येवकाराक इतलेच लोक! अशें येवजून खीण भर ताचें तोंड बावलें. पूण सगल्यांच्या तोंडा वयली उत्सुकताय पळोवन तो उमेदीन भरलो.

दनपारचो वगत. सकाळीं कामधंद्याक भायर सरिल्ले वाडयेंतले कामदार सांजवेळा घरा परतुपाचे आसले. कोण शेताच्या वावराक गेल्ले. दादले आनी बायलो भोवतेक सगलींच पोटा फाटल्यान गेल्लीं. वाड्यार उरिल्ले तातूंत जाण्टेले, भुरगीं, दुयेंत आनी अपंगूळ हांचोच आसपाव आसलो.

“आमच्या अग्रीभक्तान, कितें हाडलां आमकां?” जाण्टेले कस्तूरमावशेन ताच्या हाता-पांयार लक्तुबायेन हात भोंवडायत म्हणलें. सावळी वाडची तशी ताची उमेद अदीक वाडली.

अग्रीभक्त म्हूण सगलेच ताका पाचारताले. ताकाय दिसलें, आपूण खरेंच अग्रीभक्त. आपणाक आनीक दुसरें नांवच ना. कागदान गुठलावन हाडिल्लो अग्रीदेवाचे जात्रेचो प्रसाद ताणें सगल्यांच्या हातार दवरलो. सगल्यांनी तो मोट्या भक्तीभावान आनी गोडयेन मुखाक लायलो.

“कस्तूरमावशे, तुजो नातू खंय?” कस्तूरमावशेच्या हातांत ताणें सुपुल्लेंच खेळणें दिलें. तिगेल्या अपुरबायेच्या नातवा खातीर ताणें तें हाडिल्लें. कस्तूरमावशेक ताची खूब लक्तुबाय दिसली.

“पोर बरो खेळटलो! खेळणीं बी घेवपाक तुका बरो वगत मेळ्ळो मरे!”

खेळणें भुंयेर दवरीत कस्तूरमावशेन म्हणलें. भुंयेर दवरिना फुडें कितलोसोच वेळ तें खेळणें-ल्हानशी बावली- थरथरत उरलें.

“नातू न्हिदला. आतांच दोळो लागला. ताका न्हिदोवन आतांच रांदनीर आदन दवरलां. पूत सून दोगांय कामाक गेल्यांत. आयज घरा नातू आनी हांव. आनी हे खेळणें! आरे, पाड पडूं म्हजें, हांवच भरभरत रावलीं. तुजी जात्रा कशी जाली?” कस्तूरमावशेन थंयच थपकल मारली.

“भुरग्यांनो, मागीर याद करात आं म्हाका. चुलींत उजो सारून येयल्या. जाण्टेपणांत यादीक लागली चुट्टी. आं, सांग रे अग्रीभक्ता, कशी जाली तुजी जात्रा?”

“कस्तूरमावशे, जात्रा म्हजी न्हय, जात्रा श्री अग्री देवाची!” अग्रीभक्तान नमळायेन सांगलें.

“धुमेकाल!” कस्तूरमावशेन दोनूय पोले फोडून घेतले.

“अग्रीदेव म्हणल्यार जागृत दैवत!” जात्रेच्या गजालींक तोंड फुटचें म्हूण जाण्टेल्या व्यंकटून म्हणलें आनी सगल्या भुरग्यांनी तोंडां उकतीं करून अग्रीभक्ता कडेन नदरो लायल्यो. आख्ख्या वाड्यार तो एकलोच अग्रीदेवाचो भक्त जाल्लो. वाड्या वयल्या लोकांचे हेर गावांतले सोयरे-धायरे कोण-कोण अग्रीदेवाचे भक्त आसले पूण ह्या वाड्या वयलो भक्त होच जालो. खासा अग्रीदेवान सपनांत येवन ताका जात्रेक येवन भक्त जावपाचें आपोवणें केलें. ताणेंय तें तितल्याच भक्तीभावान मानून घेतलें. कारण दरेकलो आपल्या आयुश्यांत अग्रीदेव सपनांत येवपाचीं सपनां पळयता.

जात्रेच्या दोन दीस आदीं ताणें उपास केलो. न्हावन-धुवन नितळ रावलो आनी जात्रे दिसा तरंग खांदार मारून जात्रेक गेलो. हाचे आदीं ताणें जात्रा पळयिल्ली. लोकां मदीं रावन. आतां तो भक्त जावन ते जात्रेचो एक म्हत्वाचो भाग जाल्लो.

देवाचे भक्त शेंकड्यांनी. तांच्यांत तो भरसलो. लोकांची सामकी लुटालूट. ताका पोरुंची याद जाली. पोरुं वर्सा तो होच चिरंगटीन चिड्डतालो. आतां ताका सगले लोक वाट करून दिताले.

दनपार ते सांज मेरेन सगले धर्मीक विधी जाले आनी राती कडेन मध्यानेर जात्रेचो मुखेल भाग सुरू जालो. देवळाच्या मुखा वयल्या मळार होमखण पेटलें. सुक्या लांकडांचे भोरे एकार एक होमखणांत पडपाक लागले. दनपारचो

वैशाख पेट्टा तशें होमखण पेटलें. सगलो वाठार लखलखून गेलो. देवूळ चकचकलें. गर्भकुडींतली सहस्र घोड्यांच्या रथांतली अग्नीदेवाची मूर्त उजो कशी रसरसली.

आनी धोलार तोणी पडली. ताशार बडी वाजली. वाजोवप सुरू जालें तें होमखणांत लांकडांचे इंगळे जायसर चालू उरलें. उज्याच्या धगान कडेक सरिल्ले लोक होमखणा भोंवतणीं एकठांय जावपाक लागले. लोक कितलेशेच. सुमार ना इतले. सगलेच सगल्यांक अनवळखी. तळयेर न्हावन अग्नीभक्त वयर आयले, कपलाक गंधाचीं नामां काडून एका फाटोफाट एकलो.

जात्रेंतलो सगल्यांत म्हत्वाचो आनी निमाणो भाग सुरू जालो. एका फाटोफाट एक आनी मागीर चोंब्या-चोंब्यांनी अग्नीभक्त होमखणांत देंवले आनी पेट्टे इंगळे माड्डीत देवळांत धांवले. परंपरे प्रमाण भटान दिल्लें देवाचें तिर्थ आनी प्रसाद घेवपाक.

पळोवपी लोक स्वास दामून धरून कितलोसोच वेळ रावले. भक्तांच्यो झुंडीच्यो झुंडी होमखणांतल्यान गेल्यो. जात्रा उलगली.

ताणें जात्रेची वर्णनां सोंपयलीं आनी कपलाचो घाम पुसलो. ताचो ताळो सुकलो. तान लागली.

“कस्तूरमावशे, चुलीर आदन चडयलां, याद आसा न्हू?” थोटीन मावशेक याद केली.

“आसा. आसा. अग्नीभक्ता, तुका पियेवपाक उदक हाडटां आं पुता.” कस्तूरमावशी उठली आनी वांकड्या भेंडानच आपले खोंपी वटेन गेली. वतना हातांत तें खेळणें घेवन गेली.

“इंगळ्या वयल्यान चलतना अग्नीभक्तांक कांयच जायना, पांयांक बी?” एका पोरान अग्नीभक्ताक विचारलें. आनी ताणें जाप दिवचे आदींच जाण्टेल्या व्यंकटून सांगलें, “जायना कित्याक? जायत्या जाणांक भोगलां! पांय हुलपतात. पूण खरेल्या अग्नीभक्तांक ते इंगळे म्हणल्यार फुलांचें पायतण!”

ते सरशीं अग्नीभक्त प्रसन्न मुद्रेन हांसलो. सगल्यांक ताचें अप्रूप दिसलें. तो इंगळ्यांचेर सहजतायेन चलून आयिल्लो आनी ताका कांयच जावंक नासलें.

“आतां तुका उज्या पासून कसलीच भिरांत ना?” बाळ्यान प्रस्न केलो.

“देवाची सासाय आसल्यार कसली भिरांत?” परती जाण्टेल्या व्यंकटून जाप दिली आनी मुखार म्हणलें, “आमकां अग्नीदेव पन्नास मैल पयस पूण

अग्रीभक्त बगलेक. आमकां देवाचो भक्तच अग्रीसमान!"

व्यंकटून अग्रीभक्ताक नमस्कार केलो आनी मागीर भुरग्यांनीय खाकडत खाकडत हात जोडून मानो बागयल्यो. दर एकल्याक दिसलें आयुश्यांत केन्ना तरी अग्रीदेव सपनांत येवचो आनी ताणें जात्रेक भक्त जावपाचें आमंत्रण दिवचें.

खूबच तान लागली तेन्ना तो उठलो. कस्तूरमावशेचे खोंपी वटेन ताणें नदर मारली. ताची खोंपीचेर नदर पडली त्याच वेळार कस्तूरमावशी खोंपींतल्यान हुयेली मारीत भायर आयली. "धांवा रे, पावा रेSS."

झाडा मुळांतले सगले वावटळींत खोलयो उडच्यो तशे उठले आनी खिणा भितर खोंपी कडेन पावले. रांदनींतल्या उज्यान घात घेतलो! कस्तूरमावशी हांगा थंय नाचताली. तिचे खोंपटाक उजो पेटिल्लो. वतान करकरीत जाल्ल्या चुट्टाच्या कोलवान आनी मल्लांच्या कडव्यान भकाभका करून पेट घेतिल्लो.

"आरे, घर जळो! म्हज्या नातवाक वांचयात. हांव म्हज्या पुता सुनेक कितें सांगों?" कस्तूरमावशी कपल आदळटाली. सगले एकामेकांच्या तोंडाक तकातका करून पळयताले. थोटी आपलो लेंगपी पांय सांसपितालो. बाळ्याची खांक सुरू जाल्ली. जाणटेलो व्यंकटू कडकडटालो. भुरगीं भंयान तोंडां फुलारून आंग चोरून कुशीक उबीं आसलीं.

उज्याचे जाळ व्हड जावपाक लागले. खोंपीचे चारूय वटेन उज्याच्यो जिबो नाचूंक लागल्यो. कस्तूरमावशेच्या नातवाची पयली किळांच उज्यांतल्यान भायर आयली ते सरशीं कस्तूरमावशेन न्हिन्नळून आरड मारली, "अग्रीभक्ता, म्हाका पाव!"

तिच्या हातांतलें खेळणें पयस शेंवटलें आनी थंयच थरथरपाक लागलें.

सगल्यांच्यो किळांची सुरू जाल्यो, आंवडो गिळीनासतना.

अग्रीभक्ताचो जीव तानेन गोळाक लागलो. ताका घुंवळशी आयली. चिनारी गेली. ताच्या दोळ्यां मुखार गुडूप काळोख दाटलो आनी काळखांत उजवाडार्चीं केणां. तो संभ्रमलो, तीच जात्रा... तेंच होमखण... तोच मळबाक भिडपी उज्याचो जाळ... उजो आपसूक पालोवन केन्ना इंगळे जातले ताची वाट तो पळयत रावलो...

कस्तूरमावशेच्या नातवान निमणी किळांच मारली.

* * *

भूककांप

एन. शिवदास

धा वरां जाल्लीं. बाबल्यान रातीं घाल्ले खेव सोंसून उपाशी पोटार रातभा तळमळिल्लीं बाबल्याचीं दोन पोरं न्हिदेचो भार दोळ्यांचेर झेलीत तशींच सकाळीं वारयें शिंपूंक आवय वांगडा वारयांत गेल्लीं. बाबल्याचे बायलेन पिरून ना म्हणल्यार खुटी च्याचो धुकोळ पेलो भरून पोरंंक दिल्लो. सकाळीं चायेक कांय ना, कुंड्याची भाकरी लेगीत! नासण्याचें आंबील करून कालचो दीस कसो तरी घालयिल्लो आनी आयची सकाळ खुटे च्यायेन घाल्ली, आतां दनपार येवची आसली, भूक घेवन.

बाबल्यान घरभर नदर मारली. पोरंंचीं पिंजकीं हांतरुणां अस्तावेस्त खोंपभर अशीं तशीं पडिल्लीं. बोंतरां जाल्लीं चादरां आनी कापूस भायर सरिल्लीं कोंडां जाल्लीं तीं उशीं आनी त्या उशांचेर सगले तरेचे दाग खंयच्याय दळडिन्या देशाचे नकाशे कशे चक्क बरे उदेल्ले हांगा थंय दिसताले. बाबल्यान आपलें बोंतर कवळ्ळें. पिंजिल्ली शेंदरी गुठलायली आनी वणटीक तेंकोवन तो सवकास उठलो. खरें म्हणल्यार तो उठ्ठना झडपतालो. रातचे काजू फेणयेचो परिणाम ताचेर अजून आसलो. पूण फेणयेची झींग बरीच देंविल्ली. बाबल्याक बरेंच भान आयिल्लें, ताका लागून रातची एक एक याद आतां ताका जावपाक लागली.

ताका याद जाली, ताणें रातच्या बारा वरांचेर कायतानाली गादी सोडिल्ली. अर्द बाटली काजू सुकीच घेतिल्ली. पोटभर उजो पेटिल्लो. झोळ्यो करपल्ल्यो, जीब लाशिल्ली. हड्डें भड्डल्लें तरी ताका जाय ती झींग येवंक नाशिल्ली. तेन्ना तो घोंटार घोंट घटाघटा काजू फेणी घेत राविल्लो.

“आरे बाबल्या, कितें जीव दिता रे आयज इतली काजू मारून?” पेरून

बाबल्याक म्हणिल्लें.

“मेल्यार सुट्टलों रे हेंचे तावडींतल्यान, कंटाळो येयलो संवसाराचो.” बाबल्याची जीब हो वेळ मेरेन आडवी पडूंक नासली. ताणें पेरूक स्पश्ट सांगलें तशें पेरून बाबल्याक म्हणलें, “बाबल्या असो कित्याक पिरंगता? आरे शंबर रुपया तुजो दिसवडो कोणें व्हयला? निस्तें पागोंक गेल्यार भरलो मरें तुजो दीस.”

“निस्तें खंय पागतलों, ह्या दिसांनी पाणी भांग” बाबल्यान निर्शेवणी उक्तायत म्हणलें, “आरे तेच खातीर तर आतां उदारी करून हें घेतां. तरी बरें, हो कायतान पानदुडवांक मात्सो पातयेता म्हूण. ना जाल्यार सोऱ्या घोंटाकय वळवळचें पडटलें आसलें म्हाका.”

आनी बाबल्यान निमाणो घोंट मारलो तेन्ना बाबल्याचे पांय जमनीक लागनासले. बाबलो लांब कोंडो तळटार उबो धरतकच तंवकवचो तसो भुंयेचे भुंयेर हेवटेन तेवटेन तंवकवपाक लागलो, तरीय लेगीत कसोबसो रस्तो मेजीत सदचेच वाटेन वाट चुकनासतना बद्द ताच्या घरा पाविल्लो. घरा पाविल्लो तेन्ना दारांतलो पेटो कूंय कूंय करून शेंपडी हालयत ताच्या पांया कडेन जेन्ना घुस्पुपाक लागलो तेन्ना बाबल्यान कवडेर खोंट मारीत पिरूक उलो घालो.

“पिरू, चेडये, घोव येवपाचो आसा तें तुका खबर ना गो? कवडी धांपून न्हिदलां तें? मालकिर्याद ! उठ पयलीं”, अशें म्हणत बाबल्यान दुसरी खोंट कवडेर घाली.

कवडे वयलो धपको इतलो नेटाचो आशिल्लो की दुसरे खोंटे सरशीं मल्लां फुटलीं आनी कवडेक पडलो येदो बुराक! भितर न्हिदिल्लीं पोरां आकांत करून न्हिदेंतल्यान काचाबूल जावन उठलीं. पोटा भुकेन आदींच तळमळटालीं तीं पोरां आबो म्हणत आवयचे वेंगेंत पिलां कशीं रिगलीं आनी आवयक घट धरून कवडे वटेन कवडी फोडून घरांत घुशिल्ल्या आपल्या बापायक काळखांत येदेशे दोळे किलकिले करून पळोवपाचो प्रयत्न करपाक लागलीं.

पिरून हें सदचेंच नशिबांतलें म्हणत मोन्यांनी फुडें येवन कवडी उक्ती करपाक सुमाची गांठ सोडयली आनी कवडी उक्ती करून बाबल्याक भितर येवंक दिलो. बाबलो झडपत-झडपत भितर सरलो आनी पिरूक म्हणपाक लागलो. “वाड म्हाका, पोटाक उजो पेटला, सोंसूं नजो म्हज्यान हो उजो.”

“तुज्या पोटाक उजो पेटला आनी आमी हांगा कितें पकवान्नां खाल्यांत ?

पळय ह्या पोरान्क, तेचें पोटफाट कशें एक जालां तें. अन्नाचो गोटो ना, जेयल्यार आयज चार दीस जाले, तूं गांवार भोंवन येता लोकालो सोरो पियोन आनी घरांत येवन आमकां असो खेपता? सुसेगाद न्हिदपाचेंय भाग्य आमच्या नशिबांत ना. आमच्या नशिबांत धोडयान्याच्या कपलांतले तीन फातर आनी ह्या तीन फातरांचेर आमची चूल! ही चूल आसा, चुलींत भुकेचो उजो पेट्टा. तुजे आनी म्हजे हे हातपांय घालून जाळ कसो.”

“मात चुलीर बुडकुलो आसा तो सामको रितो. त्या बुडकुल्यांत तुवें आदन पसून दवरलेंना. कित्याक, कित्याक राणग्या...?”

बाबल्यान सदचे भशेन वरांय वरांय करपाक सुरवात केली. पिरून चिंतलें, हो आड पडले बगर आतां तांकां न्हीद लागची ना. ताणें बाबल्याक म्हणलें, “तूं न्हिदना?”

“कसो न्हिदों? कसो न्हिदों, अनरखणी जाळ मगो.”

“पोट तेंकोवन न्हीद, आमी सगलीं न्हिदल्यांत तशीं. ह्या पोरानीय कांय एक खावना, फकत मुगांचें उदक इल्लें पियेल्यांत तीं.”

“तें तरी आसल्यार इल्लें म्हाका दी,” तेवूय परिस्थितींत बाबल्यान म्हणलें.

“सोन्यार मुगां उदक बरें न्हू. आनी ते भायर तेंवूय इल्लेंय उरोंक ना” पिरून थंडसाणीन म्हणलें.

“म्हणजे हांयें कितें खावपाचें?”

“खा, माती ना जाल्यार गोबर!” पिरू संतापलें.

“पिरू, पिरू... म्हाका माती-गोबोर खा म्हणटा?” आनी मागीर बाबल्यान पिरूचेर गाळ्यांचो शिंवर केलो. आडवी जीब घालून बाबलो घरभर अक्षरशा धुमशेणां कांडपाक लागलो. बरोच वेळ आपट-धपट करून बाबल्यान शेकीं थंयच घालून घेतलें. बाबल्याक सुस्त सोन्या भाराची न्हीद लागली. हेवटेन बाबडीं पोरान् भुके वेदनेची तरी न्हीद आपणाक येवची म्हण भुंयेर तळमळटालीं. मध्यान रात जातासर बाबल्याची खोंप शांत जाल्ली. कोणाचें हूं की चूं नासलें.

बाबलो आपणाले खोंपींत गवळांत रावतालो. गवळ तसो सावडीकारालो. पूण आतां थंय सावडीकार कोण रावनासले, सगले सावडीकार गवळ सोडून आतां वयल्या भाटांनी रावपाक गेल्ले. भाटकारांनी आपापल्या भाटांनी खोंपी

आनी गोठे काडपाक दर एकल्या सावडीकाराक सुवात दिल्ली. तशे हे सगले सावडीकार मुळचे अंत्रुजांतले. बाबलोय बी अंत्रुजांतलो. बापाय वांगडा सावडीक तिसवाडी वयल्या वाशेंच्या जुंव्यांर रावपाक आयिल्लो तो आतां बापूय वतकच वाशींच्या गवळांतच रावपाक लागिल्लो. बांदाक भोस मारप, कातोल्लांनी खणपाक वचप, शेतांनी मेरे मारप, पोयो उसपप, बांदाक चिखल काडप, आनी शेतांतलो वावर सोंपतकच वयर गांवांत वचप. गांवांतल्या किरिस्तांव भाटकारांगेर मागीर लांकडां फोडप, पोरसां खणप, माडाक खण्णी सावळ घालप आनी वगत आयल्यार पाडेलपणाकय वचप. बाबलो तसो चारय कामांनी खांपो. खयचेंय काम तो नकळ म्हणून नासलें. पूण जेन्ना सावन बाबल्याक सोऱ्याचें गिराण लागलें तेन्नाच्यान ताचे गिरे बदल्ले आनी रात-दीस ताणें फकत सोऱ्या गादयांचे सोपे झरयले. ताच्या आंगापांगाक पडल्यो फकत सोऱ्याच्यो घाणी-गुठ्ठाणी.

पिरून पयली पयलीं मोऱ्यांनी हें सोंसलें. पूण बाबल्याचें वेसन तकलेक मारतकच ताच्यान कशेंच रावपाक जालें ना. ताचें आनी बाबल्याचें दिसपट्टें झूज गांवभर जावपाक लागलें आनी ह्या झुजांत करपून वचपाक लागलीं तीं निश्पाप दोन पोरां! ना म्हणल्यार बाबल्याकय पोरांची खूब माया आसली. पोरांचो उगडास जातकच तागेले मायेक येवन तो खासावीस जातालो आनी केन्ना केन्नाय तकली वणटीर मारून आपले भितर पश्चात्ताप करीत म्हणटालो, “धडधाकट हो बापूय आसून, म्हाजीं पोरां पेजेक पादीशेर.” आनी बरोच वेळ असो चित्ता चित्तां मागीर हड्डें घट धरून मुसमुसून रडटालो. मात सोऱ्याचे घुंवळींत तो भुरग्यांकय वळखनासलो.

आतांय तशेंच जालें. बाबल्याक रातची याद जाली. कवडेर खोंट मारिल्ल्याची ताका याद जाली. च्चे, अशें हांयें करपाचें न्हं... पोरां म्हजीं उपाशींच न्हिदलीं जातलीं. आयज कशेय भशेन फायदो करून खंयच्यान तरी कीलभर तांदळाची वेवस्था करूंक जाय. आयज तरी उदक पियेवन न्हिदपाची पाळी पोरांचेर हांव हाडचों ना, खंय तरी वयतलों आनी जोडटलों पन्नास रुपया. एक पयसो सोऱ्याक घालिनासतना पयलीं तांदूळ हाडून घरा दितलों. बरे अवस्थेंत बाबलो चिंतालो.

पूण वयतलो खंय, सगल्यां कडेन वायटपण घेतलां. बेबदो म्हूण कोण लांकडां फोडपाक लेगीत आपयनात. गांवार जातात तीं फकांडां आनी

बकच्छायो. 'बाबल्या कुट्ट' म्हणत येतलो वतलो पोर लेगीत केणटा. 'बाबल्या कुट्ट, बाबल्या कुट्ट' आनी मागीर संतापान बाबल्यान तांकां परत म्हणप - 'तुमचो बापूय कुट्ट, तुमचो बापूय कुट्ट'.

आयज खंय कामाक वतलो हें चिंतपाक बाबलो पडला आसतनाच, गवळांतल्यान दामूलो सुर्या येता तो ताणें पळयलो. 'हो आनी सकाळ फुडें खंयच्या मसणांत वयता काय? हेका आनी खंयचे पयशे दितलों हांव? रिणां गळोभर! कोणाकोणाचीं म्हणून दिवपाचीं?' सुर्याक पळोवन बाबल्यान तोंड लिपोवचें, खंयूय आडसाक रावचें अशें येवजिलें. पूण सुर्यान बाबल्याक पयसुल्ल्यानच पळयल्लो. लिपून फायदो नासलो. सुर्या तो, घरभर सोदतलो आसलो, बाबल्यान येवजिलें, कितें म्हणटा तें म्हणूं. हाका आनी खंयचे दिवपाचे पयशे? आसूं नाका? सुर्या लागीं पावलो तसो ताणें बाबल्याक साद घाले, "उठलो रे बाबल्या, जाली सकाळ तुगेली?" बाबलो सुर्याक पळयत रावलो. हयय म्हणलें ना आनी नायय म्हणलें ना.

"आरे, असो घुगूम कसो पळयता कितें? चल भायर सर." सुर्यान बाबल्याचे खोंपी भायर उबो रावत म्हणलें.

"भायर सर, खंय वचपाक?"

"मरणाक ... " सुर्यान हांसत म्हणलें.

"कोण मेला आयज?" बाबल्यान येद्दे दोळे करीत विचारलें.

"आरे, खूब तेंपान गांवांत मरण जाता. रामराय गांवकार मेलो... रातीं काळजाचें जालें खंय. काल मेरेन बरो आसलो. काल सांजेर घराचे नळे लेगीत खंय स्वता वयर पाख्यार चडून सारके केल्ले. रातीं न्हिदला थंय अकस्मात घुस्मटलो आनी खोंकपाक लागलो, खोंकता खोंकतां रगत ओंकलो आनी ओंकता ओंकतां भूंयेर पडलो. रातीं-तिथीचो, कोण जागो नासलो. बोब जाले उपरांत बऱ्याच वेळान आमी धांवन गेले, पूण खिणा भितर रामरायाचो अवतार सोंपलो. बरो आसलो रे मनीस!" सुर्यान सगलें एका दमान सांगलें.

"मरण केन्ना दवरलां?" बाबल्यान थंडसाणीन विचारलें.

"आरे, तेंच तर तुका सांगपाक येयलां न्हू रे. हे खेपे तुयें फाटीं रावपाक जायना. रामरायाचें मरण तें. सोयरे-धायरे खोंटांनी. ते भायर तू जाणा, रामरायाले बरे मागपी इश्ट-मित्र म्हणू गांवा भायर लेगीत थोडे नात. ते भायर रामरायाले दोग पूत मस्कताक आसतात. तेवूय ह्याच दिसांनी ज्युस्त सुटी घेवन

घरा येयल्यात. म्हणटकच रामरायाचें मरण बरें ताण जातलें. जोडकार पूत, बापायचें तितलेंय करचें नात तर कितें करतले? हें पळय, तुवें मड्याक शेवट मेरेन सोडूंक फावोना. उणीच म्हणल्यार मड्या वयली रोख चारशें-पांयशें तरी जातली. पांयशांतले तुका शंबर तरी भायले भायर सुतलावपाक मेळटलेच. वांटे घालून कांय मेळचें ना. मसुंडेत कावळे कशे खातले तुका. आनी हें पळय बाबल्या, म्हागेलेंय रीण पावोवपाची बरी संद तुका येयल्या." सुर्यान सगलें बरें सारकें समजायत बाबल्याक म्हणलें.

बाबल्याच्या तकलेंत लख्ख उजवाड पडलो. सुर्या सकाळीं फुडें तागेल्या दारार पाविल्लो तो रामरायाच्या मरणाची खोशी सांगपाक. बाबलो तर मरण करपाक एकदम खांपो. गांवांत कोणय मरतकच निसणे खातीर कोंडे बेणून हाडून तांची दारांत निसण बांदपाक बाबलो सोडून कोण नासतालो. निसण बांदून तिचेर आख्खी केळी शिर्ती दवरून ते शिर्तेर मडें दवरी मेरेन ते मसुंडेंत पावतकच निसणीक सुमान गुठलायिल्लें मडें सोडयसर बाबलो आसतालो. मड्याच्या आंगाखांदार कितेंय वस्तू बिस्तू उरली लेगीत जाल्यार त्यो बाबल्यान काडून दिवच्यो आनी मडें सरणार दवरचे पयलीं मरणाक आयिल्ले सगले लोक जेन्ना मड्याचेर पयशे घालतात तेन्ना ते सगले पयशे जमा करपाची संदय बाबल्याकच फावताली.

ना म्हणल्यार सकाळीं सुर्यान वायटशी खबर हाडूंक नासली! सोड, आयचो आनी फायचो दीसच न्हय, फुडलें सुमान रामरायाच्या मरणार सुटपाचें! आतां आनीक खंय दिसवडो सोदपाक वचपाची गरज ना. रामराय तो, मरणाक उणेंच म्हणल्यार शें-देडशें तरी लोक जावपाक जाय. बाबल्यान मनांतल्या मनांत हिशेब केलो. सुर्या म्हणटा ते परस पन्नास रुपया चडच मेळुंये...

“बाबल्या, कितें चिंतां रे?” बाबलो येवजूंक पडला तें पळोवन सुर्यान म्हणलें. “हं... खंय... कांय ना.” बाबलो सपनांतल्यान भायर आयलो. सुर्या आपले फुडें आसा हे तो खिणभर विसरूनच गेल्लो.

“मागीर, येता मरे बेगीन, रामरायालीं सगलीं पावलीं. आतां आनीक कोणाक रावपाचें ना. आमोरी जातासर सगलें मेकळें जातलें. मागीर तूं राजा... पूण हें पळय बाबल्या, मेळटा तेतूंतले सुबेज म्हजें रीण पावोवपाक घाल, ना जाल्यार घालशीत व्हरून त्या कायतानाल्या हड्ड्यार.

“चल, भायर सर, वयतां हांव.” अशें म्हणत सुर्यान थंयसून पांय काडलो.

“चेडयेचो... मड्यावयल्या दुडवांनी रीण फारीक करपाक म्हाका सांगता।
मड्या वयल्या दुडवांनी रीण मागपाक येयला?”

“आयज कोणालें रीण पावोवपाचों ना हांव. मरणार कितें मेळटा तें फकत
म्हाजेंच आसतलें. तेचेर अधिकार फकत म्हाजो- ह्या बाबल्याचो. ते भायर ह्या
दिसांनी पयशाक पादीशेर, घरांत पोरां वळवळटात, मोडूंक दमडी ना. पयशे ते,
मड्या वयले जालें म्हूण कितें जालें? म्हाका खबर आसा म्हूण सांग, फाल्या
बाजारांत व्हरून ते कोणाकय अदला-बदलीक दिले म्हूण मड्यार घाल्ले पयशे
म्हणोन कोणाक कळपाक नशिबां येयलां?” बाबलो येवजूंक पडलो.

बाबल्याच्या मनांत पयलेच खेप खूब तेंपान इतली खोशी फुल्ली. ताणें
मनांत म्हणलें, “आयज सांजे पोरां म्हजी उपाशीं न्हिदचीं नात, आनी मरणा
वयता थंय हांव सोऱ्या घोंट घेवचों ना ” बाबल्यान मनाक घट्ट गांठ घाली.
“एक पयसो कोणाक दिवप ना. मारूं ते बोब फाल्यां.”

बाबल्यान सदचे संवये भशेन कर्तव्यभावनेन रामरायाची निसण बांदली.
रामरायाच्या घरा, घरा भायर, रस्त्यार लोकांच्यो रांगो लागिल्ल्यो. इतलो
लोक मरणाक पळोवन बाबल्याक रामराय केदो मोटो मनीस आसलो तें आतां
समजलें. तेच बराबर ताणें अदमास केल्लो ताचे परस लोक चड जाला तें
पळोवन ताकाय खोस जाली. बायलांची गर्दी पळोवन मात तो मनांत
म्हणटालो, “हीं कित्याक मरोंक येयल्यांत? मसुंडेंत येतले ते दादले.”

आनी ज्युस्त चारांक रामरायाची तिरडी ताच्या पुतांनी खांदार घेतली.
बाबल्यान एके वाटेन खांदो दिलो. रामरायाची प्रेतयात्रा रस्त्यार पावली तेन्ना
खूब जाणांनी अजाप परगटायलें. अशी गर्दी हें आदीं गांवांत कोणाकच जावंक
नासली. रामराय हे गांवांतले एक बरें प्रस्थ आसलें म्हणपाचें ताचे हे प्रेतयात्रे
वयल्यान कळ्ळे बगर रावनासलें. अर्द वरान मरण मसुंड भुयेंत पावलें.

बाबल्यान फुडाकार घेवन निसण सोडयली. रामरायाच्या आंगा वयले
कपडे काडले आनी जल्माक आयिल्ले त्या वेळा वयले अवस्थेंत रामरायाचें
मडें करचे पयलीं बाबल्यान लोकांक म्हणलें, “आतां तो निमाणो मान राखूं
येता.” सगले लोक एक-एक करून फुडें सरून रामरायाच्या पोटार, हड्ड्यार
बोल्सांतले पयशे काडून दवरूंक लागले आनी मड्याक नमस्कार करपाक
लागले. कोण पांच रुपया, कोण धा तर कोण सुरती रुपया, दोन रुपया मड्यार
घालताले. बाबल्याची खोशी दर एके नोटीचेर आनी नाण्याचेर इल्ली इल्ली

फुलताली.

“जाले मरे?” अशें म्हणत बाबल्यान रामरायाच्या मड्या वयल्यो सगल्यो नोटी आनी नाण्यांची रास जमयली आनी खांद्या वयल्या तुवाल्याक घट गांठ मारून घेतली. मरणाक आयिल्ले गांवांतले बाबल्याचे वांगडी बाबल्याक तेळीत आसले. मरण जातकच गांठ सोडपाची आसली आनी खांदो मारिल्ल्या मानांयाक, आंब्याचें झाड कापिल्ल्याक आनी सोरो घालप्याक... सगल्यां मदीं ती रास वांटपाची आसली. रामरायाचें सरण लासता, लासतां मसंड भुयंतलें लोक इल्ले इल्ले कडसरपाक लागले. बाबलो दुडवांची गांठ तुवाल्याक मारिल्ली तो तुवालो घट्ट धरून सांबाळीत सरण धोंगशितालो. तांकां सगल्यांक केन्ना काय सगलें लासून सकयल पडटा काय जाल्लें. रामरायाचें सरण पेट्टा पेट्टां बाबल्याच्या मनांत आशेचो आनी निराशेचो संघर्श पेट्टालो. हे इतलेय दुडू घेवन कूस मारल्यार... कितें करतले हे?... पयशे हांयें जमयल्यात, मड्या वयले हांयेंच काडल्यात, हेंचेर म्हाजोच चड अधिकार. हे इतलेय पयशे म्हाकाच...”

आनी बाबल्यान भोंवतणीं पळयलें, सगले जाण तर्र जाल्ले, सोऱ्याचे दोन कारगे रिते जाल्ले. मानायांनी मेळत तसो सोरो झोंकिल्लो. जायते जाण थंयच पडपाचे दशेर पाविल्ले. सोऱ्याचे घुंवळींत मड्या वयले दुडू बाबल्या कडेन आसात म्हणपाचें चडशे विसरिल्लेच. बाबल्यान पळयलें, सरणाचो उजो सोंपत आयिल्लो. भोंवतणीं काळोख जाल्लो. इल्लो इल्लो थंयच काळोख जावपाक लागिल्लो. कोणें तरी वतना काळोख जावंचे हें चिंतून एक पेट्टेमास हाडिल्लो, तो घेवन एक तरनाटोसो मनीस उबो आसलो.

“चला रे, या आमी आतां. जालें सगलें, गेलो सर्गार आमचो रामराय”, एकलो तर्र जावन कोण तरी काळखांत बडबडलो. बाबल्यान वातावरण पळयलें आनी तसोच दुडवांची गांठ मारून खांदार दवरिल्लो वालो घट धरीत दुसरेच वटेन झिर्लींतल्यान वचपाचें ताणें थारायलें. फुडें पावतकच तो आडवाटेनच चलपाक लागलो. ताणें दुडवांची गांठ घट्ट आपल्या हातांत धरिल्ली. उणेच म्हणल्यार चारशे रुपया आसूंक जाय. बाबलो खूब खोशी जाल्लो.

“फाल्यां सावन पोरांक पेजे घोंटाक वळवळचें पडचें ना. बरें निस्तें बिस्तें हाडून फाल्यां दनपारां जेवण करपाक लावपाचें. पिरूय बाबडें पयलेच खेपे

खोशी जातलें. ते भायर आयज सोऱ्याचो घोंट घेवंक ना. मरणाक वचोनय सोरो हांयें घेतलो ना तें पळोवन पिरूक कितलो आनंद जातलो..." आनी हे तरेन बाबलो आपली कल्पनेंतली खोशी मनयता थंय आसा... " राणग्याच्या, मरणा वयले दुडू तूंच एकलो घेवन पळटा." अशीं उतरां बाबल्याच्या कानार सादलीं आनी सोंमतीच ताच्या मुस्कटार कोणें तरी मूठ मारल्या म्हणपाचें बाबल्याक कळ्ळें. काळखांत कांयच कळनासलें. कोण तो म्हणूनय बाबल्याक वळखूंक येनासलें. बोब मारतलो म्हणल्यार त्या राना वाटेर जितो मूस नासलो.

बाबल्यान दुडवांची गांठ आशिल्लो तुवालो हातांत घेवन घट्ट धरलो. पूण दोग तीग जाणांनी बाबल्याक आड घालून भरपूर मस्तून मारलो. त्या आकांताच्या मारान बाबल्याची सुद्द गेली. बाबलो बऱ्याच वेळान जेन्ना साबुद्दीर आयलो तेन्ना ताणें तेच अवस्थेंत काळखांत हातांत घट्ट धरिल्लो तागेलो तुवालो थंय सांसपून पळयलो. पूण बाबल्याक हाताक मात कांयच गावलें ना.

त्या गुपाट काळखांतय बाबल्याक घर दिसलें, पिरू दिसलें आनी पिरूक वेंग मारून भुकेन आकांत करपी दोनूय भुरगीं दिसपाक लागलीं... आनी ताका एकदम याद जाली. मरणाची खबर घेवन येवपी सुर्याची. ताचे तकलेंत लख्ख उजवाड पडलो. असो अस्वर्दीं आपले पाळटेर कोण आसुंये तें बाबल्यान वळखिलें आनी दांत ओंठ किल्लीत बाबलो सुर्याचे सोदीक वादळ कशें त्या काळखांतल्यान धांवत सुटलो. तेन्ना ताच्या पोटांत भूककांप जावंक लागिल्लो.

* * *

नवो जल्म

मीना काकोडकार

निरुपा सामकें भिजूड! ल्हानपणा सावन तें तशें. आपल्याक जाय तें मागपाची, जाय तें करपाची धिटाय ताका केन्नाच नासली. तीं सगलीं फाटलीं फुडलीं चार भांवडां. घरांत कितेंय हाडल्यार सगल्यांनी काडून उरता तें निरुपाक मेळटालें. ताका तांबडो रंग साप्प आवडनासलो. पूण गोऱ्या निरुपाक तांबडो रंग सोबता म्हूण दर फावटीं तांबडो व्हिस्तीद, ना जाल्यार तांबड्यो रिबिनां वा तांबडीच पर्स ताच्या वांट्याक येयी. पूण आपल्याक हो रंग आवडना अशें ताणें केन्नाच कोणा कडेन म्हणलें ना.

निरुपाक सायन्स शिकपाचें आसलें, पूण तें बी. कॉम जालें- बापायन सांगलें म्हूण! ताका शिवणीची अजिबात आवड नासली, पूण ताणें शिवणीचो कोर्स केलो- आवयक जाय म्हूण! भयणीन सांगलें म्हूण 'हें' केलें! भावान सांगलें म्हूण 'तें' केलें! आपल्याक जाय तें करपाचो मात ताका केन्ना धीर जालो ना. ना म्हणल्यार तें सपना खूब पळयी. त्या सपनांनी निरुपा वेगळेंच आसतालें. कोण्णा कोण्णाचें तें कांयच आयकनासलें. आपल्याक जाय तें करतालें. जाय तशें वागतालें! पूण सपनांची शीम हुंपून जाग येतकच मात परत मुळचें निरुपा जातालें- भिजूड!

निरुपा दिसूंक भोव सोबीत. ताच्या रुपाक लागूनच ताका मागणी आयली. घर भरून दार ओत्ता इतली श्रीमंती! बरें घराणें - बरो घोव! पूण निरुपाक थंय लग्न जावपाचें नासलें. आपले सारके सामान्य चलयेचो त्या व्हडल्या घरांत घुस्मटमार जातलो अशें ताका दिसतालें. पूण मनांतलें ओंठार हाडपाची संवय नाशिल्लें निरुपा, ताच्या घरच्यांक तो चलो भोव मानवल्लो म्हूण मोन्यानी लग्न जालें. उपरांत मांयक आवडना म्हूण निरुपान नोकरी सोडली. घोवाक

आवडटा म्हण धोंपरा मेरेन पावपी केंस कापून बाँब कट केलो. भोंवतणचीं मनशां बदल्लीं, निरुपा मात तेंच उरलें... भिजूड! निरुपाचो घोव बाबडो सादो भावार्थी आसलो. घरांत सगल्यांचेर शेक चलतालो तो निरुपाचे मांयचो. तिच्या उतरां भायर वचपाचो वा तिका सांगिनासतना हांगाचें कुस्कूट थंय करपाचो कोणाक धीर जायनासलो. फकत व्हडलो पूत जयेश एकलोच हाका आडवाद आसलो. निरुपाचो घोव परेश मात केन्नाच आवयल्या उतरा भायर वचनासलो. मुळचेंच भिजूड निरुपा मागीर आनिकूय भियेवन वागूंक लागलें.

घरांत नोकर-चाकर खूब. पूण सगल्यांचेर निरुपाच्या मांयची बारीक नदर. घरांत कितें हाडपाचें, कितें ना - इतलेंच न्हय तर पोरसांत कितें रोवपाचें आनी कितें ना, हें लेगीत तीच थारायताली. मना आड कितेंय घडल्यार आपले मांयक रोखडेंच नाकसुरें वता, हें निरुपान रोखडेंच पारखिल्लें आनी अशा वेळार आपूण कितें करतां हाचो ती मात लेगीत पात्सो बाळगिना हें लक्षांत येवपा सारकी एक घडणूकय घडिल्ली. पोरसांत रसबाळ्या आनी मयंडोळ्या केळीं बगर दुसरी केळ रोवंक जायना अशी निरुपाचे मांयची ओर्द आसली. अशें आसतना घरांत सत्यनारायणाचे पुजेक हाडिल्ल्या केळींतलो एक मोको कोणें तरी पोरसांत पुरलो. रोयलो तो रोयलो, निरुपाचे मांयचे नदरेंतल्यान तो सुटलो. घडये तिका ती केळ वळखूंक आयली नासत. कशेंय आसूं, व्हड जातकच कांय तेंपान ती केळ व्हियेली.

निरुपाच्या बेडरुमांतल्यान पोरसांतल्यो केळी सारक्यो दिसताल्यो. केळीक बोंड आयलें तें ताणेंच पयलीं पळयलें. मनांतल्या मनांत तें सुखावलें. ताच्याय कुसव्यांत गर्भ धरिल्लो. देखून ताका ती केळ सामकी लागशिल्ली कशी दिसूंक लागली. घरच्यांची नदर चुकोवन ताणें ल्हवूच पोरसांत वचें आनी ते केळी आंगार हात भोंवडावचो. ल्हवू ल्हवू बोंडाच्यो तांबड्यो पाकळ्यो उकत्यो जावंक लागल्यो आनी पाचवींचार सुपुल्लीं केळीं दिश्टी पडूंक लागलीं. ज्युस्त तेन्नाच निरुपाचे मांयन तें बोंड पळयलें. केळीं पळयतनाच तिका समजलें की केळी सालदाटी!

गजाल तशी व्हडलीशी न्हय; पूण निरुपाचे मांयचे नदरेन शीम-मेर ना इतली व्हड! कारण कोणें तरी तिची ओर्द मोडिल्ली. एक म्हणजे पोरसांत सालदाटी केळ रोयिल्ली आनी तीय बी तिका सांगिनासतना! तिची पांयांची तिडक कपलाक माल्ली. फाट-फूड पळयनासतना मानांया कडल्यान तिणें ती

केळ कच्च करून मारून उडयली. व्हियेल्ली केळ अर्दकुट्यार मारची न्हय म्हूण फुडें सरून सांगपाचो धीर कोणाक जालो ना. केळ मारली हें कुडींतल्यान भायर नदर मारीसर निरुपाक कळ्ळेंच ना.

दनपारां न्हिदून उठ्ठकच सदचे संवयेन ताणें जेन्ना भायर पळयलें, तेन्ना वाऱ्या तालार बोंड हालयत उबी आशिल्ली केळ ताका दिसली ना. तें तशेंच ताकतिकेन पोरसांत गेलें. कापिल्ली केळ थंयच पडिल्ली आसली. केळ सालदाटी म्हूण भाटकात्रीन मारूंक लायली म्हणपाची गजाल धर्मून मान सकयल घालून निरुपाक सांगली. निरुपाचे दोळे भरून आयले. कापिल्ले केळीच्या आंगांतल्यान व्हांवतलें उदक ताका आपलींच दुकां कशीं दिसलीं आनी केळीन आंगार मिरयिल्लें तें बोंड, जें आतां मातयेंत लोळटालें, तें पळयतकच ताच्या काळजांत चर्च जालें. पाकळ्या पाकळ्यांत पाचवीं केळीं भरिल्लें तें बोंड ताणें खीणभर पोशांत धरलें आनी धर्मू हुजीर आपलो बांद फुडचे पयलीं तें परतलें. कुडींत वचून तें रड, रड, रडलें. एके केळी खातीर आपूण इतलें कित्याक रडटा हें ताचें ताकाच समजनासलें.

* *

हे गजाली उपरांत मांयच्या मना आड चुकून लेगीत आपल्या हातांतल्यान कांय घडचें न्हय, हे विशीं निरुपा भोव जतनाय घेवंक लागलें. आपल्यागेर चलो जावचो अशें घरच्या सगल्यांक दिसता हें निरुपा जाणा आसलें. तातूंतले तातूंत आपले मांयक नातूच जाय हेंय ताका खबर आसलें. पूण चल्या बदला आपल्यागेर चली जाल्यार कितें असो ताका परतो, परतो प्रस्न पड. तें हे विशीं परेशा कडेन उलयलें तेन्ना ताणें म्हणलें, “दादागेर दोनूय चलयो, ताईगेरूय चलीच, देखून आईक चलो जाल्लो जाय.”

“तें खरें, पूण चली जाल्यार?”

परेशान कांय जाप केली ना. निरुपाक बेठोच भंय दिसूंक लागलो. आपल्या पोटार हात धरून तें भितर वाडटा तो गर्भ चलयेचो काय चल्याचो हाची सुलूस घेवपाचो यत्न करूंक लागलें. पोरसांतले जुयेच्या माटवा पोंदा बसूंक ताका खूब आवडटालें. त्या माटवा पोंदा बसून तें मनांतल्या मनांत पोटांतल्या भुरग्या वांगडा गजाली करतालें...

“अेऽऽ तूं कोण ? बाबू काय बाय ?”

“हांव बाबू ...”

“खन्यांनीच ?”

“फटऽऽ यलें !”

“मम्मा, हांव बाय ...”

“बाय ?”

“तुका बाय आवडना ?”

“आवडटा तर !” बाय जावं बाब, तूं म्हजें भुरगें न्हय तर ? मागीर निरुपाक दीसपट्ट्यो अशी गजाली करपाची संवयूच लागली. तो सुपुल्लो जीव ताचो जिवाभावाचो सांगाती जालो. ताचे कडेन उलयतकच निरुपाचें मन ल्हव जायी. जल्मूचे पयलींच ताका आपल्या भुरग्याचो व्हड आदार दिसूंक लागलो. कांय म्हयन्यां उपरांत अेक दीस परेशान म्हणलें, ‘फाल्यां दोतोरोगेर वचून येवया.’

“पयरूच वचून आयल्यांत न्हय ? परत कित्याक ?”

“टेस्ट करून घेवया.”

“कसली ?”

“पोटांत भुरगें सारकें वाडटा काय कितें, नॉर्मल आसा काय ना, हें पळयल्यार बरें आसता.”

निरुपान ताका बारीकसाणीन विचारपाचो यत्न केलो, पूण परेश चड कांय उलयलो ना. फकत amniocentesis टेस्ट करून घेवपाची, इतलेंच निरुपाक समजलें. तरेकतरांचे दुबाव ताच्या मनांत येवन गेले; मोन्यांनी तें घोवा वांगडा दोतोरोगेर गेलें.

ही टेस्ट केल्यार पोटांतलें भुरगें चलो काय चली हेंय समजता, हें निरुपाक हॉस्पिटलांतले नर्सी कडल्यान कळ्ळें.

दोतोरोगाचो रिपोर्ट आयलो आनी परेशाक निरुपाच्या पोटांतलो गर्भ चलयेचो हें समजलें. चली आसल्यार कितें करपाचें हें निरुपाचें मांयन पयलींच परेशाक सांगिल्लें आनी परेशाकय तें मान्य आसलें. तिणें म्हणिल्लें, “हालीं काळांत जंय दोना वयर भुरगीं जावंक दिनात, थंय चड चलयो जावंक दिल्यार कशें जातलें ? जयेशाक दोन चलयो आसात त्यो पुरो, आमकां आनीक चलयो नाकात. हें जर चली आसलें, जाल्यार अबॉर्शन करून घेवपाचें ... !”

आवयचें म्हणणें परेशाक पटिल्लें. कारण फुडले फावटीं चलो जातलो हे

आशेर चलय़ांची संतत वाडूंक दिवप हें परेशाक मान्य नाशिल्लें. खरें म्हणल्यार जयेशाची बायल दुसरे फावटी गुरवार आसतना आवयन ताकाय हेंच सांगिल्लें. पूण जयेशान म्हणिल्लें, “आपल्याक चलो आनी चली दोनूय सारकीं!” उपरांत ताका दुसरीय चलीच जाल्ली. चल्याचे आशेन तिसरें भुरगें जावंक दिवंक जयेश तयार नासलो. पूण परेशाचीं चिंतनां वेगळे तरेचीं आसलीं. देखून ताणें भायल्या भायर सगलें दोतोरा कडेन थारायिल्लें. निरुपाचें मत विचारपाची ताका गरज लेगीत दिसली ना. फुडाराचेर नदर दवरून तर तो हें करतालो. ते भायर निरुपा कोणाच्या उतरा भायर वचपी न्हय, आपूण आनी आवय सांगता तें निरुपा मोन्यांनी आयकता, हेंय ताका बेस बरें खबर आशिल्लें. सुरवेक वायट दिसतलेंच. तशें तें ताकाय दिसतालें, पूण ताका उपाय नासलो. ते रातीं ताणें निरुपाक सांगलें,

“बुधवारा दोतोराची अपॉयंटमेंट घेतल्या. ”

“परत ?”

“हय. ”

“आनीक कसली टेस्ट उरल्या ? ”

“टेस्ट न्हय...” खीणभर परेशान निरुपाची नदर चुकयली. “अबॉर्शन करून घेवंक ...”

परेशा कितें उलयता तें निरुपाक सट्ट करून समजलेंच ना.

“अबॉर्शन ? कोणाचें ?” ताणें विचारलें.

“हें पळय, फाटलो, फुडलो सगलो विचार करून पळयतकच अबॉर्शन करपूच बरोबर जातलें, अशें आईचेंय म्हणणें.”

“पूण अबॉर्शन कोणाचें ?” अजून निरुपाच्या लक्षांत कांय येवंक नासलें.

“अशें कितें करता तूं ? तुजें...”

“म्हजें ? कित्याक ? भुरगें अबनॉर्मल तर ...” दोतोरांन केल्ले टेस्टीचो रिपोर्ट तसो आयला आसत ह्या दुबावान निरुपान विचारलें.

“ना, ना. नॉर्मल आसा. पूण चली ...”

“चली ? मागीर चली आसल्यार ?...”

“हें पळय, दादागेर चलयो आसात त्यो पुरो. ताणें पिशेपणां केलीं म्हूण आमीय करचीं अशें न्हय. आतां ह्या घरांत चलो जाय.”

निरुपाक धड उतरां फुटना जालीं. तरिकूय ताणें म्हणलें, “चलो वा चली

जावप हें आमच्या हातांत आसा ?”

“पूण चलयो जावंक न दिवप हें तरी हातांत आसा न्हय ?”

“ते खातीर हें भुरगें...”

“हें पळय, कितें बरें कितें वायट हें तुजे आनी म्हजे परस आईक चड बरें समजता. हांव जाणा, तुका आतां वायट दिसता. तुज्या इतलेंच म्हाकाय दिसता, पूण बारीक विचार करून पळयतकच आमी थारायलां तें सारकें, हें तुकाय पट्टलें.”

निरुपाची तकली भेरेल्ले वरी जाली. आतांचें तें सपनांत घडटा शें ताका दिसूंक लागलें. परेश अशें उलयता? आपलें पयलें वयलें भुरगें मारून उडोवपाची भास एक बापूय इतल्या सहज उलोवंक शकता? काळजांत आकांताचें वादळ जावन लेगीत निरुपाच्या तोंडांतल्यान उतरां भायर सरना जालीं. पिशा वरी तें परेशाक पळयत रावलें.

* *

ते रातीं ताका भिरांकूळ सपनां पडलीं. कोण तरी ताच्या पोटांतलें, भुरगें ओडून काडटालो. निरुपान आकांतान परेशाक उलो मारलो आनी मागीर ताच्या लक्षांत आयलें, ओडून काडपी परेशूच आसलो. घामाघूम जावन तें जागें जालें. परतो दोळो लागलो तेन्ना कापून उडयिल्ली केळ सुपुल्ल्या घडा सयत घो SS करून आपल्या आंगार पडटा कशी ताका दिसली. परतें तें कच्च करून जागें जालें. परेश सुस्त न्हिदिल्लो. ताचे कडेन पळयतना निरुपाच्या मनांत आयलें, लग्न जायत सावन केन्नाच उलयलो ना. आपल्याकूय मेकळेपणान उलोवंक दिलें ना. ताच्या तालार नाचपी एक खामसुत्री बावली कशी आपल्याक समजत आयलो. मागीर आतां तरी तो आपलें मन कशें समजूंक शकतलो? पोटांतल्या भुरग्याची हालचाल ताका जाणवली. ताणें अळंग पोटार हात दवरलो...

“मम्मा, मम्मा ...”

“बायू SS”

“तुवें आनी हांवें खूब, खूब गजाली वांगडा करपाच्यो आसात न्हय ?”

“हय शाण्या...”

“तुका हांव जाय म्हणी न्हय तूं ?”

“हय तर..!”

“मागीर येदोळ तूं ओगगी कशी रावली तुकाय हांव नाका?”

“तुजे आजयेक, बापायक तूं नाका आसत, पूण म्हाका जाय.”

“मम्मा, तुका जाय आसत जाल्यार फोर्सान तुजे पसून कोण म्हाका वेगळावंक शकत?”

“कोणूच शकचो ना!”

“ना आनी मम्मा, आयज म्हजो जीव घेवंक सोदतात, फाल्यां परत तुज्या कुसव्यांत चलीच आयली जाल्यार ताकाय मारतले! कितलो तेंप हें चलतलें? चलो जायसर?”

निरुपाचें मन विटिल्ले वरी जालें. केळ कच्च करून मून उडोवपी मांयची ताका याद जाली. इतलो तेंप दुसऱ्यांक जाय तशें तें वागिल्लें. तशें करतना जायते फावटीं स्वताचें मन मारिल्लें. पूण आतां आपली भिजूडपणां शिमे भायर जालीं, अशें ताचें ताकाच दिसलें. हेय फावटी मोनें रावल्यार आपल्या भुरग्याक आपूण शेणोवन बसतलें, हें ताका समजल्लें.

“म्हाका जल्मूंक दितली न्हय मम्मा...?” त्याच खिणाक निरुपान थारायिल्लें, जिणेंत पयलेच फावट आपल्याक जाय म्हूण कितें तरी करप.

एक फावट हें थारायतकच ताका सुस्त न्हीद लागली. मागीर सगलो वेळ तें थंडसाणीन घरांत वावुरलें. केळ मारले उपरांत तें तेवटेन वचपाचें टाळटालें. पूण त्या दिसा मुद्दाम थंय गेलें. आनी पळयता, पळयतां ताच्या ओंठार हांसो फुटलो. कापिल्ले केळीच्या मुळांतल्यान नवो सालदाटो मोको वयर सरतालो. ताणें लक्तुबायेन त्या मोक्या वयल्यान हात भोंवडायलो. धर्मू लागींच आशिल्लो. ताणें म्हणलें, ‘सालदाटो मोको तो... भाटकात्रीक पळोवचे पयलीं कापून उडोवचो पडलो.’

“हो मोको कापूंक जायना धर्मू. हाका कोणें दुखयल्यार म्हाका आवडचें ना.”

“पूण भाटकात्रीन पळयल्यार?”

“पळयल्यार सांग, हांवें कापूंक जायना म्हळ्ळां म्हूण.”

धर्मू अजापान निरुपाक पळयत रावलो.

सांजवेळा च्या पितना निरुपाचे मांयन म्हणलें, “फाल्यां दोतोरारे वचपाची याद आसा मरे?”

परेशान निरुपाक पळयलें. निरुपान थंडसाणीन म्हणलें, “तुमी दोतोराची अपॉयंटमेंट बेठीच घेतली.”

“म्हणजे?” ताचे मांयन विचारलें.

“दोतोरा कडेन फाल्यां वचपाचो प्रस्नूच उप्रासना आई! हें भुरगें म्हाका जाय!”

“परेश, तुवें ताका सारकें समजावन सांगलें?”

“ताका, हांवें सगलें वेवस्थीत सांगिल्लें, तूं हुस्को करूं नाका. फाल्यां येतलें तें.”

“ना, हांव येवचें ना! हें पळयात, भुरगें जल्मूंक दिवचें काय ना, हें थारावपाचो हक्क आवयचे परस चड हेर कोणाक आसत अशें म्हाका दिसना. आनी हें भुरगें म्हाका जाय- चली आसलें तरिकूय जाय.”

निरुपाची माय रागान तांबडी लाल जाली. निरुपाचें हें रूप नवें आसलें. कितें उलोवचें तें तिका खीणभर येवजना जालें. तितल्यांत निरुपान म्हणलें, “आई, पोरसांत सालदाटो मोको वयर सरला, हांवें धर्मूक तो कापूं नाका म्हूण सांगला.”

हें आयकना फुडें निरुपाची मांय फट्ट करून उठून भायर गेली. तिचे फाटोफाट च्या अर्दो उडोवन परेशय गेलो. मना वयली जडसाण ना जावन निरुपाक ल्हवपीक दिसलें. आपूण इतलें उलयलें हें ताचें ताकाच खरें दिसना जालें. आपल्या पोटांतल्या भुरग्यान आपल्याक ही शक्त दिली, काय भुरग्याक राखचे खातीर आवय आपसूकच धीट जाता?

थंयचें उठून तें जुये माटवा पोंदा वचून बसलें आनी ताणें सदचे वरी पोटाचेर हात दवरलो. भितरल्यान ल्हवूच पोटाक धोंगसो बसलो.

“थँक यू! थँक यू मम्मा!”

निरुपान खोशेन दोळे धांपून घेतले. आतां सपनांत आपल्याक जाय तें करपी निरुपा आनी प्रत्यक्षांतलें तें वेगळें उरूंक नासलें. कुसांकिडीचें सोबीत फुलपाखो जावचें तशें आयज एक नवें निरुपा जल्माक आयिल्लें...

* * *

सत्री

शशांक सिताराम

हेमंत बस स्टॅण्डार पावलो तेन्ना स्टॅण्डार ताचे वांगडा शाळेंत वचपी कोणूच नाशिल्लो. महेश, विशाल, गोविंद, हेवूय नाशिल्ले. हेमंताक सूऽऽ जालें. ह्या तिगांकय चुकोवचे पासतच ताणें घरा कडेन बेश्टोच वेळ काडिल्लो. आदलो दीस शाळेंतल्यान घरा परततना हेमंतान गोविंदाक शेता मेरे वयल्यान धुकलून उदकांत उडयिल्लो. शेतांतल्या रेब्यांत पडून आंगा वयल्या कपड्यां वांगडा गोविंदाचीं पुस्तकांय म्हेळीं जाल्लीं. आनी तेन्ना खो-खो हांसत हेमंतान घरा कडेन धांव मारिल्ली. आनी एक दीस महेशाल्या पांयांत पांय घालून ताणें ताका लगाट मारूंक लायिल्ली. काल घरा कडेन धांव मारतना महेश, विशाल आनी गोविंदान हेमंताक धमकायिल्लो “फाल्यां यो तूं. रेब्यांत लोळोवन काडना जाल्यार पळय.” तसो हेमंत कोणाक भियेवपी प्राणी न्हय. एकएकल्याक तो असोच जमनीर लोळयतालो. ताच्या बुशर्ताक लागून ताका भियेवचें पडटालें.

एक दीस शाळेंत कबड्डी खेळटना ताणें अरविंदाक बरोच चिड्डिल्लो. मस्तेन. त्या रागान अरविंदान ताचो शर्ट धरून ओडिल्लो आनी पयलींच झिरझिरीत जाल्लो ताचो शर्ट फाटीर परऽऽ दिशी पिंजिल्लो. परऽऽ आवाज जातकच ताणें मान फाटल्यान फिरोवन पळयिल्लें. ताची फाट उगडी पडिल्ले वरी जाल्ली. शिवणेर बुशर्ट बरोच पिंजिल्लो. हेमंताचो सगलो अवतारच सोंपिल्लो. दोळ्यांत दुकां दाटिल्लीं. तो थंड वचून कुशीक बशिल्लो. दोन-तीन जाग्यार पिंजिल्लो शर्ट तो इतलो तेंप घालून येतालो. आनी आतां तो आनीक एक कडेन पिंजिल्लो. आडवो-उबो. आयज ताच्या आंगार तोच शर्ट आशिल्लो. व्हडले व्हडले धागे घालून ताटयिल्लो. गोविंद, महेशान रागान त्या बुशर्ताकच हात घाल्यार ? तीच ताका भिरांत दिसताली.

महेश, गोविंद, विशाल नाशिल्ल्यान मेकळेंशें दिसतनाच स्टॅण्डार वांगडचे कोणच नाशिल्ल्यान ताची सत्री मिरोवपाची उमेद बावली. हेमंतान एकल्याक वेळ विचारलो. पावणेआठ जाल्लीं. हरशीं तो सव्वासातांचे बसीर वतालो. ताचे वांगडचेय तेच बसीर वताले. काल तो स्टॅण्डार बरोच बेगीन आयिल्लो. सातां पयलींच. आपल्या बाबान हाडिल्ली नवी ताल्ल सत्री सगल्यांक दाखोवपाची उमेद ताका आशिल्ली. “देवा, फाल्यां सकाळचें शाळेंत वतना घोग्यांनी पावस पडल्यार पुरो.” अशें देवा कडेन गाराणें घालत तो आदले रातीं न्हिदिल्लो. पूण सकाळीं उठून पळयल्यार पावसच ना. पावसांत नवी सत्री फुलोवन झेतान वचपाचें ताच्या मनांत खूब आशिल्लें. पावसच पडलो ना! कितें करतलो? पूण तरीय काल सकाळीं उठून सगल्यांत पयलीं तो स्टॅण्डार आयिल्लो. आपल्याक हाडिल्ली सत्री खोशयेन ताणें सगल्यांक दाखयिल्ली. पांसश्ट रुपया पडिल्ले सत्रेक. तेंवूय ताणें सगल्यांक सांगिल्लें. इतली नवी सत्री ताणें केन्नाच हातांत धरूंक नाशिल्ली.

बाबाली हीर तुटिल्ली, मूठ मोडिल्ली, सत्री घेवन केन्ना केन्नाय तो शाळेंत येतालो. पूण चडशा वेळार बाबा सत्री घेवन वतालो आनी ताका सत्री नासतनाच शाळेंत येवचें पडटालें. पावस पडल्यार बुशर्टा पोंदा पुस्तकां धरून धांव मारप. तकलेर सायलाचें पान धरून तकली सुकी दवरप. केन्ना केन्ना अर्द अर्द वर पावस सोंपता मेरेन झाडा पोंदा वाट पळोवप. तसोच हरंदारी पावस पडल्यार शाळा चुकोवन घरा रावपाचोय प्रसंग ताचेर येतालो. प्राथमीक शाळेंत आसतना ताका एक रेनकोट शाळेंतल्यान मेळिल्लो. ताचेर ताणें फाटलीं दोन वर्सां काडिल्लीं. दोन दिसां आदीं बाबान नवी सत्री हाडत सावन तो सत्रेक पातेनाशिल्लो.

आयजच ताच्या हातांत कालचीच नवी सत्री आशिल्ली. सटसट पावस सत्रेक घेत नेटान चलप अशें तो चित्तालो तरी पावस ह्या दोन दिसांनी पडलो ना. ताची उमेद अजूनय भागली नाशिल्ली.

इतल्यांत बस आयली, तो बशींत वयर चडलो. बशींत व्हडलीशी गर्दी नाशिल्ली. कंडक्टर बशींत चडटल्यांक, देंवतल्यांक ताकतीक करतालो. ताका फुडले बशीची फाट धरूंक जाय आशिल्ली. दर एका स्टॅण्डार कंडक्टराची तीच ताकतीक.

हेमंताचो स्टॉप आयलो. हेमंत फाटल्या दारांतल्यान देंवपाक गेलो. थंय

लोकांची गर्दी दाट जाल्ली. तो परतलो. फुडल्या दारा कडेन धांवलो. फुडल्या दारांतय तीच गत. हेमंत देंवतल्यां मदीं सगल्यांत फाटीं पडलो. सकयल देंवपा खातीर तो निमण्या पांवड्यार पाविल्लो मात “देंव मरे तो बेगीन” कंडक्टरान ताका फाटल्यान धुकल्लो. हेमंतान सकयल उडी घेवन सोडली. उडी घेतना ताच्या हातांतली सत्री सुटली आनी बशीच्या पांवड्यार पडली. “सत्री सत्री” म्हणत हेमंत फाटल्यान परतता मेरेन बस सुटली. हेमंत बशी फाटल्यान धांवत रावलो. “सत्री दी, सत्री दी.”

बस थारली ना. ताच्या दोळ्यां मुखारल्यान मोडणा वयल्यान नाच्च जाली. हेमंताक कडकडो भरलो. कानांत उजो गेल्ले वरी जालो. पोटांत झेल घाल्ले वरी जालें. नवी सत्री गेली. बशींत उरली. स्टॉपा वयल्यान पन्नाशेक मिटर तो बशी फाटल्यान धांवल्लो. कितें करचें ताका कळना जालें. आतां कितें करूं? तो मुळमुळू रडत रावलो. दोनय मुठी दोळ्यांचेर घश्टीत रडत रावलो. आठ-धा मिनटां जालीं. तो त्याच जाग्यार रडत उबो. मान सकयल घालून रडत रावलो. भोंवतणचें ताका भानच नाशिल्लें. “रडटा कित्याक रे?” कोणें तरी ताका हटकिलो. तो कांयच उलयलो ना. तसोच उबो.

“कितें जालें? रडटा कित्याक रे?” तरीय तो तसोच. आतां तो हुडके हुडकेवन घुस्मटिल्ले वरी रडूंक लागिल्लो. वासपूस करतल्यान तागेले खाडकेक हात लायत ताचें तोंड वयर केलें. दोळ्यां वयल्यो मुठी पयस केल्यो.

हेमंतान परती मान सकयल घाली. तो परत हुंडकेवंक लागलो.

इतल्यान एकटो कोण तरी ताका वळखलो. तोवय ताचे वांगडाच बशींतल्यान देंविल्लो. हेमंताली सत्री घेवन वचपी बसय तो पळयत राविल्लो.

“सत्री बशींत उरली ताची. हे कंडक्टराक मारल्या मस्ती. धुकलून घालो हाका सकयल. सत्री बशींत पडली. हांवें लेगीत बस थांबोवपाक सांगलें. गेलोच मरे तो मादरचोद.”

“कंडक्टराक मारला मद.”

“काकुळट बाबड्याची.”

“रडनाका तूं. मेळटली.”

“बाबा, खंयचो तूं?”

“पोळ्यांतलो तो.”

“सांजेची परत येतली बस. त्या वेळार विचारल्यार जालें.”

“नेवी रे?”

येदोळसावन एकाय प्रस्नाक जाप दिना आशिल्ल्या हेमंतान आतां नेटान मान हालयली.

“बाब आसा मरे घरा कडेन? बाबाक घेवन सांजेक बशी कडेन यो. मेळटली तुका काडून दवरल्यार.”

हेमंत जाग्या वयल्यान हालूंक तयार नाशिल्लो. दोळ्यांतल्यान दुकां अखंड व्हांवतालीं.

“दोळे पूस. शाळेंत वचपाचो मरे तूं? शाळेंत चल. रडलो म्हूण सत्री मेळटा?” एकल्यान ताका हाताक धरून थंयसावन हालयलो. शाळेच्या पांवड्यार हाडून सोडलो.

“रडनाका. चल तूं आतां वर्गांत.” हेमंत धायेक मिनटां सोंपणारच मान खाला घालून रावलो. बुश्कोटाच्या पोंतान ताणें तोंड पुसलें. दोळे पुसले. हळूहळू एकेक सोंपण चडून तो वयर आयलो. ताचें काळीज अजूनय घपघपतालें. तो तसोच वर्गाचे कुशीक येवन उबो रावलो. वर्गांतल्या भुरग्यांनी ताका पळयलो.

“सर, हेमंत.”

“सर, दारांत.”

“हो शाळेंत येवपाचो वेळ रे?” हेमंत गप्प. मोनो. मान खाला घालून उबो.

“भायरच राव आतां.”

तो पिरेड हेमंतान भायरच रावन काडलो. मदी मदीं ताका हुडके येताले. काळीज कलकलतालें. दुसरो पिरेड सुरू जालो. तो भितर गेलो. सदचो नेट आयज नाशिल्लो. तो ओगगी वचून जाग्यार बसलो. रडकुरे दोळे भुरग्यांचे नदरेंतल्यान सुटले नात. तो खणा पोंदा मान घालून बशिल्लो. कुशीच्यान ताका विचारलें, “रडटा कित्याक रे?”

हेमंतान परत एक फावट दोळे पुसले. “सत्री शेणली.”

इतल्यान सर आयलो. पिरेड हिंदीचो. सरान भुरग्यांचे वाचन घेवपाक सुरवात केली. हेमंताचें लक्ष पुस्तकांत कशेंच लागना जालें. ताची नदर कुशीच्या जनेलांतल्यान भायर केन्ना गेली ताका कळ्ळेंच ना. ताच्या दोळ्यां मुखार बाब दिसतालो. नवी सत्री ताणें शेणयिल्ली. बाब आतां आपल्याक

द्वरना. ताच्या पोटांत परतें कलकलूंक लागलें.

“हेमंत, उबो राव रे!” सर. तो उबो रावलो.

“खंय पावलां वाचन सांग पळोवया.”

हेमंताक कांय खबर नाशिल्लें. तो ओग्वी उबो रावलो.

“सांग रे तो. लक्ष खंय आसा तुजें?” तरीय तो गप्प.

सरान कानाक धरून ताका ओडीत फुडें हाडलो. मेजा कडेन उबो केलो.

“शंबर उठाबशी काड.”

हेमंतान मोन्यानी काडल्यो.

तिसऱ्या पिरेडाकय ताची तीच गत जाली. ताचें लक्ष पुस्तकांनी लागना जालें आनी बोर्डारय. गणिताच्या पिरेडाक ताका गणीत सोडोवंक म्हूण बोर्डार व्हेलो. ताणें तें गणीत काल घरा कडेन चोपडेर सोडयिल्लें. पूण आतां ताका तें कळना जालें. तकलीच चलना जाली.

“केलां मरे तें तुवें चोपडेर? मागीर येना कशें तुका आतां? कोणाली कॉपी केली?”

“कोणाली ना.”

“मागीर येना कशें? फट उलयता?” ताच्या पांयार भुजार चार-पांच बडयो पडल्यो. तो वचून जाग्यार बसलो. पी. ई. च्या पिरेडाक भुरगे ग्रावंडार आयले. हाका मार, ताका धुकल, खुटलाय सुरू जालें. हेमंत मात ओग्वी उबो. पी. ई. च्या सराक अजाप दिसलें. ह्या हेमंताक अर्द वर सांबाळून घेवप म्हणल्यार ताका नाका जीव जातालो. हजार कागाळी घेवन भुरगे येताले. पूण आयज हो गप्प गप्प.

सर हेमंता म्हऱ्यांत आयलो. “आयज सुदारलोसो मरे?”

“सर तागेली सत्री शेणली खंय. नवी. पांसश्ट रुपयांची. बाब मारतलो म्हूण रडटालो तो येदोळ.”

“हय रे?”

हेमंतान मान हालयली.

“कशी शेणली?”

“बर्शीतल्यान देंवतना कंडक्टरान धुकल्लो तेका. सत्री बर्शीत पडली. बस गेली.”

“तो सांगू मरे.”

“तेणें धुकल्लो म्हाका. सत्री पांवड्यार पडली. तो रावलो ना बस गेली.”

“खंयची बस?”

ताणें बशीचें नांव सांगलें. “हांव वळखतां त्या कंडक्टराक. हांव विचारतां ताका. काडून दवरतलो तो.” हेमंताक परतें रडूंक आयलें. “रडनाका रे. सत्री मेळटली. हांव विचारतां रे कंडक्टराक. तुंवूय सांजेचो बाबाक घेवन यो. तापोवन काडया ताका. चल तूं आतां खेळपाक.”

“घरा कडेन मार पडटलो म्हूण भियेता तो सर.”

“मार पडल्यार पडूं. गेले बराबर घरा कडेन सांग. सत्री मेळूंक जाय मरे?”

“नेव्वी सत्री” तो परतो रडकुरो जालो. “भियेवं नाका तूं. हांव येतां कंडक्टराक विचारूंक. चल खेळूंक.”

पी. ई. सराल्या उतरांनी हेमंताक मात्शी घटाय आयिल्ले वरी जाली. आपशींच. ताका मनांतल्यान दिसलें, सत्री मेळटलीच. कंडक्टर काडून दवरतलो. हळूहळू तो भुरग्यां मदीं भरसलो. फुडले दोन पिरेड बरे गेले. छातयेंत कलकल्लें ना. शाळा सुटपाचो वेळ लागीं येता तशी सत्रेची याद ताका परतून सतावंक लागली. तो परतो मॅगो जाल्ले वरी जालो. शाळेची घांट जाली. हेमंताक काळजांतच कोणय घणघणायताशें दिसलें. बस आयली. बसींत चडूंक भुरग्यांनी खेटाखेट केली. पूण सदचे वरी खेटाखेटींत हेमंत फुडें नाशिल्लो. ताणें कोणाक खोटायलें ना. धुकल्लें ना. तो तें विसरून गेल्ले वरी जाल्लो.

सदचे वरी कंडक्टर फुडल्या दारांत आसल्यार फाटल्या दाराचे वटेन सरकप आनी फाटल्या दारांत आसल्यार फुडल्या दारांत वचून तिकेटीचे पयशे चुकोवप हेंवूय ताणें आयज केलें ना. एक शिटाक तेंकून तो उबो रावलो. फुडल्या स्टॉपार ताचे लागींचो एक शीट खाली जालो. तो थंय बसलो. ताचे कुशीक बशिल्ल्यांनी एक सत्री शिटाच्या दांड्याक लायिल्ली आशिल्ली. सारकी ताचेच सत्रे वरी. दांड्याचो रंग मात्सो वेगळो. हो फुडल्या स्टॉपार देंवतना सत्री विसरून वचूंक जाय. मागीर ती सत्री घेवन हांव देंवतलों. कोणाक कळचें ना. देवा तूं पाव. ताचे कुशीचो फुडल्या स्टॉपार देंवलो. पूण यादूदीन सत्री घेवन देंवलो. हेमंत निर्शेलो.

येदोळ सावन ते सत्रे कडेन पळयत राविल्ल्यान ताका घरचो विसर पडिल्लो. आतां ताका परती घरची याद जाली. आतां फुडें कितें? घरा कडेन

कितें सांगूं? घुस्मट वाडत वतालो. हेमंताचो स्टॉप आयलो. तो देंवलो. पावलां घरचे वाटेन पडूंक लागलीं. वांगडचे फाटीक पांखां लावन घरा कडेन धांवले. हेमंत पावलां मेजीत चलतालो. हेमंतान पयसल्ल्यानच घरा कडचो अदमास घेतलो. फुडले वाटेन कोणाली जाग नाशिल्ली. तो फाटले वाटेचे खोंपी वाटेन गेलो. फाटलें दार बंद आशिल्लें.

हेमंत कांय वेळ खोंपीतच घुटमळ्ळो. कितें करचें तें ताका कळना जालें. इतल्यांत ताका घरांत जाग आयकूंक आयली. आई-बाबा दोगांय उलयतालीं. बाब ह्या वेळार घरा कडेन कसो? कामार वचपाचो. ताच्या पोटांत कलकल उठलो. आतां कितें करतलो?

खोंपीत सोण्णां आनी लांकडां भरिल्लीं आशिल्लीं. लांकडांचो दाळ आनी सोण्णांची रास हांचे मदीं ल्हानशीच खांच आशिल्ली. हेमंत ते खांचींत बसलो. भायल्यान चुडटांचो आडसर ताणें सारको करून घेतलो. थंयच बसून रावलो. पंदरा मिनटां गेलीं. अर्दवर गेलें. घरांतलो बोवाळ ताका आयकूंक येवंक लागलो.

“हेमंत आयलो ना कसो?”

“इतलो वेळ कसो जालो?”

“बस चुकली बी ना मूं?”

“बाकीचीं भुरगीं आयलीं मूं तर!”

“बाये, विशालागेर वचून यो.” बाय विशालागेर वचून आयलें.

“तांचे वांगडा आयिल्लो खंय मरे तो. बशीर चडिल्लो खंय.”

“खंय गेलो तर तो?”

स्टॉपार वचून येयात पळोवया. हेमंत घरांतल्या सगल्या हालचालींचो अंदाज घेतालो. बापूय स्टॉपार वचून आयलो. हांगा थंय दोन कडेन चवकशी करून आयलो. हेमंत बाकी भुरग्यां वांगडा स्टॉपार देंविल्लो हें वासपूस करता करतां स्पश्ट जालें. गेलो खंय? स्टॉपा वयल्यान तांच्या घरा कडेन येवपाची वाट शेतांतली. मदींच एक व्हाळ. व्हाळाचेर अशीर सांकव. फाटले दोन दीस पावस नासलो तरी व्हाळ नेटान व्हांवतालो. हेमंताले आवयल्या दोळ्यां मुखार व्हाळ आयलो आनी तिच्या काळजांत कल्ल जालें. ती पिसांटावरी घरांतल्यान भायर धांवली.

व्हाळार धांवत गेली. तिका आडावंक म्हूण हेमंतालो बाब धांवलो.

घरांतल्या भुरग्यांक कितें करचें म्हूण कांय कळना जालें. तांणी रडून आकांत केलो. हेमंताली आई व्हाळाचे कुशीकुशीन घपघपत्या काळजान बागवन नियाळूंक लागली. कुशीकुशीन धांवक लागली. वाडो भर खबर जाली. हेमंत घरा कडेन पावलो ना. वाडेकार व्हाळार पावले. तांणी हेमंताले आईक ओडून घरा कडेन हाडली. आतां हेरांच्या मनांत व्हाळाचो दुबाव किल्लूंक लागलो.

वाड्या वयले सात-आठ जाण व्हाळाचे कुशीकुशीन सोद घेवंक लागले. व्हाळाच्या उदकाक नेट बरोच आशिल्लो. आशिकुशीन झाडां-वालीचें जिबूडय वाडिल्लें. व्हाळांतलें उदक कोंडो घेवन चाळपा खातीर म्हूण कोंडो सोदूंक आयिल्ल्याक हेमंतागेरचे खोंपींत कपडे सुकोवंक घाल्लो कोंडो दिसलो. तो सडसडीत लांकडा राशीर चडलो. ताकतिकेन कोंड्याचे पास सोडोवंक लागलो. ताकतिकेंत ताकतीक ती. राशी वयलीं लांकडां निसरलीं. तो बेसावध. धळमळ्ळो, निसरलो. तोल सांबाळटा म्हणल्यार सोण्णां आनी लांकडां हांचे मदले खांचींत निसरलो. ताच्या पांयांक मोव मोव लागलें. तो भियेलो. चुडटांचो आडसर शेंवटून भायर आयलो. भायर येवन ताणें बारीकसाण घेतली. पळयल्यार मान सकला घालून, तकली लिपोवन कोण तरी बसला. ताणें आनीक बारीकसाण घेतली. पळयल्यार हेमंत. “चोरा, हांगा दडून बसला ?” ताणें हेमंताक हाताक धरून सडसडीत भायर ओडलो.

“हो पळय हेमंत. सोण्णांचे राशींत लिपून बशिल्लो.” घरांत आकांत करपी आवय मुखार आनी तिची समजूत घालपी बायलां मुखार ताणें हेमंताक उबो केलो.

“हेमंता, पुता” आवयन हेमंताक पागडी मारली. ती ताचे उमे घेत रावली. पोशेत रावली. गांवांत बुडटी हाडपी हुंवाराचें उदक देंवक लागिल्ले वरी घरांतलें वातावरण बदल्लें.

“हेमंत मेळ्ळो, हेमंत मेळ्ळो! लिपून बशिल्लो.”

बातमी हुंवाराच्या लोटा वरी व्हाळार पावली. व्हाळार वयले सगले परतूंक लागले. हेमंताल्या बापायल्या जिवांत जीव आयलो. घर लागीं पावता तशें ताचे खोशेचें रूप बदलत गेलें. पावला कणकणी तिडक वाडत गेली. लिपून रावता ? नाटकां करता ? हांशाक घालता ? तिडक वाडत गेली

येता येता हातांत मेळटा ती बडी ताणें मोडून घेतली. ताच्या पावलांत आतां नेट आयलो. बायलांच्या कोंडाळ्यांतल्यान ताणें हेमंताक ओडून भायर

काडलो. सपासप हेमंताचेर बडयो पडल्यो.

“परत केन्नाय अशीं नाटकां करतलो?” हाता-पांयार बडयो वाजत आशिल्यो.

“ना, ना आनी केन्नाच करचों ना,” हेमंत कळवळून सांगतालो.

एकल्यान हेमंताल्या बापायल्या हातांतली बडी काडून घेतली. मोडून भायर मारली. बापायक समजायलो. पूण ताका जावं हेर कोणाकय हेमंताक मार पडिल्ले विशीं वायट दिसलें ना. कसलीं फकांडां. रीत नाशिल्लीं. जिवा वयलीं. सगल्यांकच दिसतालें. कांय वेळा भितर लोक फाफसले. बोवाळ थंडावलो. आवय हेमंताक घेवन पोशेत रावली. बापूय अजूनय फडफडटालो. आवयन हेमंताक वाडलो. तो ताटार बशिल्ले कडेन हुंडकेतालो. एकेक उंडये वांगडा हुंडकेतालो. अजून सत्री शेणली म्हूण ताणें कोणाक सांगलें नाशिल्लें. कोणाकच खबर नाशिल्लें. कळटकच फुडें कितें जातलें काय? ताच्या दोळ्यां मुखार चित्रां उबीं रावतालीं. पोटांत कोरांतिल्ले वरी जातालें. परतो हुंडको येतालो. उंडी ताळ्यांत अडकताली.

* * *

खेळ

शीला कोळंबकार

मे म्हयनो. दनपार. वताचो रखरख. मळबांत धवींच आनी कारेंगाद निळीं कुपां आयल्यांत. तांकां पळयन दिसता. पूण दनपारचो हुलोप बाल्कनींत रावंक दिना. कितें करचें, कांय कळना. न्हिदूंक गेल्यार न्हीद येना. जेवंक गेल्यार जेवीन दिसना. लागता ती फकत तान... अशा वेळार दारार कोणें तरी टकटक केलें. दार उगडून पळयत जाल्यार बिल्डिंगेंतलीं भुरगीं म्हणल्यार कोण केर्जीत शिकपी, कोण पयलेंत गेल्लीं, जाल्यार कोण दुसरेंत.

“आण्टी, आमी मातसो वेळ तुमगेर खेळूं?” तांणी विचारलें. तांच्यो निरागस नदरो पळोवन ‘ना’ म्हणूंक बरें दिसलें ना. तीं भितर आयलीं. दिसलें, भुरगींच तीं... खेळटलीं तीं मातशीं आनी वतलीं आपापल्या घरा... म्हजोय तितलोच टायम पास.

“तुमी जेवलीं?” हांवें तांकां विचारलें.

“हय आण्टी... आण्टी तूं जेवली?”

“हय” हांवें म्हणलें. “तुमी खेळात. हांव पुस्तक वाचतां.”

तीं खेळूंक गेलीं. हांव पुस्तक वाचूंक लागलें. पुस्तक वाचता वाचतां म्हाका न्हीद येवंक लागली. हांवें भुरग्यांक म्हणलें, “तुमी खेळ्ळीं तितलें पुरो. आतां घरा वचात. म्हाका न्हीद आयल्या.”

“आण्टी कितलीं वरां जालीं ”

“अडेज.”

“बापाय! आतां आमी घरा वचनात. हांगाच खेळटात.”

“कित्याक?”

“मम्मीन आमी भायर सरून वतनाच सांगिल्लें, भायर खेळूंक वतात

जाल्यार बचात. पूण दोना पयलीं घरा येयात. उपरांत आयल्यार दार उगडचिना."

"कित्याक?"

"मम्मीक आयज सुटी. मम्मी न्हिदल्या न्ही? तिका कशें उठोवप?"

"शाणी पोरां! म्हणजे आतां हांची मम्मी उठसर हांव जागें! म्हजे न्हिदेचें पडलें पाड!"

"पूण आण्टी, तूं भियेनाका! तूं हांगा न्हीद. आमी ते दुसरे कुडींत खेळटात. आमी आवाज करिनासतना खेळटात." तांणी म्हाका सांगलें.

हांचे कडेन कितें पातयेवं येता? हांवूय बी हांचे वांगडा ते कुडींत गेलें. ते कुडींत हांवें टिळ्ही चालू केलो. पोरणीं हिंदी पदां लागिल्लीं.

"आवंय! आण्टी, हीं असलीं कसलीं पदां तूं आयकता?" एकल्यान म्हणलें.

"ए, अशें म्हणूं नये. तीं आण्टील्यार तेंपा वयलीं पदां. आमकां आतांचीं पदां आवडटात. आमी जाणटीं जालीं आनी आमचे परस ल्हान भुरगीं आयलीं म्हणटकच आमचीं पदां तांकां आवडचीं नात."

हीं पोरां कितें उलयलीं तें समजूंक म्हाका एक मिनीट लागलें.

"आण्टी, तान लागली. उदक दी." एकल्याक तान लागली काय सगल्यांक तान लागता आनी आतां हांकां परती परती तान लागपाची. तितलेच उदकाचे पेले धुवपाचो त्रास. हांवें तांकां शोकेसीतलीं खेळणीं खेळूंक दिलीं. शोकेसीत बरीं खेळणीं आसात. गॅस, गॅसाची शेंगडी, ग्रायंडर, रांदचीं वाडचीं सगलीं खेळणीं. तांणी तीं खेळणीं काडलीं आनी खेळ मांडलो. शोकेसीत एक खोडू आशिल्लो. तो खोडू घेवन तांणी जमनीर खण काडले. "हीं रांदची कूड, ही न्हिदपाची कूड, हें मात्रें, हो ड्रॉयिंग रूम, ही बाल्कनी."

रोहन पप्पा जालो. प्रिया मम्मी. राजी तांची चली. आनी रोहीत, दिपा, पप्पू तांचे शेजारी.

हांवें म्हणलें, "हांवूय येतां तुमचे बराबर खेळूंक,"

तांणी मोटे उमेदीन म्हाका खेळूंक घेतलें.

"आण्टी आण्टी, तूं आजी जा." तांणी म्हाका सांगलें.

"आनी आण्टी, तूं आतां आजी. म्हणटकच तूं म्हातारी. दुयेंत. तुवें फकत खाटीर बसून रावंक जाय. उठूंक उपकारना."

“कित्याक गो बाये?”
“आमची आजी खंय उठ्ठा? आनी उठली जाल्यार मम्मी तिका ते कुडींतल्यान भायर जेवंक खंय दिता?”

“म्हणल्यार तुजी आजी भितरले कुडींतूच आसता?”

“हय तर!”

“थंय बसून ती कितें करता?”

“थंय बसून ती रडत आसता.”

“कित्याक?”

“मम्मी म्हणटा वैजिणीन तिगेल्या दोळ्यांक शेक मारूंक ना. पूण मम्मी भायर सरून गेल्ली आसता तेन्ना पप्पा तिका भायले कुडींत हाडून बसयता आनी टिळी लावन दिता.”

हांव आजी जावन खाटीर बसतां. मागीर प्रिया म्हणल्यार मम्मी रांदता. रांदतना तें राजीक सांगता, “राजी, शिकूंक बस. तुगेलो होमवर्क कर. बरो वयर नंबर हाड. शिकूंक नाशिल्ल्या मनशाक ह्या जगांत निस्तर काडूंक जावचें ना.”

मम्मी कुकर लायता. भाजी, चपाती करता. दाळीक फोडणां घालता. मागीर मम्मी ऑर्ड सोडटा, “राजी, पप्पाक जेवंक यो म्हूण सांग.”

राजी “पप्पा” म्हूण भायर सरता.

“हें आनीक एक पिसांट ... आगो, तूं थंयच्यान खंय वता? थंय रिस्क आसा ती तुका दिसना? ती रिस्क म्हणल्यार वणत, ते वणटींतल्यान तूं भायर वतलें? दाराची सुवात उगडी आसा थंयच्यान वच.”

राजी फाटीं परतता आनी दारांतल्यान भायर सरता. “पप्पा, पप्पा, तुका मम्मी जेवंक आपयता.”

पप्पा जाल्लो रोहन पेपर वाचीत बसला.

“पप्पा, जेवंक चल,” राजी सांगता. पप्पा बशिल्ले सुवाते वयल्यान हालना. राजी भितर वता. “प्रिया, अं... अं... मम्मी, पप्पा जेवंक यो म्हणल्यार येना.”

“आयकलां?” मम्मी भितरल्यान आड्डता.

“कितें गो?”

“जेवंक येयात म्हणल्यार...”

“तूं आनी कितें बाये! पेपर लेगीत वाजूंक दिना.”

“अशें त्या पेपराक कितें भांगर लागलां देवाक खबर! खावची जेवची लेगीत सूदूद हांकां उरना बाये... आतां तुमी जेवंक येतात काय ना?”

“येतां बाये...” अशें म्हणून पप्पा जाल्लो रोहन पेपर आपटीत उठ्ठा.

“जेवंक यो म्हणलें म्हण्टकच येवन बसले आपले ते मेजार! तुमी हातपांय धुले? आनी तुवें गो, राजी चलात पयलीं हातपांय धुवन येयात.”

तीं दोगांय मान्यांत वतात. हातपांय धुल्ले वरी करून जेवंक बसतात. मम्मी तांकां वाडून दिता.

“आण्टी, तूं आजी न्हय? तूं म्हण, तुकाय भूक लागल्या म्हूण!”

मागीर हांवें म्हणलें, “म्हाका वाडिना? म्हाकाय भूक लागल्या.”

“हय! हे म्हातारेक सगल्यांत पयलीं भूक लागता.”

“आगो, जाणटी ती. दी तिका पयलीं वाडून.”

“तुमकां कितें दिसता, हांव तिका उपाशीं दवरतां म्हूण! वाडटां तिका. पुताक आवयचो कळवळो कितलो तर!”

“म्हजे आवयचो कळवळो म्हाका आसचो ना जाल्यार कोणाक आसतलो? तुका तुजे आवयचो कळवळो ना? तुजे आवयक कितें जालां म्हूण कळ्ळ्यार पुरो! आमकां हांगा उतंबर उडोवन तूं धांवत वचना तिचे म्हऱ्यांत?”

“हें पळयात! खबरदार म्हजे आई विशीं एक उतर काडल्यार! म्हज्या भुरग्यांची सगली उस्तवारी म्हजे आईन केल्या. तुमचे न्हय! भुरगीं ल्हान आसतना आमचे म्हऱ्यांत येवन राव म्हणल्यार आयली ना. तेन्ना तिका धाकलो पूत येवजलो. धाकले सुनेन बरें केलें. आपलीं भुरगीं व्हड जातासर हिका दवरून घेतली. आनी जाणटी जातकच तिका म्हज्या गळ्यांत बांदली... वसांतले स सोड, चार म्हयने तरी ताणें हिका आपले म्हऱ्यांत व्हरून दवरल्यार जायना? आमगेर हांगा सुवात लेगीत ना. थंय तांचो केदो बंगलो आसा... बरें, ही आयल्या ती आयल्या... आयल्या तिवूय बी सगलें भांगरशिंंगर धुवेक दिवन आयल्या... धाकलो पूत आयलो काय कशी फुलता ती... ताणें हातार चार-पांचशें तेंकयले काय कितली खूश जाता ती...!”

“आगो, कितें उलयता तूं म्हजो भाव तिका पयशे दिता ते तूंच काडून घेना? आनी भांगराचें म्हणशीत जाल्यार तिच्या गळ्यांतली कंठी आनी हातांतली पाटली तुकाच मेळटली न्ही?”

“मेळटली म्हणजे? हांव सोडटां काय कितें? आनी कितें हो, हिका

पयशांची कसली गरज? पोटली बांदून दवरून वयर वतना घेवन वतली काय कितें?" अशें म्हणून कितें कितें बडबडत ताणें एक पेपर, म्हणल्यार जेवणाचें ताट म्हजे म्हऱ्यांत आपटिलें.

"घे! गीळ!" ताणें म्हणलें.

"मम्मी, म्हाका पापड जाय," राजीन म्हणलें.

"राव आं शाण्या, तुका दितां पापड," मम्मीन म्हणलें.

"म्हाकाय पापड जाय," हांवें, म्हणल्यार आजयेन म्हणलें.

"पापड आनी तुका? आनी तुजें बी. पी. वाडलें जाल्यार कोण म्हजो आजो काडटलो? कांय नाका पापड बिपड," मम्मीन म्हणलें, ताणें शेगडेर स् स् करून पापड भाजिल्ले वरी करून राजीक दिलो.

"मम्मी, म्हाका आनीक एक पापड जाय," राजीन अशें म्हणटकच मम्मी पर्थून रांदचे कुडींत गेली. राजीन आपल्या हातांतलो पापड मोडिल्ले वरी करून एक अर्द म्हाका दिलें. "आज्जे, हो घे पापड. लिपय तो बेगीन मम्मी येता दिसता..."

"आगो, तूं म्हजे आईक पापड कित्याक दिना?"

"तुमचे आवयक दोतोरान पापड आनी लोणचें दिवं नाका म्हणलां. तिका प्रेसांवाचें आसा न्ही? दोतोरान सांगिल्लें आयकूंक नाका?" मम्मीन विचारलें.

"दोतोरान सांगिल्लें तिका फुटां खावंक दी म्हूण! तीं तूं तिका खंय दिता? प्रेसांवाच्यो गुळयो सोंपल्यो जाल्यार तुका त्यो हाडूंक याद उरना. तेन्ना तुका दोतोराली याद जायना? आगो, ती म्हातारी जाल्या आतां. केन्ना कुट्ट करत सांगूं नज. जाणटेल्यांचे जिबेक कितें कितें खायन दिसता. दोतोरान नाका म्हणलें म्हूण कितें जालें? तिका कितें खायन दिसता तें करून घाल तिका," पप्पान म्हणलें.

"तिका कितें खायन दिसता खबर आसा तुमकां? ती म्हाका खातली आनी मागीरच मरतली."

तीं सगलीं जेवतात. हांवूंय बी जेविल्ले वरी करतां.

"जेवतकच तुमी सिगार फुंकीत बसूं नाकात. आनी हें पळयात, ऑफिसाक वतना राजीक शाळेंत पायात. येतना पर्थून ताका घेवन येयात. आनी भाजीय बी तुमीच घेवन येयात," मम्मीन म्हणलें.

"आनी तूं घरा बसून रावतलें? तुका नोकरी ना. घराच बसून आसा. घरचीं

कामां तरी कर. तितलोच म्हाका सुसेग," पप्पान म्हणलें.

"ए रोहन, अशें कितें उलयता रे तूं पप्पा. हांव मम्मी. आनी हांव घरा बसून ना. हांवूय बी नोकरी करतां. कळ्ळें मरे? आतां तुवें म्हाका म्हणप, नोकरी सोड म्हण!" प्रियान सांगलें.

"आनी रोहन, तुवें प्रियाचे इश्टिणीक बी कितें कितें म्हणूंक जाय. म्हजो पप्पा म्हजे मम्मीचे इश्टिणीक कितें कितें म्हणटा. मागीर मम्मी कितली तापता म्हण सांगू?" राजीन रोहनाक सांगलें.

"बरें तर प्रिया, आतां हांव तुका नोकरी सोड म्हण सांगतां." रोहनान म्हणलें. रोहनान कितें म्हणचे पयलींच प्रियान म्हणलें, 'आयकलां, राजीची वॉटर बॅग मातशी भरात पळोवया."

"शी! असलीं बायलांचीं कामां हांव करचों ना आं," पप्पान म्हणलें.

"आतां हांव कितें कितें म्हण करूं? रांदूं, राजीची तयारी करूं, ऑफिसांत वचूं काय कितें करूं? म्हाका कितें चार हात आसात?" मम्मीन म्हणलें.

"तुका नोकरी कोण कर म्हणटा? नोकरी सोड. म्हाका भरपूर पगार आसा. हो फ्लॅट आसा. आमचो अपुरबायेचो एकलोच चलो. तो लग्न जालो काय रावतलो हांगा! आमी गांवांत वचून रावुया. तूं सुसेगाद घरा राव. घर बरें करून सांबाळ," पप्पा जाल्ल्या रोहनान म्हणलें.

"पिसो मरे तूं रोहन, राजी आमची चली न्ही रे? आनी हो मदींच चलो खंयच्यान आयलो?" प्रियान म्हणलें.

"आगो, म्हजो डॅडी म्हज्या माक अशें म्हणटा," रोहनान सांगलें.

"म्हजोय पप्पा तशेंच म्हणटा म्हजे मम्मीक," इतलो वेळ पयस बसून तांचो खेळ पळोवपी रोहितान म्हणलें.

"रोहित, आतां तूं पप्पा जा. राजी तूं मम्मी. हांव आनी रोहन तुमचीं भुरगीं. रोहित, तूं येता मरे खेळूंक?" प्रियान विचारलें.

आतां रोहितय फुल्लो. नव्यान डाव सुरू जालो. रोहित पप्पा, धाकलें राजी मम्मी आनी रोहन, प्रिया ताचीं भुरगीं. तांचो खेळ सुरू जालो.

"आनी हांव रे? हांव पर्थून आजी जावं?" हांवें विचारलें.

"आण्टी तूं आजी जा. पूण आतां जाल्ली तसली रडपी आजी न्हय. तूं आजी, म्हणल्यार तुवें पप्पा, मम्मीक तापोवन काडूंक जाय. कळ्ळें तुका?"

रोहितान म्हाका विचारलें. "ना मरे. म्हाका कांयच कळूंक ना. तापोवन

काडप म्हणल्यार कितें करप हांवें ?” हांवें तांकां विचारलें.

“म्हणल्यार, तुका पप्पा, मम्मीन कितेंय म्हणलें जाल्यार तुवें म्हणपाचें, हें पळयात, हें घर म्हजें, म्हज्या घोवान म्हाका दवरलां. म्हज्या घरांत तुमी रावतात. हांव तुमच्या घरांत रावना. तुंकां पट्टा जाल्यार तुमी ह्या घरांत रावात. नाजाल्यार तुमची वाट तुमकां मेकळी आसा.” रोहितान म्हाका सांगले.

“राव रे, हें अशें कोण म्हणटा ?” हांवें विचारलें.

“म्हजी आजी. मागीर म्हजी आई ओगगी रावता. प्रियाचे आज्जे भशेन रडत बसना. म्हजी आजी म्हणटा, प्रियाले मम्मी असली सून म्हाका मेळूंक जाय आशिल्ली. हांव तिका सुतावरी सरळ करपाची. आण्टी, एकेक खेप म्हाका कितें दिसता सांगूं ?”

“सांग रे !”

“म्हाका दिसता, थोडे दीस म्हजे आज्जेक प्रियागेर धाडची आनी तितले दीस ताचे आज्जेक आमगेर हाडून दवरची आनी म्हजी आजी प्रियाचे मम्मीक कशी सरळ करता ती पळोवची.”

म्हाका रोहिताची लक्तुबाय दिसली. हांवें ताका विचारलें, “आनी कितें म्हणटा रे तुजी आजी ?”

“आजी तशें चड कांय उलयना. पूण मम्मी मात म्हणटा, तुजे आज्जेचे परवानगे बगर वारो लेगीत भितर येवचो ना. म्हजी आजी म्हजे मम्मीक टिव्ही पळोवंक लोगीत दिना.”

“कित्याक रे ?”

“ती म्हणटा, टिव्हीचेर कित्या कितेंय दाखयतात. हो हाचे बायले फाटल्यान धांवता. तो ताचे बायले फाटल्यान धांवता. हाची बायल ताचे फाटल्या धांवता. ताची बायल हाचे फाटल्यान धांवता. असल्यो सिरियली पळोवन आमच्या बायलांचीं बोडां विरार जातात. म्हजी आजी जर सरकार आशिल्ली जाल्यार असल्यो सिरियली बंद करपाची,” रोहितान सांगलें.

“आण्टी, आण्टी तूं सुखी खंय न्ही ?” राजीन विचारलें.

“कित्याक गो ?”

“म्हजी मम्मी म्हणटाली तुका मांय ना देखून तूं सुखी म्हूण.”

“अशें ? आसत ! आसत !! आतां तुमी खेळनात ?” हांवें विचारलें.

“आण्टी, तुगेर बिस्किटी आसात ? म्हाका भूक लागल्या,” राजीन

म्हणलें.

हांवें तांकां बिस्किटी दिल्यो. सरबत केलें आनी तांकां दिलें. तांणी बिस्किटी खाल्यो. सरबत घेतलें आनी वयल्यान म्हाका सांगलें, “आण्टी, आमी तुगेर बिस्किटी खाल्यो म्हूण मम्मीक सांगूं नाका आं.”

हांवें मान हालयली. पर्थून एक खेप मम्मी जाल्ले राजीन रांदलें. आनी ताणें म्हाका येवन विचारलें, “आई, जेवण जालें. वाडूं?”

हांवें वाड म्हणटकच ताणें ताटां दवरलीं आनी वाडलें. आनी तें कुशीक उबें रावलें. हांवें म्हणलें, “तूं कुशीक कित्याक उबें? तूंय जेव आमचे बराबर.”

“हे आण्टीक म्हूण कांयच कळना. ताणें तशेंच उबें रावंक जाय. सगल्यांचें जेवण जालें काय ताणें जेवपाचें.”

आमचें जेवण जातकच मम्मी प्रियाक आनी रोहनाक शाळेंत वचपाक तयार केले. तांचें टिफीन, वॉटरबॅग दिली. पप्पान स्कूटर काडली. स्कूटर म्हणल्यार आमची तीन चाकी सायकल. ती ताणे स्टॅण्डा वयल्यान काडिल्ले वरी केली. आनी जीब भायर काडून किक मारली. तोंडान टर्ऽऽ टर्ऽऽ आवाज केलो. प्रिया फाटल्या सिटार बसलें आनी रोहन फाटले दांडयेर उबो रावलो. दुसरे कुडींत तांकां सोडून रोहीत आयलो. स्कूटरीर बसून ताणें तोंडार पेंऽऽ पेंऽऽ आवाज करीत होर्न मारलो. राजी भायर आयलें ना.

“ह्यो बायलो अश्योच! हांचें केन्नाच जावचें ना,” अशें म्हूण स्कूटर स्टॅण्डार उबी करून तिची चावी काडून ते चावयेची चेन बोटार घुंवडायिल्ले वरी करून रोहीत भितर सरलो.

“आगो, जालें तुजें? कितलो वगत? हांव भुरग्यांक शाळेंत पावोवन लेगीत आयलों.”

“तुमचें कितें? तुमचें शिजता कुंड्यार! तुमकां रांदून, सांजेची तयारी करून भुरग्यांचें करून ऑफिसाक वचचें पडना.”

“आगो, पूण तुका तितले वटवटे काडूंक कोण लायला? सोड नोकरी घरा बस. घरचींच कामां कर. म्हाका भरपूर पगार आसा न्ही?”

“हें पळयात, तुमी म्हजी नोकरी परती परती वयर काडूं नाकात. आनी आई मुखार तर तुमी अशें म्हणलें आनी आईन म्हाका नोकरी सोड म्हणली जाल्यार हांव वीख खावन जीव दितलें... सांगता आदींच...”

“आतांच्या बायलांच्या तकल्यांनी जाणा मगो, कोयर भरला. ‘स्वातंत्र्य’ खंय. बायलांचें स्वातंत्र्य! कसलें स्वातंत्र्य? ऑफिसांत वतात आनी घोव आनी भुरग्यांच्यो गजाली करतात. काम कांयच करिनात. वयल्यान बॉसालीं उलोवणीं खातात. हांव म्हणटां, सुसेगाद जीव त्रासांत कित्याक घालूंक जाय? आनी तुजी ती इश्टीण...”

“खंयची?”

“ती... ती तांबडी लिपस्टीक लायता ती... दिसता पयलीं आलवांतीण कशी... ती गो, घोवान तिका सोडल्या ती... ती आनी तुमी इश्टीण...”

“खबरदार म्हजे इश्टीणीक कितेंय म्हणशात जाल्यार... आनी घोवान तिका सोडूंक ना. तिणेंच घोवाक सोडलां,” मम्मीन म्हणलें.

“एकूण एकूच... आतां दुसरीं संवसार करतात तें तिच्यान पळोवं नज. म्हूण ती तुका चिथायता.”

“हें पळयात ...”

इतल्यान बेल वाजली. दार उगडून पळयत जाल्यार म्हजो घोव घरा आयिल्लो. हांवें भुरग्यांक सांगलें, “हें पळयात, आतां अंकल घरा आयलो. आतां तुमी घरा वचात.”

“आण्टी, आमकां आनीक खेळचें आसा. आमी आनीक थोडो वेळ खेळूं?” तांणी विचारलें.

“पुरो जालो तुमचो खेळ! सरलीं खेळणीं आशिल्लीं तशीं शोकेशींत दवरात आनी घरा वचात आपापल्या.” हांवें तांकां सांगलें. म्हज्या उतरांनी राग आशिल्लो आसूं येता.

प्रियान म्हणलें, “चलात रे, आण्टीलीं खेळणीं शोकेशींत दवरात.”

तांणी खेळणी शोकेशींत दवरलीं. खडवान काडिल्ल्यो रिस्को पांयांनी पुसल्यो आनी वचूंक भायर सरलीं.

“थँक्यू आण्टी...” दार उगडीत तांणी म्हणलें. दार धापूंक हांव मुखार सरलें. जाल्यार तीं सगलीं उलयत उबीं आशिल्लीं.

“प्रिया, आमी कितें करुया? राजी तुगेर खेळूंक वचुया?” रोहनान म्हणलें.

“नाका रे! म्हजी मम्मी कितें म्हणटा खबर आसा? ती म्हणटा कोणाच्याय घरांत वचून तांकां डिस्टर्ब करप बरोबर न्हय. खबर आसा?”

* * *

शाणो राम

गजानन जोग

तुमी रामाक वळखताच आसतले. मोटवोसो, मातशें पोट सुटलां, हय न्हयशें. पांयांत गांवठी व्हाणो. खोमीस ना जाल्यार पॅण्ट, हातूंतलें एक कितें तरी हळडुवें, तांबडें जावं पाचव्या कोराचें आसतलें. चार दिसांचें खाड, केंसांक बरें पचपचीत तेल आनी मुखामळार धा-बारा वर्सांच्या भुरग्याच्या तोंडार दिसता तसली अजापाची, उत्सुकतायेची सया...

हय! हो रामा... तुमी म्हणटले आरे हो नारायण मरे! खरें आसा. आमचे भोंवतणीं असले वयान वाडिल्ले पूण तकलेन धा-बारा वर्सांच्या भुरग्या भशेन आशिल्ले अशे कांय जाण पळोवपाक मेळटात. धा-बारा हमालांच्या जावं मानायांच्या पंगडांत, पायलटांच्या ना जाल्यार रिक्शाकारांच्या चोंब्यांत, हौशी भजनी मंडळांत ना जाल्यार गांवच्या क्रिकेट क्लबांत असलो एक तरी आसताच. मागीर ताचें नांव रामा आसूं ना जाल्यार विश्राम, नारायण (म्हणटना नाराण) शाणो, हरिचण, पिसो, लोलो, तोपयो असलें आसूं.

खंयच्याय ऑफिसांत असलो एक तरी आसताच आसता. मुदलाक नासल्यार कोणाक तरी कुशीक काडून बाकीचे बुदवंत ताका 'शाणो' ही पदवी दितात. पावला कणकणी ताका "आरे शाण्या हें अशें कशें जाता रे? तुजीच तकली खंय आसता?" असलें कितें तरी म्हणपाक लागतात. ल्हवू ल्हवू त्या मनशाचो शाणो ना जाल्यार गुणो तयार जाता. तातूंतलोच एक आमचो शाणो राम! तर आतां तुमी आमच्या ऑफिसांतल्यान शाण्या रामाक वळखतलेच. रामा प्यून आसा. आतां आसलो अशें म्हणचें पडटा. कित्याक तर हालींच ताणें सिर्विसेची वीस वर्सां पुराय करून रेमॉर्म म्हणल्यार रिटायरमेण्ट घेतल्या. फाटलीं धा वर्सां हांव रामाक पळयत आयलां आनी अजाप करीत आयलां

ताचे धडपडीचें आनी ताच्या साध्या सुध्या सभावाचें. असल्या मनशाक सगले जाण कोंचायतूच आसतात.

पावला कणकणी 'इनशर्ट' जाता (हें रामाचेंच उतर) कांय कांय इंग्लेज उतरां रामा आपल्या उलोवण्यांत मुजरत वापरता.

“आरे रामा तुवें सगलेंच चुकयलें मरे!” अशें म्हणल्यार रोखडेंच रामा म्हणटा “बाय मिस्टेक जाली सर” मिस्टेकीक तो बायमिस्टेक म्हणटा. ओरिजिनल म्हणल्यार रामाचे भाशेंत ओरजिनाद, स्टेट बँक म्हणल्यार शेट बँक, देना बँकेक दीना बँक, को ऑपरेटिव्ह म्हणल्यार कोंफ्रटीव... ताच्या कोंतान ती एक कोंफ्रेचीच जात. ताच्या असल्या उतरांक लागून ताचीं फकांडां चालूच आसतात. रामाचेंय उलोवणें चालूच आसता. केन्ना केन्ना सामकोच राग आयल्यार रामा फकांडां मारतल्याक म्हणटा

“यू कीट कायट! शेटाप!” मागीर सगल्या बराबर आपूण हांसत म्हणटा, “आरे, जलम काडलो मरे सिर्विशेंत. आमकांय येतात चार उतरां....” असो आमचो शाणो राम!

व्हड मनशांच्यो जातात तश्यो रामाच्यो लेगीत कांय आख्यायिका फामाद जाल्यात. पिळगांवकारान, पयल्या दिसा ऑफिसांत जॉयन जाले उपरांत रामाक एबीसीडी आनी एक ते शंबर आंक बरोवंक लायले ती गजाल. रामाच्या नायटस्कुलाच्या रिझल्टाची गजाल, रामाच्या लग्नाची आनी ताचे परस ऊंच ताचे बायलेची गजाल, रामाक एका पाड्यान बायंत धुकल्लो ती गजाल, ऑफिसाची सायकल रामान शेणयली ती गजाल, फायलींगच्या कामांत रामान घाल्ल्या गोंदळाची गजाल, सासमायक घेवन पंढरपुरा गेल्लो ती गजाल.

अश्यो कितल्योश्योच गजाली ऑफिसांत कोणूय नवो येत जाल्यार ताका पिळगांवकार ना जाल्यार मिस्टर नायक बरो मिठ मसालो लावन सांगता आनी आपूणय हांस हांस हांसता. म्हजे तर कान सामके कितल्यात त्योच त्योच गजाली परत्यो परत्यो आयकून. खरें सांगचें जाल्यार आमच्या ऑफिसांत कितलींशीच शेंम्पलां आसात. पूण म्हणटात न्हय, सुणें दाव्या पांयार कुट्टा... सगलें येता फकत रामाच्या कपलार.

रामाच्या जाग्यार हांव आसल्यार... पूण रामाक मात फकांडांचे व्हडलेंशें पडूंकच ना केन्ना. ताची ती मोटकुलीच बड, गुटगुटीत आंगपांग, दोनय बावळ्यां मदीं तोफेचो व्हड गुळो दवरिल्ले भशेन तकली, मदींच उबे रावपी

रानवट केंस, चार कोस चलून बेगीन पावपाचें आशिल्ले वरी धेंपा मारीत हालत धोलत चलपाची रीत, सदासर्वकाळ उकतें तोंड. “ए शाण्या, बरो भुरगो मरे तूं... मातशें तें तोंड धांप पळोवया...” अशें कोणें तरी म्हणिना फुडें रामा फोर्सान ओंठांची जोडी एकामेकांक लायता. पूण अशें तोंड धांपिल्लो रामा म्हज्यान जाल्यार कसोच पळोवं नज. सामको बाबडोसो दिसता तो तोंड धांपले उपरांत. कसलें तरी खर दुख्ख ओंठानी घट दामून धरिल्ल्या मनशा वरी!

आपल्याक खबर ना अशें तो केन्ना म्हणिना. कसलीय गजाल आपल्याक खबर ना म्हणल्यार सगले जाण आपल्याक हांसतले अशें ताका दिसतालें... खूब फाटली गजाल. एक खडेगांठ आकांतवादी जेलींतल्यान पळून गेल्लो ताची गजाल पेपरांत आयिल्ली. तीच गजाल दुसऱ्या दिसा ऑफिसांत चलिल्ली. राम लेगीत कितें कितें आपल्याक खबर आसा तें सांगतालो. पिळगांवकारान ताचें आयकलें आनी आपल्या दोन व्हिस्तींच्या वक्लांतल्यान वयल्यान पळयत नदरेनूच रामाक आपयलो. पिळगांवकार आपयता म्हणल्यार राम आदींच आंग काडटालो. सोंशा भशेन जावन राम मुखार वचून उबो रावलो. तो आकांतवादी रे, पळ्ळो मरे तो.

“हय सर!”

“आरे, आमच्या डिपार्टमेंटान ताका लोन आनी सबसिडी दिल्या काय कितें रे?”

“हय दिसता सर.”

“खंय रावतालो तो रे? कालापूरा?”

“ना सर ... मेरशें रावतालो खंय.”

“मातसो रेकाद दिवन येशी ताका?”

“हय सर...” अशें म्हणत सायकल घेवन नेटान पेदालां मारीत राम गेलो लेगीत. सगले जाण हांस हांस हांसले. कांय जाण हांसो येनासतना काडून काडून हांसले. कोणें तरी पिळगांवकाराक पीन मारली. कोणें तरी इल्लो पंप मारलो आनी केन्नाच दिवपी न्हय अशा पिळगांवकारान सगल्यांक च्या दिली. म्हाका ती च्या कोडू लागली आनी तोंडाची सामकी रूच गेली.

ज्या कामाक रामाचो हात लागलो, थंय कितें तरी गोंदळ जालोच अशें समजुपाचें. पूण तो धडपडी, कामाळ मनीस, आळस केन्नाच ना. बाकीचे प्यून चकाटां मारपांत टायमपास करतात. चेडवांचीं फकांडां, मटक्याचे नंबर,

पिक्चरांच्यो स्टायली हातूंत गुल्ल आसतात. शेनवारच्या शेनवारा जावपी पाट्यांनी रामा केन्ना दिसपाचो ना. चुकून केन्ना गेल्यार बाकीचे ताका ड्रीक मिक्स करून पाजयतात. विटंबना करतात.

राम केन्ना कसलें काम कोणाक जायना म्हूण सांगना. कोणाचें घर शिंवपाचें, कोणाचें जादीन करपाचें, कोणाचें बदले उपरांत सामान पॅक करून धाडपाचें, कोणाक भाड्यान घर पळोवन दिवपाचें, कोणाचीं पार्सलां बशीर पावोवपाचीं आनी हाडपाचीं, कोणाचें वजें पावोवपाचें आनी कोणाले चलयेच्या लग्नाचो माटव घालपाचें... सदचीं नुस्तीं घरा पावोवपाचीं, भुरग्यांक केजीं स्कुलांतल्यान हाडपाचीं, रेशन, सामान हाडपाचीं कामां ताका लागून आसतात न्हय, आतां आसतालीं म्हणपाक जाय.

अकस्मात एक दीस ताणें बेस बरें टायप केल्लें आपखोशेचे निवृत्तीचें पत्र पिळगांवकाराच्या मेजार सकाळीं फुडें दवरलें. आनी पिळगांवकारा सयत सगलें सॅक्शन आनी ऑफीस लेगीत सामकें तटास जालें... रामा आनी रिटायरमेंट? व्हॉलंटरी? पिळगांवकारान नेटान ताका आपयलो.

“रामा? आसा मरे जाग्यार?” तकले कडेन बोट दाखोवन पिळगांवकारान विचारलें.

“हय सर!”

“हें कितें तर? पगार नाका तुका? भुरगींबाळां कितें खातलीं? कितलें मेळटलें पेन्शन तुका? आतां पगार कितलो रे तुका?”

“कितेंय मेळूं सर. घर आसा. गांवांत इल्लें शेत आनी चार झाडां आसात... चार काजी फकां आसात. चार तोंडाचें भागतलें कशें तरी.”

“विचार केला मरे सामको? फाटीं सरचो ना मरे?”

“ना सर.” आनी खऱ्यांनीच तो एक दीस सेंडॉफ घेवन गेलो लेगीत... ताका दोन उतरां उलय म्हणलें तेन्ना तो रडलो. मागीर कोणें तरी म्हणलें, “रामा आतां तूं सुटलय पिळगांवकाराच्या तोंडांतसून...” तेन्ना रामा मना पासून हांसलो. फाटल्या पंद्रशीत पावसान अनाळ केलो आनी म्हादय न्हंयक हुंवार येवन कांय गांवांक तडाखो बसलो. रामाचें घर व्हांवून गेलें अशी खबर पयर कोणें तरी हाडली. ती आयकून म्हज्यान रावं नज जालें. रामाचो गांव आनी म्हजो गांव एकामेकांक लागून आसा. शेनवारा घरा वतना आदीं रामागेर गेलों. म्हाका दारांत पळोवन ताच्या तोंडार हांसो फांकलो. धांवत भितर वचून ताणें

एक कदेल हाडलें आनी मुखार दवरलें.

“हांगा खळ्यांतूच बस सर. भितर उदक भरून सामको रेबो जाला.”

“रामा, आसलें नासलें तें सगलें गेलें मरे, व्हेलें मरे म्हादयेन?”

“हय सर.. तांदूळ इल्लो आनी खांडीभर भात आसलें. आयदना, कपडोलतो चडशें गेलें. रातच्या वगताक उदक चडलें अकस्मात.”

“आनी चली खंय तुजी? तिका मामागेर धाडल्या.”

“धाकलो खंय? घरकान्न बरी आसा मरे?”

“हय... शेजरा गेल्या” अशें म्हणत ताणें उलो घालो.

“आगो अमरुत्या, बेगीन यो, सायब येयला.”

अमृते हांडीर भुरग्याक घेवन आयलें. “आमचो सायब. चल पयलीं च्या कर. दुदाची कर हां. गाय येयल्या. फाटल्यान पणसाच्या पाळाक बांदल्या.”

“हाचें कितें नांव रे?”

“हो आकाशानंद!”

“आकाशानंद? टिळ्ही पळोवन नांव सुचलें काय कितें रे?”

“अशेंच सर...” अशें म्हणून रामा हांसलो. तेन्ना तो भुरगो- आकाशानंद लेगीत बेस बरो म्हजे कडेन पळोवन हांसलो आनी लिपलो.

“हाका कांय त्रास जावना मरे?”

“ना सर. देवानूच तेका वाटायलो, हेका आनी गायेच्या पाडकाक...”

“कितेंय गरज आसल्यार सांग म्हाका...”

“थँक्यू सर.”

“थँक्यू कितें म्हणटा? हक्कान, मागून घे... परकेपण दिसता?”

“ना सर” अशें म्हणून तो हांसलो. तें पळोवन तो धाकटुलो लेगीत बेस बरें हांसलो. गायच्या ताज्या दुदाची ती च्या पिता पितां त्या धाकटुल्याच्या हांसपान हांव घुस्पून गेलों. बापायच्या फाटल्यान लिपतालो आनी ल्हवूच तोंड फुडें काडून हांसतालो. तेन्ना सट्ट करून एक कुवाडें म्हाका सुटलें... रामा... असोच हांसता. ल्हान भुरग्यांचें निर्मळ हांशें... केन्ना केन्ना दिसता, अशें निर्मळ हांशें जाच्या दोळ्यांत आनी ओंठांत तोच खरो गिरेस्त आनी तोच खरो सुखी!

* * *

वेगळीं मनशां

हेमा नायक

मांय आनी मांवाचेर मोटो आकांत आयिल्लो. आयज सकाळींच निकीता भायर सरून गेल्लें. निकीता तांची सून. खंय गेलां? कित्याक गेलां? कोणाक खबर नाशिल्लें. “खंय वता तें विचारपाचें न्हय” घोव बायलेक शिणटालो आनी बायल घोवाक शिणटाली. परागाक म्हणल्यार तांगेल्या चल्याक भायर पडून तीन म्हयन्यांचो काळ सोंपिल्लो पूण आवयक आनी बापायक तो प्रसंग काल पयरूच घडिल्ले भशेन दिसतालो. दाणगो-दुणगो भुरगो! सकाळीं स्कुटरीन वता कितें आनी दनपार मेरेन पोराचें मडें घरा येता कितें! कसलो म्हूण अपघात! आवयबापायच्या दोळ्यां मुखावयलो तो देखाव हालून हालनासलो. घायाचेर मात लेगीत खवळी धरनासली आनी अशा वेळार सुनेचें, निकीताचें वागप दोगांकूय अस्वस्थ करतालें. निकीता नोकरी करतालें. घोव मरून तीन म्हयने मेरेन तें कामार वचूं नासलें. ताणें परत कामार वच्चें न्हय अशें मांय मांवाक दिसतालें.

पूण तेच बराबर आपली सून कामार गेले बगर रावची ना हाचीय तांकां खात्री आसली. ती शिकिल्ली आनी आपले मर्जीन चलपी हेंवूय तीं जाणां आसलीं. “आपली मर्जी, आपली मर्जी करून घराण्याचो वंशरुखय वाडयलो ना” बायल वितरागली. “लग्न जावन कितलो काळ जाल्लो? फकत एक वर्स.” घोव समजावपाचो यत्न करतालो, तिकाय आनी आपणाकूय.

“एका वर्सांत लोकांगेर भुरगीं जावं ना?” तशेय अवस्थेंत ती घोवाचेर धेंगशेली. भुरगें आशिल्लें जाल्यार निकीता घरांत उरतलें आशिल्लें अशें तिका दिसतालें. पूण आतां मात भुरग्यांचें निमित्त. मांयक अशें सुनेचें भायर सरून वचप निखालस मानवूंक नासलें. फोनाची बेल वाजली. तिका कल्ल जालें. फाटल्या तीन म्हयन्या सावन हें अशेंच.

फोन वाजलो रे वाजलो, तिका कल्ल जाता. असोच अकस्मात फोन वाजिल्लो आनी त्या फोना वयल्यान कोणें तरी खबर दिल्ली, परागाचे स्कुटीक अपघात जाला! आनी मागीर सगली धांवाधांवा... तेन्ना सावन तिणें फोनाक म्हणटा तो हात लावं नासलो. इतलेंच न्हय, फोन म्हणजे घरांतली एक अशुभ वस्त अशी तिची भावना जावन वाडत गेल्ली. “पळयात निकीताचो फोन बी जाल्यार...” तिणें घोवाक फोन घेवपाक सांगलें.

“हॅलो, कोण उलयता?” तेवटेंतल्यान एक अनवळखी आवाज आयलो.

“तूं कोण उलयता रे बाबा?” हेवटेन घोव विचारतालो.

“लग्न जावपाक सोदता ती कोण? आसा घरांत?” तेवटेनच्या आवाजांत कुचित्रीपणां आसलीं.

“कितें?” घोव गोंदळ्ळो.

“हांव लग्न जावपाक तयार आसां.” तो आवाज.

“तयार आसा जाल्यार जा खंयूय वचून. सॉरी, राँग नंबर,” घोवान फोन दवरलो. ना, आदळोच.

“कोणाचो फोन?” इतलो वेळ उमळशिकेन राविल्ले बायलेन विचारलें.

“आसतलो कोण तरी तवनास, टवाळखोर, वाळेस बी.” ताणें गाळी मारपाच्या सुरानूच जाप दिली.

“कितें विचारी?” तिणें विचारलें. तिका अजाप जाल्लें. लग्न जावपाक सोदता. लग्न जावपाक कोण आसा काय म्हूण विचारतालो.

“आमगेरसो बाये कित्याक फोन?” तोंडार हात दवरून तिणें विचारलें.

“केला आसतलो सहज फकांडां बी करपाक” ताका आनीक गाळ मारीन दिसलें. पूण येवजली ना.

“सहज आसचो ना आं, मुद्दामूच आसतलो,” तिका दुबाव आयलो.

‘अं’. इतलेंच म्हणून घोव वगी रावलो. पूण ताचेय तकलेंत दुबाव रिगूंक लागलो. घोव-बायल दोगांय आपले परीन येवजितालीं. पूण दोगांयचें चिंतप एकसारकेंच आसलें. कोणाचो फोन? निकीताची कितेंय भानगड बी ना मूं? भानगड आसल्यार तें आपूण जावन सांगता? सून म्हूण पाखो घेवपाचो ना! अखेर बायल मनीस! घोव मेलो म्हूण कितें जालें! तिगेलें जुवानपण थोडेंच मेलें! घोव बायल दोगांय येवजितालीं आनी एका कुवाड्यांत घुस्पताली.

इतल्यान परत फोन वाजलो.

“आतां मात सेर्त निकीताचोच आसतलो,” तिणें घोवाक सांगलें आनी फोन उखलपाक कुरू केली.

“हॅलो” घोवान फोन घेतलो.

“आयज पेपरांत आयिल्ले जायराती संबंदान विचारपाक फोन केल्लो,” एक घोगरोसो आवाज.

“कसली जायरात?” घोवान नेणारपणान विचारलें.

“तुमच्या घरांत कोण लग्न जावपाक सोदता? हांव तयार आसां म्हणून. असली जायरात वाचतकच आमचे सारके रावतात? कपलाक बाशींग बांदून हजर! कोण ती बायल? दी पळोवया फोन तिचे कडेन. पळोवपाचें मागीर, पयलीं आवाज तरी आयकुया,” घोगऱ्या आवाजांतलो तो मनीस उदकाच्या घोग्या सारको भसाभसा करून उलयतालो.

“तुमकां पिशें बी लागूना मूं? हांगा कोण ना तसली बायल,” घोव तापलो.

“पिशें लागलां तें तुमकां. जायरात तुमी दितात, संपर्का खातीर फोन नंबर दितात आनी वयल्यान आमीच पिशे?” तेवटेन तोवूय तापलो.

“शट अप” घोवान फोन आदळ्ळो. ताचो आवाजूय जालो. अशे तरेन ताणें पयलेच खेप फोन आदळिल्लो. सकाळधरयां दोन फोन आनी दोनूय फोन पेपरांतले जायराती संबंदान. दोगांय घोवबायल त्या दिसाचो पेपर सोदपाक लागलीं. खंयचे पेपर? घरांत दोन पेपर येतात. दोनूय सोदपाचे. ते हाता लागीं आशिल्ल्यान रोखडेच मेळ्ळे. पूण जायरात मेळपाक नाका? ती काय व्हड अक्षरांनी आसची ना. मदल्या पानार बारीक अक्षरान एक दोन कॉलमा भितर आसतली. असल्यो जायराती वक्ला बगर ताका वाचपाक जायना. बायलेन ताका बेगिबेगीन वक्ल हाडून दिलें. तो वाचीत गेलो. त्या निमतान आनीक कसल्या बारीक बारीक जायरातीचें वाचप जालें.

“कसल्यो कसल्यो म्हूण जायराती?” तो वाचता तें आयकून बायलेन म्हणलें. तो जायरातींचो एक एक खण वाचूंक लागलो. एक पेपर सोंपयलो. दुसऱ्याक हात घालो आनी एका खणांत नदर थिरावली.

“अं, हीच आसतली,” ताणें खणाचेर बोट दवरून म्हणलें.

“वाचून दाखय पळोवया, मोट्यान,” तिणें फर्मायलें.

ताणें मोट्यान वाचलें - घोव जाय - पुनरविवाहा खातीर इत्सूक आशिल्ले

एके अस्तुरेक घोव जाय. पिराय २८ वर्सा, शिक्षण बी. ए. सरकारी खात्यांत नोकरी करता. अपेक्षीत घोव - सुशिक्षीत, सुसंस्कृत, नोकरी करपी, जात धर्माची अट ना. संपर्का खातीर फोन. ताणें बायलेक सांगलें "फोन आमचो."

"हें आनी विपरीतच कशें," तिणें अजापान तोंडांत बोटां घालीं. निकीताच्या मांय आनी मांवाची तकली भणभणपाक लागली. दोगांय एकाच बराबर चिंतपाक लागलीं. आनीक कोणाचें हें काम? निकीताचेंच. पूण केदें हें धाडस! आमी दोगांय मांय-माव घरांत आसात आनी हें कितें काय म्हणल्यार जायरात दिता? आपल्या लग्नाची? घरांत आमचो कसलोच अधिकार ना?

आमचो पूत मेलो. आमीय मेलीं? राव, येवंदी ताका घरांत...

आनी इतल्यांत दारा वयली बेल वाजली. मांवान दार उकतें केलें. दारांत निकीता- केसरी साडी, मॅचींग ब्लावज. गळ्यांत सरपळी, हातांत कांकणां आनी कपलाक चक्क कुकूम! गळ्यांत मणी मात ना. मांयच्या तोंडार उतरां आयलीं, "फकत फुलां फालत माथ्यांत! आनी तिंवूय माळपाक हें फाटी ना." पूण उतरां भायर फुटलीं नात. मांयक दिसलें, केश्टांक धरून सुनेक विचारचें, "हें कितें?" पूण मागीर तिकाच दिसलें, तेंवूय फाटीं ना. तें सांगतलें, "कांकणां हांव म्हज्या भुरगेपणांतल्यान घालीत आयलां. कपलाक कुंकूमय हांव आदीं सावन लायत आयलां."

ती वगीच रावली. पूण घुस्मटमार वाडलो. आपले वतीन घोवान तिका विचारचें, तापोवचें अशें तिका दिसलें. तिणें नदरेंतूच घोवाक शिटकायलें.

"निकीता" मांवान ताका हटकिलें.

"बाबा" तिणें जाप दिली. तिचो आवाज सदचे भाशेन थंड आसलो.

"खंय गेल्लें तूं?"

"अशेंच. काम आशिल्लें," त्याच थंड आवाजान ताणें जाप दिली.

बायलेक घोवाचो राग आयलो. ती भितरले भितर तडफडली... जालें इतलोच संवाद? हाका सुनेचो पुळको येवपाक वेळकाळ कांय लागना हेंच खरें. सुनेक घराण्याचे रितीरिवाज खबर नासत जाल्यार ते शिकोवपाचे कोणें? दादले मनशान, मांवान न्हय?

तिणें घोवाचेर दोळे वठारले. तिच्या दोळ्यांतलो तांबडो रंग ताका स्पश्ट दिसलो. तिचे नदरेचो ताचेर फावोसो परिणाम जालो. चडट्या आवाजान ताणें विचारलें, "निकीता, तूं कितें करपाक सोदता?"

“हांव म्हजी जीण आदले वरीच जियेवपाक सोदतां. म्हाका विधवा म्हूण जगपाचें ना. तुमी समजतात तशा हेर बायलां भशेन हांव न्हय. म्हज्या ह्या असल्या सभावाक लागूनच पराग म्हजे कडेन लग्न जाल्लो.” निकीता दोगांकूय लेखून उलयलें. अशें दिसलें, हें सांगपाची तें संद सोदतालें. वातावरणांतलो दबाव सोंपलो. मांवान समजिकायेच्या सुरांत म्हणलें, “लग्न जातकच तूं जशी घोवाची बायल जाता तशीच कोणाची तरी सून जाता. खंयच्या तरी घराण्या कडेन तुजो संबंद येता.”

“खबर आसा म्हाका. पूण हे सगले संबंद घोव जितो आसासर. तो नासतकच ह्या संबंदांक अर्थ उरना. ते बायलेक विधवा म्हूण हिणसायतात आनी सोंपेपणीं जगूंक दिनात. जशें घरांत तशेंच समाजांत,” निकीता उलयत रावलें.

“आदले परंपरेक लागून अशें घडटा.”

“म्हाका ती परंपरा चलूंक दिवपाची ना. तुमी समजता तशें हांव न्हय हें परत एक फावट स्पश्ट करतां. आई, बाबा, हांव तुमकां जो मान दितां तो तुमी स्विकारात. ताचे परस चडाची अपेक्षा धरूं नाकात. म्हजे कडेन तें जावपाचें ना.”

निकीतान स्पश्टपणान सांगलें आनी भितर वचपाक वळ्ळें.

“राव. खंय वता? हाची जाप पयलीं दी.” आतां मांवाच्या आवाजांत अधिकार आयिल्लो. ताचे बायलेक बरें दिसलें.

“कसली जाप?” निकीता थारलें. इतल्यान फोन वाजलो.

“फोन घे तो. तुकाच आसतलो. तूं येवचे आदीं असले दोन फोन घेतले हांवें.”

निकीतान फोन उबारलो. “हॅलो - हांव निकीता.”

“पेपरांतली जायरात तुमची?” तेवटेन एका दादल्याचो आवाज.

“हय. हांवेंच दिल्ली,” निकीता उलयतालें.

“म्हजें नांव विश्वंभर. हांव इंटरस्टेड आसां. हांवूय तुमचे भाशेनूच. म्हणजे बीजवर. म्हाका एक सांगात, तुमी जातीचो उल्लेख करूंक ना,” तो विचारतालो.

“हांव जात मानिना. म्हणटकच आपली जात सांगपाचो आनी दुसऱ्याची जात विचारपाचो प्रस्न येना.”

“तरी पूण...” तेवटेन ताका मुखार कितें विचारचें तें कळना जालें.

“ह्या विशयाचेर म्हाका भासाभास नाका,” निकीतान स्पश्ट सांगलें.

“दुसरें सांगात, तुमकां लग्न जावन कितलीं वर्सां जाल्लीं?”

“एक वर्स.”

“भुरगें बी?”

“ना.”

“ना म्हणजे मुद्दाम जावपाक दिलें ना काय जालें ना?”

“इतलें डिटेल सांगपाक जाय?” निकीतान विचारलें. ताका प्रस्न आवडूंक नासलो.

“कळ्ळ्यार बरें न्हय. तशें एबॉर्शन बी जाल्लें काय ... भलायकी हो एक म्हत्वाचो प्रस्न उरताच न्हय...”

तो आनीक कितें विचारपाक सोदतालो पूण निकीतान ताका मदींच थारायलो. “हें पळयात, तुमी बरेच खाजगी प्रस्न विचारतात. तशें पळोवपाक गेल्यार तुमीय बीजवर न्हय? म्हणजे म्हजे सारकेच दुसरेपणी लग्न जावपाक सोदतात. म्हणटकच हांवेंय तुमकां तुमच्या आदल्या लग्ना विशीं, भुरग्यां विशीं आनी तुमच्या पौरुषा विशीं विचारल्यात जायत?”

“अशें कशें? तें म्हाका इन्सल्टींग जावचें ना?” ताणें जाप दिली.

“मागीर तुमी जें विचारतात तें म्हाका इन्सल्टींग जायना?” निकीतान परतें विचारलें.

“अशें कशें जावं येता? हांव कितलोय जाल्यार दादलो आनी तुमी बायल,” ताणें साळसूदपणान जाप दिली.

“असलो भेद हांव मानिना.”

“ओ. के. केन्ना मेळुया?”

“गरज ना. आमचीं मतां जुळपाक नात. मतां जुळनांत जाल्यार संवसार कसो जुळटलो?”

“तरी पूण..” तो ताका थातारपाचो यत्न करतालो.

“आय. एम सॉरी!” अशें म्हणून निकीतान फोन दवरलो आनी मांवाचे नदरेक नदर दीत विचारलें, “बाबा, कितें विचारपाचें आसा तें विचारात.”

“निकीता, हें कितें घडटा तें आमकां स्पश्ट सांग,” मांवान सांगलें.

“कितें तें तुमचे मुखारूच घडत आसा,” तें शांत आसलें.

“म्हणजे ही जायरात तुवें दिल्या?” मांवान भुंवयो उंचावन विचारलें.
“हय”, निकीतान मात बाडगनासतना सांगलें.

“म्हणजे तूं परतून लग्न जावपाक सोदता?” इतलो वेळ स्वास कोंडून दवरिल्ले ताचे मांयन ताका विचारलें.

“ताचो अर्थूच तो”, तिकाय तीच जाप मेळ्ळी.

“निकीता, तूं कितें करपाक फुडें सरलां गो?” तिणें कपलार हात मारून कपल धाडायलें.

“आई, तुमकां कितें दिसता, हांवें म्हजें उरिल्लें सगलें आयुश्य अशें विधवा म्हणून सोंपोवपाचें?”

“हेर बायलांचेर अशे प्रसंग येतात तेन्ना त्यो जगनात गो?” मांयन विचारलें.

“तुमी म्हणटात तशी विधवेची जीण म्हज्यान जगपाक जावची ना. फाटले सगले दीस हांव हेंच चिंतीत आसां आनी हाचेर दोन पर्याय म्हाका सांपडले. तातूंतलो खंयचोय एक हांव स्विकारूंक शकतां,” तें सांगतालें.
“खंयचे दोन पर्याय?” मांवान विचारलें.

“एक तर हांवें जीव दिवपाचो नातर पुनरविवाह करपाचो. पयलो पर्याय म्हाका भिजूडपणाचो दिसलो देखून हांवें दुसरो स्विकारलो.”

“निकीता, संवसारांत तुज्याच वांट्याक इतलें दुख्ख आयलां अशें तूं समजूं नाका. जायत्या जाणांक असलें संकश्ट सोंसचें पडलां. तांणी सगल्यांनी जीव दिल्यात वा दुसरें लग्न केलां?” मांवान शांतपणान विचारलें.

“हेर बायलां भशेन हांव न्हय हें तुमी जाणात, ह्या घरांतली म्हजी जीण सोंपल्या. हांव म्हजो फुडार घडोवपाक मुखार सरलां. म्हाका आतां नाकात तुमी. म्हज्या फुडाराच्या सांगात्याची हांव वाट पळयतां”, अशें म्हणत निकीता तुरतुरीत भितर गेलें.

“खंयच्या फुडाराच्यो गजाली करता हें? हाचो फुडार हांगा मातयेभरवण जाला.” मांय ताचे फाटल्यान ताका लेखून उलयली.

“फुडार मातयेभरवण जाला तो आमचो. आमचो पूत ना जाला. घराण्याची वंशवेल खुंटल्या ती आमच्या.” घोवान तिका समजायली.

“कसल्या उतरांनी हें आमच्या काळजाक घाय करता!”

“आमच्या हाताक लागपाचें कूळ न्हय तें. ताणें सगले निर्णय घेवन

दवरल्यात. तें लग्न जाले बगर रावचें ना.”

“घोव मेळूं नाका? विधवे कडेन लग्न जावपाक कोण तयार जायत अशें दिसना म्हाका. ते फोन कसले येतात ताचे वयल्यान कळना?” घोव तिका बरें दिसचें म्हण उलयतालो.

“दिल्या न्हय जायरात पेपरांत, येतले सोदीत. आयज फोन येतात, फाल्यां दारांत लायन लागतली. हें सगलें पळोवपाक दोन दोळे फाल्त आमकां,” ती उस्वासली. दोगांय भितर वचपाक वळ्ळीं इतल्यान दारा वयली बेल वाजली. “कोण आयला पळयात.”

“पळयतां”, अशें म्हणत ताणें दार उकतें केलें. दारांत एक मनीस. परागाचेच पिरायेचो. मात्सो व्हडलो जायत.

“हॅलो, नमस्कार!” ताणें मान बागयली. ताचे वागणुकेंत सुमारा भायली नम्रताय आसली.

“नमस्कार”, निकीताचो मांव आपलेच विवंचनेंत आसलो.

“हांव दिवाकर, निकीता आसा न्हय घरांत?” ताणें विचारलें.

“आसा.”

“तुमी निकीताचे कोण?” दिवाकरान विचारलें.

“आं? कोण म्हण सांगूं? तागेलो मांव.” ताणें जाप दिली. जापेंत वितरागूय आसलो.

“पूण तुमचें कर्तूब पळयल्यार तुमी मांव न्हय तर ताचे बापूय कशे दिसतात”, दिवाकर सांगतालो.

“म्हणजे?” पयलेच खेप ताणें दिवाकराक बारीकसाणीन नियाळ्ळो.

“तुमचो पूत गेला आनी तुमी सुनेचें लग्न करपाक मुखार सरल्यात.” दिवाकर ताची तोखणाय करपाच्या सुरांत उलयलो.

“हांव?” तो गोंदळ्ळो. ताचे बायलेन ताका सांवरलो.

“तुमी भितर येयात. तो निकीताक मेळपाक आयला न्हय.”

“हय. बरोबर. येतां हांव भितर. म्हजें कसलें काम हांगा?” तो थंय सावन कडसरलो. घोव बायल दोगांय भितर गेलीं. पूण दोगांयचो एक एक कान भायर आसलो. जाग आयकून निकीता भायर आयलें.

“हॅलो, हांव निकीता.”

“हांव दिवाकर. पेपरांतली जायरात वाचली आनी उतर घालचें कशें

दिसलें. तुमी फोन नंबर दिल्लो पूण प्रत्यक्ष येवप योग्य अशें म्हाका दिसलें. खबर काडली आनी सरळ आयलों. तुमकां हो आगांतूकपणा कसो दिसलो ना न्हय?" तो उलयतालो. उलोवपांत संकोच आसलो.

"ना. निखालस ना. वयल्यान बरें दिसलें हांगा येवपाचे कश्ट घेतले म्हणून."

"थँक्यू", ताका खूब बरें दिसलें.

"खरें म्हणल्यार घोवाच्या मरणान हांव अर्दे खचिल्लें. लग्न जावन फकत एकच वर्स! खूब सुखदिणे ते खीण! म्हाका समजून घेवपी आधुनीक विचारांचो म्हजो घोव आशिल्लो. म्हज्या विचारांचो ताणें सदांच आदर केलो. म्हाका मेकळेपण दिलें. स्वातंत्र्य दिलें."

"घोवा बायलां मदीं समजिकाय आसप गरजेची. संवसारांत दोगांयनी तडजोड करपाक जाय. फकत बायलेचेरूच सगलीं बंधनां घालून जायना. दादल्यांचेरूय बऱ्योचश्यो जापसालदारक्यो आसतात." निकीता उलयत आशिल्लें. तोवूय ताचें उलोवप आयकत आशिल्लो.

"तुज्यो भावना म्हाका समजतात. संवसारांत दादले-बायलांचो सांगात खूब गरजेचो. हेर सगल्या नात्यां परस हें नातें श्रेश्ट. हो दादलो मागीर तिचो घोव आसूं येता वा इश्ट आसूं येता." दिवाकरान ताच्या म्हणण्याक तेंको दिलो.

"घोवा परस हांव इश्टाक चड मानतां. देखून म्हाका म्हजो घोव इश्ट आसचो कसो दिसता. म्हज्या घोवा कडेन हांव इश्टाच्या नात्यान चड वागलां." उलयता उलयतां निकीता खुल्लें.

"म्हजीय बायल म्हाका अशीच जाय. एक इश्टीण म्हणून, एक सांगाती म्हणून." ताणें म्हणलें.

"जाणा तूं, म्हज्या घोवाक अपघाती मरण आयलें. स्कुटरीक अपघात जालो आनी मेंदवाक जबर मार बसलो. कांय खिणा खातीर शाबुद्दीर आयलो तेन्ना ताणें म्हाका कितें सांगलें जाणा?"

"कितें सांगलें?" ताचे नदरेंतूच प्रस्न आसलो.

"निकीता, आतां म्हजी धडगत ना. हांव मेलो तरी हरकत ना. तुज्या जिवितांत असो एक इश्ट सोदून काड जो तुका दर एका कामांत सहकार्य करतलो, तुका सांगात दितलो. घराणें, समाज, जात, प्रतिश्ठा हांची तूं पर्वा

करिनाका. तुवें विधवेची जीण जगिल्ली म्हाका नाका." उलयता उलयतां निकीताचो गळो भरून आयलो. कांय खीण अशेच मोनेपर्णीं गेले. मागीर दिवाकरान शांततायेचो भंग केलो.

"म्हाका तुज्या ह्या धाडसाचेंच कवतूक दिसलें. पुनरविवाहा खातीर पेपरांत जायरात दिवपी बायल!"

"म्हजे जायरातीक जाप मेळत अशें हांवें धरूंक नासलें. कित्याक तर एके विधवे कडेन लग्न जावपाक तसो सहसा कोण तयार जायना. बायल मेल्ल्या घोवा कडेन दुसरी बायल लग्न जाता. पूण घोव मेल्ले बायले कडेन न्हय. ही आमची परंपरा."

"हांव हे परंपरेंतलो न्हय." ताणें हांसत म्हणलें.

"पूण समाजान म्हाका कुचित्री नदरेन हिणसायलें. पेपरांतले जायरातीचो गैरफायदो घेवपी कांय फालतू लोकांचे फोन आयले. जशें भायर तशें घरांत." निकीता सुस्कारलें.

"घरांत? पूण तुजीं मांव-मांय तर म्हाका वेगळीं मनशां दिसलीं," दिवाकरान अजापान सांगलें.

"आमचे खावपाचे दांत वेगळे आनी दाखोवपाचे वेगळे!" ताणें उपहासान म्हणलें.

"अशें कशें म्हणटा तूं?" दिवाकरान विचारलें. तो ताका मुखार विचारपाक सोदी. इतल्यान निकीताची मांय भायर आयली. तिणें हाडिल्लें ट्रेंट च्याचीं दोन कपां आशिल्लीं.

"आई, तुमी च्या करपाचे त्रास कित्याक घेतले?" निकीतान म्हणलें.

"तुमी उलयत बसल्यांत म्हूण केलो च्या. त्रास कसले तातूंत? घेयात. उलयात तुमी."

ती आयिल्ली तरी भितर गेली. ना म्हणल्यार निकीताक तिचें येवप खटकलें.

च्याचो घोंट घेत दिवाकरान म्हणलें, "निकीता, समाजांत खंयचोय नवो विचार रुजवण घालतना लोकां कडल्यान ताचो स्विकार जावपाक बरोच काळ वता. ह्या मदल्या काळांत वायट-बऱ्यो गजाली आयकुच्यो पडटात. आपल्या आंगांत तितलो संयम आनी तितली शक्त दवरपाक जाय."

"तुजो सांगात मेळ्ळ्यार हांव आनिकूय बऱ्योचश्यो गजाली करपाक

पावतलें.” निकीता उमेदीन उलयलें. पूण मागीर ताका तीं आपलीं आगांतुकपणां कशीं दिसलीं.

“ना कित्याक? म्हाका तातूंत खोस भोगतली.”

“असोच इश्ट हांव सोदतालें. तुज्या रुपांत तो म्हाका मेळ्ळा अशें हांव समजतां.” निकीता भुल्लुसून गेल्लें.

“थँक्यू” ताकाय तितलीच उमेद जाली.

“हांव खंयच्याय खिणाक तुजे बराबर येवपाक तयार आसां.”

“बरोबर कित्याक? एकामेकाच्या सांगातान न्हय?”

“हय. तशेंच.” ताणें म्हणलें आनी तें लजलें लेगीत. आनी त्या खिणांत तें फकत विचारांनीच न्हय तर देहान लेगीत सुंदर आसा म्हणपाचें दिवाकराक दिसून आयलें.

“म्हाका लग्न विधींची गरज ना. कायदेशीर सोपस्कार जातले तेच पुरो.”

“म्हजी हरकत ना.” रितो कप दवरीत दिवाकरान म्हणलें.

“पूण आमची हरकत आसा. हय मगे?”

“हय. हय.” निकीताचो मांय आनी मांव नाटकांतले भशेन भायर आयलीं. तांगेली ही अकस्मात एण्ट्री पळोवन निकीता कांचवेलें. ताणें धरिल्लें, येदोळच्या संघर्शा उपरांत आपली मांय-मांव परतून आपले वाटेक वर्चीं नात. ती आपले कुडींत बशिल्ली तेन्ना तर तें सामकें निश्चींत जाल्लें. पूण आतां तांचो हो अवतार पळोवन तें भियेलें, गडबडलें. तरी लेगीत ताणें धीर सोडलो ना. ताणें म्हणलें, “बाबा, आई आतां परक्या हुजीर हो तमाशा कित्याक? जें कितें सांगपाचें तें हांवें तुमकां आदींच सांगलां.”

“हय. आनी जें कितें थारावपाचें तें आमी थारायलां. जशें तुमी हांगा बसून थारायलां तशेंच आमी भितर बसून थारायलां.” मांव उलयलो आनी मांयन मोन्यांनी मान हालयली.

“कितें थारायलां तें खबर आसा. तें हांगासर सांगपाची गरज ना. दिवाकर, तुमी प्लीज.” निकीतान दिवाकराक भायर वचपा खातीर शिटकायलें.

“ताका कित्याक वच म्हूण सांगता? सांगता तें ताचे हुजीरूच सांगपाक जाय” मांव जिद्दीक पेटिल्लो.

“बाबा, आई उपकार करून तुमी म्हाका अशीं लजेक म्हारग करूं नाकात.” निकीता रडच्या दुकार पाविल्लें.

“ना, तुमकां दोगांकूय आयकुचें पडटलें.” मांव निबरसाणीन धेंगसलो.

“नाका म्हणलें न्हय.” ताणें अजून धीर सोडूंक नासलो.

“निकीता उलोवं दी तांकां. आमकां आसा तसो तांकांय बी उलोवपाचो अधिकार आसा.” दिवाकरान मदीं तोंड घालीत म्हणलें.

“त्याच अधिकारान उलोवपाक सोदतात आमी.” मांवाक नेट आयलो.

“सांगात, उलयात.” दिवाकरान ताका जल दिलें.

“निकीता आनी दिवाकर, ह्यावूय लग्नाचें येजमानपण आमीच करतली.” मांवान म्हणलें आनी बायलेक दोळे मारलो. ते सरशीं सहमती दाखोवन तिवूय गालांतल्या गालांत हांसली.

“बाबा!” निकीताचे खोशेक मळब उणें पडलें.

दिवाकरान हांसत म्हणलें, “निकीता, हांवें तुका सांगूंक नाशिल्लें, तुगेलीं मांव-मांय वेगळीं मनशां म्हूण.”

आनी मागीर निकीताकूच दिसलें, दिवाकराचीच पारखणी सारकी आसा. आपलोच अदमास चुकलो. आपलीं मांय-मांव वेगळीं मनशां खरीं.

* * *

चॉकलेटां

एडविन जे. एफ. डिसौझा

गोडशाचेर म्हाका आसचो होरबस म्हज्या डायबिटीसाक कारण म्हूण मानून घेवंक हांव तयार नासलों. कित्याक, हें वैजकी प्रमाण खरें न्हय म्हूण हांव जाणा आसलों. डायबिटीस एक पिडा न्हय, पूण दैहीक अवेवस्था. आनी ही अवेवस्था ताब्यांत दवरतलो तर हांवें गोडशें खावंकच नजो म्हूण वैजकी मांदामेंतयी हांव पाळिनासलों. चॉकलेटां म्हजी आसकतकाय. हेर सर्वांत हांवें डायेट सांबाळिच्च आसिल्ली आनी हे वरवीं जोडिल्लें बरेंपण हांव चॉकलेटां खावन व्हगडायतालों. पूण कांय नजो, जियेवंचें कोणेंय तरी एकच फावटीं. आतां हें सोड, आतां तें सोड, म्हणलें पाळन पाळन आक्रेक सोडचो जीवच न्हय?

म्हज्या फ्रिज्यांत आनी जेवणा मेजा वयल्या भरण्यांनी चॉकलेटांचो 'स्टॉक' आसतालो. फ्रिज्यांत चडावत विदेशा सावन म्हज्या मेवण्यांनी, मोगाच्या मेवण्यांनी तांच्या जेराल, मोगाळ भोवोजीक हाडिल्लीं चॉकलेटां : मार्स, मॅकिनटोश, रौनटी, बावंटी, किटकॅट... कॅरबरी हांची सगली संततूच. आदीं विदेशांतूच आशिल्लो न्हय आमचो भावोजी? फॉरेन चॉकलेटींचो कितलो उगडास येता बाबड्याक हो तांचो हुस्को.

“पावस चिक्केसे सुटल्लें परी दिसता, बाबूबाबा” तिणें म्हणलें.

म्हज्या दारा उबी जावन आगसाक पळोवन, “काम जालें, हांव वचून येतां.” तिच्या एका हातांत सत्री आनी दुसऱ्यांत कागदांचो कोयर भरिल्लें प्लास्टिकाचें पोतें. हांव बरयणार न्हय? रद्द करून उडयिल्ल्या कागदांनी आमगेर एक भाण उदक तापता म्हणटाली मुरडोन ती. म्हाका बाबूबाबा म्हणलें नांव दिल्लें तिणेंच कशें आनी कित्याक म्हूण हांव नकळों. म्हजे घरकान्नीक

कांय घरकामांत कुमेकचो हात दिवंक ती येताली, हप्त्याक तीन फावटी. तिची पिराय चाळीसां भितर. दोगां भुरगीं, जुवळीं, इस्कोलाक वतालीं. तिच्या घोवाची मंगळुरी 'कॉपिरायट' काणी.

बरो मेस्त तो, मन केल्यार दिसाक देडशें-दोनशें रूपया जोडटालो आनी सांजेचें दोन एकशें अयशीं मारून सुस्त जातालो. बऱ्याक पडलें, हांवें म्हणचें आशिल्लें, ताणें सेंवचो 'तोदूटे सारायी' (अर्साक) ताच्या कुटूमायोजनाचो 'एजंट'. हो सोऱ्यान सुस्त जायनातल्लो तर वर्साक एक पील काडयतो. ही ताची घरकान्न, ताच्या दोगां भुरग्यांची आवय, एका दिसाक तीन तीन घंट्यांचे आवदेक तीन घरांनी काम करताली. पूण एकेच एक फावट तिणें आपल्या घोवाचेर फिर्याद मांडिल्ली ना.

“कांय दीसभर घोळटा, बाबूबाबा”, ती म्हणटाली. “पियेवन आपणा इतल्याक आसता बावडो. आमकां कांय धोशिना न्हय? म्हाका आनी म्हज्या भुरग्यांक कसल्याचीच आशा ना, बाबूबाबा. हात उखलून तुवें हे आंटीबायेन दिल्लें हांव घेतां पूण ती एक संवय न्हय.”

“आमकां सदांचे - आनी सदांयी मेळटलें म्हळ्ळी भिरांत नाकाच. आयज मेळल्लें फाल्यांय मेळटलें म्हळ्ळी कसली गिरांटी?” ती फिलोसोफी मारताली.

तवळ हांव म्हणटालों- “तूं चड उलयताय”

तवळ ती हांसताली आनी म्हणटाली “आनी कोणा लागीं उलोवचें बाबूबाबा? तूं बरो मनीस. सगलो दीस बसून, बरयताय, कागदां पिंजताय आनी चॉकलेटां खाताय... दंत जायनात तुका? एकेक फावटीं तूंय उलय”

आनी तवळ हांव हांसतालों.. “हांवेंय उलयचे? राव सायबिणी, हांगा ये.”

हांवें तिका लागीं आपयलें आनी मेजार शिंपडिल्लीं सात आट चॉकलेटां रॅपरां फारावन तिच्या पोत्यांत घालीं.

“भाणाचे रांदनीक उजो घालतना बरो परमळ उठलो.” हांवें म्हणलें. चिंता नासतां - फॉरेन चॉकलेटां तीं व्हडलो एक 'ज्योक' मारिल्ले वरीं हांवूंच हांसलों. तिणें कितें म्हणलें तें म्हाका कळ्ळें ना. बहरेनाच्या मेवण्यान स्काॅच हाडिल्ली. आयतार आनी सुमार साडेइकरा जातनाच हांव एक पेग घेवन बसलों. मत शुन्य आशिल्ली. ती आनी म्हजी घरकान्न किचनांत आशिल्लीं,

दुकरा मांसाच्या रांदपाचो परमळ उठूंक सुरू जाल्लो मात, स्कॉच मिरमिच्या सोडा सांगाता सुकरनळयेंतल्यान देंवोवन पोटांतले सांदी मुले सोदतना म्हजो जीव दिल्ले परी 'चूंय' जालो, एक धेंकय उसळ्ळो. ती येकाचाणे भायर आयली.

“काल म्हज्या भुरग्यांक क्लासींत फस्ट मेळ्ळें!” ती म्हणली उमाळ्यांनी.

“कसलें बाये फस्ट?”

“तूं पळय बाबूबाबा, म्हज्या कोयराच्या पोत्यांक चॉकलेटांचीं पेपरां घालताय तीं सर्व म्हजीं भुरगीं वेंचून एकठांय करतात आनी क्लासींत 'कै-केलसड' (कन्नडा उतर अर्थ : हस्तकला) पिरेडा वेळार पिसोळीं, तोरणां आनी बिरमुट्यो करतात खंय. काल तांकां फस्ट मेळ्ळें खंय. क्लासींत तांणी केल्लीं तोरणां हुमकळायिल्लीं खंय. क्लासींत, चॉकलेटांचो परमळूच परमळ खंय...”

म्हाका कितें म्हणचें म्हूण कळना जालें. चॉकलेटांचीं रेपरां, तोरणां, पिसोळीं आमकांहीं सगलें 'क्राफ्ट' कामां नाशिल्लीं इंग्लीश मिडियम क्लासींत. ह्या दुबळ्या, कन्नड मिडियमाच्या भुरग्यांक असलींच. 'हॅण्डीक्राफ्ट' शिकयतात जावंये. तांकां तें तें मट्ट संवसार! चॉकलेटां म्हज्या पोटांत आनी रेपरांच्या पिसोळ्यांक क्लासींत फस्ट. जावं, फाल्यां सावन स-सात चॉकलेटी चड खावचीं आनी पेपरां तिच्या पोत्यांत घालचीं.

छेत्त! हाच्याकी बरी आलोचन येवंक ना तुका? आतां, 'स्कॉचान' पिगळोन येवची मत म्हजो विचार करूंक लागली. आयल्या, हांवें म्हाकाच सांगलें आनी दुसरो पेग तयार केलो. ते राती बेडरुमांत म्हजे घरकात्रीन चॉकलेटींचो उल्लेख केलो पूण खंयचे रितीन केलो ते रितीक हांव तयार नासलों.

“यू नो,” ती म्हणपाक लागली. “तिचीं भुरगीं कन्नड मिडियमांत शिकतात तरी हेडमिस्ट्रेसान बिल्डिंग फंडा खातीर डोनेशन मागलां खंय!”

“रबीश!” हांवें म्हणलें. “हांचे कडल्यान डोनेशन? कोणे सांगलें तुका?”

“तिणेंच. तुका सांगनाका म्हणटाली. तुजो राग जाणा ती.”

“म्हजो राग घेवन कितें करूं?” हांवें सिगरेट पेटयली. “आमचेंय थंयच शिकता न्हय? हांव पालक-शिक्षक संघटनेचो अध्यक्ष आसल्या वेळा

कसल्यागी विशयाचो उल्लेख केल्लो हांवें आनी तांणी वरस भर आमचे धुवेक घासल्लें विसरलेंय ?”

“तुका बॅडरुमांत सिगरेट ओडिनाका म्हूण कितले फावटीं सांगचें” तें दुसरेंच उलयलें.

“आनी एक फावट मात!” हांवूय तिडकलों. “हाचे लागीं डोनेशन विचारूंक कशें पुटवलें तांकां ?”

“तुज्या चॉकलेटांच्या रेपरांक लागून! डॉट बी सिली” आतां हांवेंय ताळो काडलो. “चॉकलेटांच्या रेपरांक लागून? बट हाव ?”

“इतल्या मोलाची चॉकलेटी खावची तांक आसल्यार डोनेशन दिवंक तांक आसतलीच म्हणटा खंय ती हेडमिस्ट्रेस.”

“फाल्यांच वचून शिकयतां तांकां! हांव खटल्यार उठून बसलो.”

“कांय गरज ना!” तिणें खडसायलें.

“आमचे धुवेचेर, परत राग काडटलीं ती.”

“उपरांत कितें जालें खंय ?” हांवें सिगरेटीचें मुळकाट चिंवलें.

“तिका काल पगार दिल्लो न्हय? तातूंतले शंबर रुपया काडून दिले खंय.”

“अण्ड देन ?”

“ते शंबर रुपया पळोवन हेडमिस्ट्रेसीन विचारलें खंय - कितें हांव इजमोल मागूंक वाटली घेवन बशिल्ले वरी दिसता तुका ?”

“हिणें सांगचें आसिल्लें, तीं रेपरां म्हजीं म्हूण.”

“तिका कोण पातियेता म्हूण ?”

“सो ?”

“तिणें पांयशीं रुपया दिले खंय! तांकांय घमंड आसा पळय.”

“घमंड ? आनी हांकां ? बुलशीट.”

तरी पूण, दुसऱ्या दिसा हांवें चिंतिल्लें करतलोंच म्हूण मन घट्ट केलें. दुसऱ्या दिसाच्या कोयरांत दोन ‘मास’ चॉकलेटी आसा तशीं हांवें लकयलीं आनी गुपीत निशीं तो कोयर तिच्या प्लास्टीक बॅगेंत गेलो म्हणलें खचीत करून घेतलें. पूण दुसऱ्या दिसा घडटले घडणुकेक हांव बिलकूल तयार नाशिल्लों. शाळेच्या युनिफॉर्माचेरच तीं भुरगीं म्हज्या दारांत आयलीं. तांचो ‘बाबूबाबा अंकल’ म्हूण उलो म्हाका नवोच. ओंठांचेर सिगरेट दवरूनच हांव भायर

आयलों. फाटल्यान म्हजी घरकान्न आयली. यांत्रीक रितीन- सैकलाचेर मासळी येवचो वेळ तो.

“कितें, कोण?”

“आमी अंकल..”

हांवें फाटीं घुवन म्हजे घरकान्नीक पळयलें, आदार सोदपा खातीर.

“हीं तिचीं भुरगीं!” तिणें सांगलें.

“कितें जालें खंय? ती कामाक येना? बरी ना?”

“विचार तांकां!” म्हजे घरकान्नीन भुजां उडयलीं. सगलें खबर आशिल्ले वरी.

“कि... कितें भुरग्यांनो?” हांवें तांचेर सुकशिमायेन दिश्टी चरयली. तांचें युनिफॉर्म पोरणे तरी नितळ. तांचे केंस तेलान माखून बरे करून उगोवन फितांनी बांदिल्ले. पांयांक रबराच्यो व्हाणो तरी युनिफॉर्माक ‘मॅच’ जावच्यो तसल्योच. बरीं दिसतालीं तीं भुरगीं. खोशी जाली म्हाका. काय, हांवें कोयरांत, लिपयिल्लीं चॉकलेटी खावन म्हाका ‘थँक्यू’ म्हणूंक आयल्यांत आसतलीं.

“गूड, गूड” हांव फुल्लों. “यस, चिल्ड्रन” हांवें म्हजे इंग्लीश घमंड भायर काडली. “वॉट इज द मॅटर?”

तीं एकामेकांचें मुखामळ पळोवंक लागलीं. पूण कितें जाप दिवची म्हण विचार करूंक तांकां चड वेळ लागूंक ना.

“अंकल” तीं म्हणपाक लागलीं. दोन मार्स चॉकलेटी म्हज्या दोळ्या सामकार दवरून, “कालच्या कोयरांत हीं दोन चॉकलेटी आमकां मेळ्ळीं, तूं तीं खावंक विसरलो अशें दिसता!!”

* * *

शारदाम्मा

जयंती नायक

भायल्या कंवळ्या किरणांत हुनसाण भरूंक लागली तशी येदो वेळ हांतरुणार लोळटली मॅडम शारदाम्मा सडसडीत उठून बसली. शे! असो वेळ वगडावप म्हजे शिस्तीन चलतले जिणेक सोबपा ना! एक एक मिनीट लेगीत म्हत्वाचें आसता. हांतरुणार लोळपाक वेळ वगडायतल्या वेळांत म्हजें कितलेंशेंच वाचून जातलें!

ती बेगीबेगीन खाटी वयली सकयल देंवली. आंगा वयलो नायट गावन तिणें सारको केलो. स्वेटर काडून खाटीर दवरलो आनी आपल्या कमरा सकयल पावतल्या दाट केंसांचो आंबाडो घालीत ती फुडल्या दारांत गेली. आयज पोंगल. कानडी लोकांची आयज एक म्हत्वाची परब जाल्ल्यान सरकारी सुटी आशिल्ली. शारदाम्मान रातीं न्हिदतना केन्ना न्हय तो एक बेत केल्लो. फाल्यां सुटी म्हणटकीर सुसेगाद धा वरांचेर उठप. फाल्या कांयच वाचप ना, बरोवप ना. खंयच भायर सरप ना.

दिसभर हांतरुणार लोळप, व्हिडियो लावन एक बरोसो सिनेमा पळोवप. घड्याळीच्या कांट्या भशेन चलतलो आपलो नित्यक्रम फाल्यां मोडप. खूब वर्सांनी आपणें एक दीस आपलेच खातीर जगप. कितलीशींच वर्सां जातलीं आपूण अशी जीण जगल्यार! कितलीं जातलीं काय? पंदरा? वीस? हय! विसूच वर्सां जातलीं! मनांतलें ध्येय साध्य करपा खातीर सारकीं वीस वर्सां शारदाम्मान रातीचे दीस आनी दिसाच्यो राती केल्ल्यो. जिणेक एक शिस्त लावन घेतिल्ली. सकाळीं साडेपांचांक ती उठ्टाली, ती रातची एकाक न्हिदताली. एक एक मिनटाचो लेगीत हिशेब दवरताली. ती केन्ना पांच मिनटां कॉलेजींत उतरां गेली ना, तर केन्ना पांच मिनटां बेगीन आयली ना. वाचन,

चिंतन आनी लेखन हाचे बगर तिणें कित्यांतच सूख मानलें ना, कित्याकच चैन समजली ना. ना म्हूण तिका कसली इत्सा जाली ना.

गेल्ल्या स म्हयन्या सावन तर तिची जीण चडच माकना भाशेन जाल्ली. 'महाजना' कॉलेजीच्या प्रिन्सिपल पदाचीं सुत्रां तिच्या हातांत येत सावन तिका मात लेगीत मेकळो वेळ मेळनाशिल्लो. प्रिन्सिपल पदाचीं कामां सांबाळून तिका क्लासीय घेवच्यो पडटाल्यो. व्याख्यानां, चर्चासत्रां, मिटिंगो हें तर आशिल्लेंच. शिवाय ती स्वता एक साहित्यकार आसा हें कशें विसरूंक शकताली? तिचें लिखाण हें कितें मनरिजवणेचें साधन नाशिल्लें. तर तिणें समाजांतल्या अन्याया आड उबारिल्ली तरसादच आशिल्ली! बंधनांचें जूं शेंवटून आपल्या पायार उबें रावपा खातीर बायलांक दिल्लें एक आव्हानच आशिल्लें! फुडल्या दाराची खिळी काडून शारदाम्मा भायर गरादींत गेली. गरादीचेर दवरिल्ली दुदाची पिशवी आनी पेपर तिणें उबारले आनी भितर वचपाक वळ्ळी. आयजूय सदचे भशेन तिणें चुकून लेगीत फुडल्या घराचेर नदर घाली ना. फाटल्या कांय वर्सां सावन तिणें जसो हे पणूच केल्लो. त्या घरांत कोण आयलो, कोण गेलो, कोण मेलो, हाची चुकून लेगीत तिणें केन्ना वासपूस केली ना.

पूण तिची खात्री आशिल्ली, फुडल्या घराच्या गरादींत बोलतेरार बसून रामण्णा आपले प्रत्येक हालचालीचेर नदर दवरता. फाटल्या कांय वर्सां सावन, म्हणल्यार रामण्णान तिच्या घराच्या मुखार घर काडीत सावन ताचो हो नित्याचोच क्रम जाल्लो. शारदाम्माक आपल्या जाळ्यांत घुस्पावपाचो आपलो बेत निर्फळ जालो हें पळोवन हालीं ताणें एक नवो उद्देग सुरू केल्लो. शारदाम्मागेर कोण येतात, तिचें खंयच्या दादल्या कडेन बरे संबंद आसात हें सोदून काडून तो तिच्या आनी त्या दादल्याच्या नांवान हळशीक वावडी पिकयतालो. पूण शारदाम्मान ताका कशीच भीक घाली ना. आपलो दुबाव खातल्यांकय चड म्हत्व दिलें ना. तिचे जिणेक एक हावेस आशिल्लो, त्या हावेसा मेरेन पावपा खातीर ती दीसरात वावुरताली. सगल्या सुखांचेर उदक सोडून कश्टताली. तिणें चिंतिल्लें, जर आपूण असल्या आलतू-फालतू गजालींक म्हत्व दीत रावली तर आपूण आपल्या हावेसा मेरेन केन्नाच पावची ना. आपली बुद्द हेर बायलां भशेन चार वणटीं भितर कुसतली.

वयर चडटल्यांचे दोके ओडप ही ह्या जगाली रितच! आपूण तर एक बायल

मनीस. एके बायल मनशेन पिरायेन आनी सिनियोरिटीन जाणटे आशिल्ल्या दादल्यांक फाटीं उडोवन आपल्या कर्तृत्वाच्या बळग्याचेर वयल्या हुद्ददधार पावप हें समाजाक कशें मानवतलें? सुदारिल्ल्याच्यो कितल्योय लाखबढायो मारल्यो तरी विसाव्या शतमानाचे अखेरेक लेगीत आपलो समाज अजूनय बुरशेल्ल्याच विचारांचो आसा. दादल्या-बायलांच्या संबंदा कडेन पळोवपाची हांगा एकच नदर. तांचे मदीं दुसरें नातें आसूंक शकता हें अजूनय ह्या समाजाक पटना. बायलांची सुवात दादल्यांच्या पांयां कडेन अशें मानपी हांगा आयजूय वावुरतात. तांकां एकटे बायल मनशेच्यान दादल्याच्या आदारा शिवाय जगप कशें पट्टलें? रामण्णा तर असल्या समाजाचो प्रतिनिधी. तातूंत एक नंबरचो बायजण. बायलांक पळयलें की तो एकदम चळटा. बायल ती मागीर थोटी आसूं, पांगळी आसूं, कुड्डी आसूं, भेड्डी आसूं, तिका पळोवन ताची रोखडीच लाळ गळटा. तो मागीर कसलीय तरी तकली लडोवन तिचेर जाळे शेंवटूंक पळयता.

शारदाम्माकय पळोवन ताणें तेंच केलें. वीस वर्सां फाटीं कातयिल्ली बावली कशी दिसपी शारदाम्मा, लॅक्चरर म्हूण महाजना कॉलेजींत नोकरेक लागली, तेन्ना तिच्याच विभागांत लॅक्चरर म्हूण आशिल्ल्या रामण्णाचे दोळे तिका पळोवन पिसावल्ले. ताणें चिंतलें, शारदाम्मा विधवा बायल, ते भायर एकटी रावपी, तेन्ना तिका आपल्या जाळ्यांत ओडप कठीण जावचें ना. पूण ताणें चिंतिल्लें तशें कांयच घडलें ना. ती ताका मातूय बदली ना. ताची नदर पयल्याच दिसा सावन वळखल्ली. तिका फकत आपल्या ध्येया मेरेन पावपाचें आशिल्लें. जे खातीर ती सगलीं मायेचीं नातीं तोडून आयिल्ली. तिका जगाक दाखोवन दिवपाचें आशिल्लें बायलांच्या आंगांतलें बळगें. तिका बायलांक घालून दिवपाचो आसलो एक नवो आदर्श. हो आदर्श घडयतना तिका सगल्यांत चड त्रास जाले ते रामण्णा कडल्यान. पूण जगांत बायलांक पिडपी आनी तांकां भोगवस्त समजुपी रामण्णा सगल्याक आसात आनी तांकां आपल्याक तोंड दिवचें पडटलें, हाची तिणें पयलीं सावनच तयारी दवरिल्ली. जगाक आपणें ब्रह्माचर्याचें व्रत घेतलां असो देखाव दाखोवन रामण्णान तिच्या शिला कडेन खेळपाचो जायते फावटीं यत्न केलो.

स्वताक विद्वान आनी सुसंस्कृत समजुपी मनीसय कितले नीच मनोवृत्तीचे आसतात हाचीच ही एक देख आशिल्ली. लॅक्चरर म्हूण ती जेन्ना नवीच ताच्या

विभागांत कामाक लागली तेन्ना तो तिची फाटच सोडिना जालो. दिसभर तिचे भोंवतणीं गोंदळूंक लागलो. ताका लागून लोकांनीय तिच्या चारित्र्याचो दुबाव घेतलो. पूण शारदाम्मा मात गिमांत थंड गतीन व्हांवतले कावेरी भाशेन थंडच रावली. आपल्या मना वयलो ताबो तिणें मात लेगीत हालूंक दिलो ना. धा वर्सां फाटीं जेन्ना तिणें म्हैसूरांत, म्हणल्यार कॉलेजी कडेनच लागींच 'वॉट्टीकॉपलांत' जागो घेवन स्वताचें घर उबें केलें तेन्ना रामण्णान एक कावो मनांत बाळगून तिच्याच घरा मुखार घर घेतलें. शारदाम्मान मात इतलीं वर्सां यत्न करूनय ताची दाळ शिजूंक दिली ना. आतां दोगांयच्याय केंसांक धवसाण मारूंक लागिल्ली.

आपलो कावो सादूंक पावलो ना हाचो रामण्णाच्या मनांत डंख तसोच आशिल्लो. रागान ताणें हालीं तिचें नांव वेगळे तरेन घाणावपाक सुरू केल्लें. नागराजाचे आनी तिचे अनैतिक संबंद आसात अश्यो ताणें वावड्यो उठयिल्ल्यो. हे फावट शारदाम्मा पयलीं खरें म्हणल्यार संतापली, नागिणी भशेन चवताळ्ळी.

मात तिणें रोखडोच आपल्या संतापाक आवर घालो. कॉलेजीची प्रिन्सिपल ह्या अधिकारान ती ताचेर अॅक्शन घेवंक शकताली. पूण तिणें चिंतलें, असल्यांक चड म्हत्व दिवप म्हणल्यार आपलीच किंमत उणी करप. नागराज आपलो विद्यार्थी, आपल्याक पुता सारको. ताचे आनी आपले संबंद आवयपुता सारके आसात, हाका आपल्या मनाची गवाय आसा तितलेंच पुरो. मनशान भियेवचें आपल्या मनाक, जनाक न्हय! शिवाय आपूण मानतां ती नागराजाक न्हय, तर ताचे भितरले बुद्धीमत्तेक आनी शिकपाचे तळमळीक. इतली असामान्य बुद्द अर्थीक अडचणीक लागून मातये भरवण जावची न्हय म्हूण आपणें ताका मजत केल्या आनी ताकाय आपली माया लागल्या.

आंगाक शाबू लायता लायतां, शारदाम्माच्या आंगाक रामण्णा विशींचो म्हेळ परतो परतो येवन चिकटूंक लागलो. तिणें ताका धुवन उडोवपाचो जायतो यत्न केलो, पूण तो कसोच धुवन वचना जालो. न्हावन जालें तशी धुल्ली सुती साडी न्हेसून शारदाम्मा मंजुनाथस्वामीच्या फोटवा मुखार उबी रावली. तिणें देवाक तुपाचो दिवो पेटयलो. चंदनाची उजवात लायली. फूल-कुकूम घालें आनी एके वाटयेंत तीळ आनी गोड घालून ती वाटी देवाच्या फोटवा मुखार दवरली. मागीर गोड, तांदूळ, सोय, दाळ घालून तिणें 'पोंगल' रांदलो आनी

ताचो तिणें देवाकय नैवेद्य दाखयलो. शारदाम्मा आस्तीक आशिल्ली. ती देवाक मानताली.

पूण देवा विशींचें तिचें तत्वगिन्यान हेरां परस खूब वेगळें आशिल्लें. तिचे मतीन 'देव' ही चमत्कार घडोवपी एक फातराची मूर्त न्हय, तर ती एक भावना! जी मनशाक रोग-पिडा, खेद-चिंता, हुस्को-संकश्ट ह्या वेळार धीर दिता! मानसीक बळगें दिता! देवाची पुजा जाली तशी इल्लिशी च्या करून घेवन शारदाम्मा भायर येवन सालांत बसली. रांदचे कुडींत वावराडेचो गुडगूड चलिल्लो.

तिका बसल्या थंयच्यानच कांय सुचोवण्यो दितच तिणें त्या दिसाचीं खबरांपत्रां चाळपाक सुरवात केली. पौश म्हयनो आशिल्ल्यान भायर लखलखीत वत पडिल्लें, तरी लेगीत वातावरणांत गुलाबी थंडसाण पातळिल्ली. सकाळचीं फकत धा वरां जाल्लीं. पूण पळोवपाक बारा जाल्यांत काय दिसतालीं. 'डेक्कन हेराल्ड' आनी 'इंडियन एक्सप्रेस' दोनांचेरूय नदर भोंवडायल्या उपरांत तिणें 'कन्नडप्रभा' उबारलो. हांगा थंय नदर घाल्या उपरांत पयल्या पानाचेरच सकयल कोनशाक आशिल्ले एके बातमेचेर नदर पडटनाच तिचे दोळे मोटट्टे जाले. कांय खीण तिची तकलीच भेरेल्ले भशेन जाली. विस्वास बसनाशिल्ल्यान तिणें 'प्रजावाणी' उबारलो. ताचेरय तीच बातमी ठळक अक्षरांनी आयिल्ली. कितलो तरी वेळ शारदाम्मा एकच बातमी परती परती वाचत आशिल्ली. बातमी आशिल्ली ..हासन जिल्ल्यांतल्या, चंद्रायपट्टण ह्या तालुक्यांत, तुंगेहळ्ळी हांगा श्रीमती मंजुळा नांवाचे एके एकवीस वर्सांचे तरनाटे विधवेन आपले बांयंत उडी मारून आत्महत्येचो प्रयत्न केलो.

पंदरा दिसां पयलीं आपलो घोव अपघातान मेल्ल्यान आनी भुरगें नाशिल्ल्यान आपल्याक घरांत आनी समाजांत कांयच मान उरचो ना, दुसऱ्यांचेर अवलंबून आपल्याक जीण जगची पडटली हें चिंतून, आपणें आपलो जीव सोंपोवपाचो यत्न केलो अशें तिणें पुलिसांक आत्महत्येचें कारण सांगलें. ही बायल त्याच गांवचे सरपंच भौ. कृष्णगौडा हांची धूव आसून, ती स्वातंत्र्यसैनीक श्री. रामेगौडा हांची सून आसा. बातमी वाचता वाचता शारदाम्मा न्हिन्नळ्ळी. "हेच खातीर- हेच खातीर बायलांक शिक्षण जाय! हेच खातीर बायलांनी आपल्या पांयार उबे रावंक जाय!"

“अण्णा कितें केले रे तुवें? स्वताच्या हट्टाक लागून धुवेच्या जिविताची वाट लायली मरे? तिचें भांगरा सारकें जिवीत मातयेंत घालें मरे?” शारदाम्माच्या दोळ्यांत दुकां भरलीं. तिचे नदरे मुखार घर सोडून येतना निमणें पळयिल्ल्या मंजुळाची धाकटुली म्हूर्त उबी रावली, तेन्ना तें फकत वर्साचें आशिल्लें, पूण कितलें अपुरबायेचें आनी चुणचुणीत!

“तुवें म्हाका दोशी थारायिल्लें न्हय? आयज तुका म्हज्या शिकपाच्या हट्टाचें मोल कळटलें- म्हज्या उतरांतलें सत पट्टलें!”

“आयज मंजू शिकिल्लें जाल्यार आत्मविस्वासान आपल्या पांयार उबें रावतलें आशिल्लें. ताचेर असो जीव दिवपाचो प्रसंग येवचोच नाशिल्लो!” नकळटां शारदाम्माक तिच्या फाटल्या जिविताचो उगडास जालो. घोव मेल्या उपरांत इश्टिणीच्या आदारान तिणें एम. ए. करपाक एडमिशन केल्लें तेन्ना तिच्या भावान केल्लो आकांत तिच्या दोळ्या मुखार उबो रावलो- शारदाम्माचो निश्चेव आयकून तिच्या अण्णान रागान सगलें घर माथ्यार घेतिल्लें.

“शारदा, तुका कितें फाल्त आसा, म्हूण तूं आमच्या घराण्याचें नांव पिड्ड्यार करूंक मुखार सरलां? जगांत कितें तुजोच एकट्याचोच घोव मेला? आयज मेरेन आमच्या घराण्यांतले खंयचेय विधवेन घराच्या हुमच्या भायर पांय दिलो ना, थंय तूं युनिव्हर्सिटींत वचून शिकतलें? नोकरी करतलें? पयलींच तुवें चलयल्यात ते थेर कमी म्हूण आनीक आमचें नाक कापता? कुंकूम कितें लायता... सभा-संमेलनांनी कितें भोंवता... लोक कितें म्हणटात तें जाणा तूं?”

भावाल्या प्रस्नाक शारदाम्मान थंडपणान जाप दिली, “हें पळय अण्णा, म्हजो निश्चेव अटळ आसा. ते खातीर लोक कितें म्हणटले हाची म्हाका पर्वा ना! म्हजें दुख्ख भोगूंक लोक येवचे नात, तें म्हजें म्हाकाच भोगचें पडटलें! म्हाका मुखार शिकून आपल्या पांयार उबें रावपाचें आसा, मानान जीण जगपाची आसा. विधवा म्हूण कोणेंच काकुळटेन मुखार उडयिल्ले भिकेचेर जीण जगपाची ना.”

शारदाम्माची जाप आयकून तिच्या भावाल्या मस्तकाक नेट मारलो. “हय, असोच जर तुजो हट्ट आसा जाल्यार आयच्यान तूं आमकां मेलें. हांव समजतां म्हाका भयण जालीच नाशिल्ली! आत्तांच्या आत्तां म्हज्या घरांतल्यान

चलपाक लाग. परतून केन्ना हें काळें तोंड दाखोवपाक हांगा येनाका!"

त्याच दिसा शारदाम्मान भावालें घर सोडलें आनी म्हैसूरांत रावपी आपले शाळेंत शिक्षिकेची पार्टटायम नोकरी मेळयली आनी आपलें फुडलें शिकप सुरू पयलीं शारदाम्माचें लग्न थारिल्लें.

इतले बेगीन लग्नाक खरें ती तयार नाशिल्ली, पूण भावाल्या कडक स्वभावा मुखार ती जाप काडूंक शकली ना. तोच तर घराचो मुखेल आनी कर्तो आशिल्लो. दुदैवान लग्न जावन एकच म्हयन्या उपरांत शारदाम्माचो घोव मेलो आनी परत्या पांयांची म्हण घोवाल्या बाराव्याच्या दिसा तिका देरांनी हाडून कुळारा पायली.

आवयल्या घरा शारदाम्माक कोणच तोंडान प्रत्यक्ष एक उतर उलयनाशिल्लो, पूण सगल्यांचे नदरेची भासच तिका बोचयताली. कोणाची नदर तिका काकुळट करताली तर कोणाची नदर तिका अवदिसा समजताली. व्हडल्या कुटुंबाचें घर, दर एकट्याचें एक एक मन! शारदाम्मा दीसभर खेदताली, भितरल्या भितर रडटाली आनी जेन्ना सामकेंच सोंसूंक जायना तेन्ना आपल्याच दुख्खांचीं कवनां रचताली. एक दीस ह्या सगल्यांचो उद्रेक जालो. तिणें ह्या दुख्खांतल्यान भायर सरपाचो मार्ग सोदलो. जिणेंत स्वाभिमानान जगपा खातीर एक ध्येय केंद्रीत केलें. आयज शारदाम्मा आपल्या ध्येया मेरेन पाविल्ली.

स्वताच्या कश्टांनी तिणें मानाची जीण मेळयिल्ली. आयज ती महाजना कॉलेजीची प्रिन्सिपल आशिल्ली. तेच बराबर कन्नड विभागाची प्रमुख. तिणें कन्नड साहित्यांत डॉक्टरेटय मेळयिल्ली. साहित्यीक म्हणूनय तिचें नांव गाजतालें.

पयलीं पयलीं शारदाम्माक आपले करणेचें ना तरी थोडें दुख्ख भोगतालें. आपल्या हावेसा मेरेन पावपा खातीर सगलीं मायेचीं मनशां तोडचीं पडलीं हाचें खूब वायट दिसतालें. मात आपले करणेचो पश्चात्ताप तिका केन्नाच जायनाशिल्लो. सुरवेच्या वर्सांनी तिणें भावाक मेळपाचो जायते खेपे यत्न केलो, पूण भावान तिचे वटेन केल्ली फाट परती घुंवडायली ना.

मागीर मात तिणें आपलें मन निबर करून घेतलें. चुकून लेगीत ती

कोणाचीच याद काडिना जाली. आनी हालीं तर तिका कामा मुखार आपलेंच चिंतपाची याद उरनाशिल्ली. मंजुळाचे गजालीक लागून आयज मात फाट्या यादींचे सगले टांके उसवल्ले. अपुरबायेचे एकटे एकसुरे धुवेच्या लग्नाक लेगीत भावान तिका सांगूंक नासलें. शिकतगीर चलयो पारपोळ जातात, हें चिंतून ताणें धुवेचें मॅट्रिकेक आसतनाच लग्न केलां ही गजाल तिणें वाच्या वयल्यान आयकल्ली.

लग्नाक पांच वर्सां जालीं तरी अजूनय भुरगेंबाळ कांयच ना हाका लागून घरचीं मंजुळाक त्रास करतात हेंवूय तिच्या कानार आयिल्लें. मंजुळाच्या विचारान शारदाम्मा आकुळपिकूळ जाल्ली. चिंतनां तिच्या मनांत आरतीं परतीं धुमशेणां कांडटालीं. तिचें एक मन म्हणटालें, “आत्तांच्या आत्तां वच आनी मंजुळाक हांगा घेवन यो. तिच्या कोसळिल्ल्या जिविताची वणत परती उबार, तिका जगपाचो नवो मार्ग दाखय!”

दुसरें मन म्हणटालें, “कित्याक? तुजें कोण लागता तें? ज्या भावान तुजे कडेन नातें तोडलें, ताचे धुवे विशीं तुका इतलो कित्याक कळवळो?” दुसऱ्या मना परस पयलें मन खूब विचारी. तें म्हणटालें, “कळवळो? हय. म्हाका ताचो कळवळोच आसा, पूण हो कळवळो ती म्हजी धुवडी म्हूण न्हय, तर ती एक बायल म्हूण! एके बायल मनशेन स्वताक अबला समजून आपली जीण आपल्याच हातान पिसुडची न्हय म्हूण!”

कितलो तरी वेळ ती वच्चें काय वच्चें न्हय ह्याच संभ्रमांत घुस्पल्ली. तिका एके वटेन दिसतालें, आपणें वच्चें. तर दुसरे वटेन ती चिंत्ताली, भावान आपलो अपमान केलो जाल्यार? रिती-रिवाजांचें भूत ताचे गोमटेर अजूनय बशिल्लें आसा जाल्यार? शारदाम्माक कांयच येवजना जालें. वेळाचेंय आनी जेवपाचेंय तिका भान ना जालें. ती तशीच सोफाचेर बसून रावली. दीस माथ्या वयल्यान लकलो, धर्तरेचे सुस्कारे उणे जावंक लागले. शारदाम्मान मनाची तयारी केली. बशिल्ल्या जाग्या वयल्यान ती उठली. भितर वचून तिणें एक नवें न्हेसण आंगार ओडलें आनी गरजे पुरते कपडे एके बॅगेंत घालून ती हासनाक वचपाक भायर सरली. पांचाची बस मेळ्ळी जाल्यार ती रातची धा मेरेन भावाल्या घरा पावतली आशिल्ली. कुलपाक चावी वळून शारदाम्मान जमनी वयलें बॅग उबारलें आनी ती फाटीं वळ्ळी... खीणभर शारदाम्माक आपल्याच दोळ्यांचो दुबाव दिसूंक लागलो. उबी आशिल्ल्या जाग्यारच ती थक्क जाली.

कंपावंडाची गेट उगडून दोन मनशां भितर सरतालीं. वीस वर्सांनी भेटिल्लें, तरी रगताक रगत ज्युस्त वळखल्लें! शारदाम्माच्या लागीं पावताच मोडिल्ली केळ कशी दिसपी मंजुळान “आत्याSS” म्हणतच धांवत येवन तिका वेंग मारली. बेनुल्लेन रुखाक वेटाळचें तशें तिका वेटाळतच ताणें आपल्या दुकांक वाट करून दिली. आपल्या हातांचो आदार मंजुळाचे थरथरपी कुडीक दितच शारदाम्मान तकली वयर करून भावा वटेन पळयलें. जमनीक नदर लावन तिचो अण्णा तिचे मुखार उबो आशिल्लो. थकिल्लो! हारिल्लो! धुवेच्या जिविताचें तारूंतीक लाय म्हूण आपल्या मोनेपणांतल्यान भयणीक विनवणी करतालो!

* * *

डॉल्फी

वसंत भगवंत सावंत

मोलेंच्या टुरिस्ट कॉम्प्लॅक्सांतलें टुरिस्ट कॅण्टीन भावोजीन जेन्ना सावन चलोवपाक घेतलें, तेन्ना सावन शेनवार-आयताराची जोडसुटी एकदांय म्हाका उमेदीन मनोवपाक मेळ्ळी ना. भावोजील्यो पयलीं राटावळी चड. एक भुसारी दुकान, एक ट्रक, फोरेस्टाचो काँट्रॅक्ट आनी तेमोजाक पडून चलोवपाक घेतिल्लें हें टुरिस्ट कॅण्टीन. फावो तशे मानाय मेळनासले आनी भावोजीलीं हांगाचीं थंयचीं कामां सपसप करून जायनासलीं. शुक्राराक सांजेचो ऑफिस सुटून भायले भायर हांव मोल्यां टुरिस्ट कॅण्टीनार वतालों तेन्ना शेनवार, आयतार अशे दोन दीस ताका हुस्क्या मेकळेपणान हेर वावरा कडेन लक्ष घालपाक फुरसत मेळटाली. मोलेंचो टुरिस्ट कॉम्प्लॅक्स निकतोच नांवारुपाक येवपाक लागिल्लो. सुटयेच्या दिसांनी सगले रूम पॅक आसताले आनी कॅण्टीनाचेरूय गर्दी जाताली.

हांव खरें म्हणल्यार एके शिरेचो मनीस जाल्ल्यान सुटयेच्या मुडांतल्या गिरायका कडेन जुळोवन घेतां म्हणल्यार म्हाका नाकापुरो जातालें. केन्ना काय सोमाराची सकाळ उदेता आनी हांव भायले भायर ऑफिसांत वचपाक फुज्यो काडटां, अशें म्हाका जातालें. फाटल्या सोमाराक परततना हांवें भावोजीक सांगून उडयिल्लें, फुडल्या शेनवाराक ऑफिस स्टाफाची पिकनीक आशिल्ल्यान हांव नासतलों. ते प्रमाण शुक्राराक ऑफिसांत दुसऱ्या दिसाचे पिकनिकेचो प्लॅन फायनलायज करून सांजेचो घरा यो जाल्यार दारांत भावोजीची स्कुटर उबी.

“फाल्यां सकाळीं पिकनिकेक वचपाकच जाय?” हांव भितर सरतनाच भावोजीन प्रस्न केलो.

“हय तर, सगले जाण म्हजी वाट पळयत रावतले. म्हजे खातीरच ती इतलो तेंप अडून उरल्या. वर्सुकी पिकनीक ती आमची.” हांवें म्हणलें.

“धांदळ मरे तर!”

“कितें जालें?”

“गाडयेक लोंड्यार एक्सीडेंट जाला. फाल्यां थंय वचून सगलें जाग्यार घालपाक जाय. दोन दीस तातूंतच उरतलों. कॅण्टिनाचेर सामकी धांदल जातली”, भावोजीन म्हणलें. हाचेर न्हयकार दिवपाक नैतीक धैर्य म्हाका जालें ना.

“येतां तर हांव फाल्यां सकाळीं.”

“फाल्यां नाका, आतांच या, स्कुटरीचेर.”

भावोजीक सामकी ताकतीक जाल्ली. निखटी च्या पियेवन हांव म्हज्या मना आड मोल्यां वचपाक स्कुटरीर बसलों.

“सोमाराक ऑफिसांत वतकच कलिगस म्हाका कशेच दवरचे नात. हांव आयलों ना म्हूण बेजार जातलेंच, वयल्यान म्हजी वाट पळयत पिकनिकेक वचपाक कळाव जालो म्हूण चडूच चाळवतले.” हांवें भावोजीक म्हणलें. पूण भावोजी ओगीच रावलो. मोल्यां पावसर हांव आनीक एक उतर लेगीत उलयलों ना. म्हाका टुरिस्ट कॅण्टीनार पावोवन भावोजी भायल्या भायर भुसारी पसऱ्यार वचपाक गेलो. ते राती व्हडलेशें गिरायक जालें ना. साडे धांकच जेवन हांवें शटर ओडलें आनी गल्ल्या कडेन मेज ओडून न्हिदलों.

सदचे भशेन भितरले वटेर रांदप्यान कुरंगुटी केली. कॅण्टिनांतलो एकलोच वेटर कोण तरी कासाक वतात तांचे वांगडा वतां म्हूण सांगून धा वरांचेरच कडसरिल्लो. झेम लागपाक कोणें तरी दार धोडायलें.

“पात्रांवSS पात्रांवSS!”

“कोण रे?” हांवें तिडकून विचारलें.

“हांव पत्रांव... रूम बॉय.”

“कितें जालां?”

“पात्रांव, एके जिपीं सात-आठ टुरिस्ट आयल्यात. सामके भुकेल्यात. कितेंय जेवण उरलां जाल्यार तांकां दी म्हूण मॅनेजरान सांगलां”, रूमबॉयान म्हणलें. आवाज आयकून रांदपी उठून म्हजे म्हऱ्यांत आयलो.

“सात-आठ जाणांक पावतशें जेवण उरलां रे बाबनी?” हांवें रांदप्याक

विचारलें. एकूच भाशेन मेळचें ना, मटन, चिकन, फिशकरी अशें मेळटलें, बाबनीन सांगलें.

“चल आपय तर तांकां”, रूम बॉयाक सांगून हांवें शटर उगडलें, आनी सगल्यो लायटी पेटयल्यो. बाबनी जेवणा ताटां मांडटा म्हणल्यार हांवें दोन मेजां एकठांय करून सरभोंवतणीं आठ खुर्च्यो दवरल्यो आनी उदक भरून जार आनी ग्लास दवरले. बुकींग ऑफिसांतल्यान रुमाच्यो चावयो घेवन, रुमार वच्चे पयलींच तांणी जीप कॅण्टिनाच्या दारांत उबी केली. सादारण पंचविशेक वर्सां पिरायेचो एक अजागळसो तरणाटो देंवलो आनी एक बालदी घेवन म्हज्या म्हज्यांत उबो रावलो. ताचे दोनूय हात ऑयलीन काळे जाल्ले. “बाबूजी, थोडा पानी दे देना!” जिर्पीतल्यान देंवन एका गोमट्याच मनशान भायर रावनच म्हणलें.

तांगेल्या त्या अजागळ मानायाक नळ दाखयतकच ताणें बालदी भरून व्हेली आनी भायर हरयाळीचेर दोगूय साबण घेवन हात धुवंक लागले. तितले म्हणसर जिर्पीतल्यान आनीक एक दादलो, दोग बायलो, एक धा वर्सांचो भुरगो आनी तीन चार वर्सांचें एके चलयेक घेवन विशेक वर्सांची सादीच पूण सुंदर चली भितर मरली. रांदप्यान तांचे मुखार ताटां दवरलीं. ते बराबर भायर हात धुतल्यांक कितें तरी सांगून हांणी जेवपाक सुरवात केली.

ती चली मात उबी रावन त्या धाकट्याक भरोवंक लागली. भायले दोगूय येवन ताटार बसले आनी कसले तरी भाशेंत उलयत जेवंक लागले. तांगेली भास म्हाका समजनासली तरी तांकां पोटाभुकेर जेवण बरें लागलां आनी तेच विशीं तीं कितें तरी उलयतात हें हांवें पारखिलें. भुरग्यांक भरोवन, आंचोवन हाडले उपरांत आपलें ताट घेवन ती चली कुशीक बसून मोन्यांनी जेवपाक लागली, तेन्ना ती एकाद्री तांगेली वावराडी बी आसत काय असो दुबाव म्हाका पडलो.

“इतली सुंदर चली आनी वावराडी?”

हांव तिका पळयतच उरलों. तिच्या आंगार सादेच कपडे आसले तरी हेर दोगांय बायलां परस कितलीशीच उजू दिसताली. आंगान गोरी आनी सुटसुटीत आशिल्ल्यान तिका वेगळेंच तेज मारतालें.

जेवतना तिणें एकदांय तकली वयर केली ना, जावं कोणा कडेन एक उतरय उलयली ना. हांव ओगीच तिचे म्हज्यांत लोणच्याचें आयदन घेवन लोणचें

वाडपाक म्हण गेलां तेन्ना लेगीत तिणें निखटी तकली हालोवन नाका म्हण सुचयलें. तिचो तो नमळ सभाव म्हाका खरोच आवडलो, आनी इतली सुंदर चली वावराडेचें काम करता हें चिंतूनच म्हाका चुरचुरें पडलें. खरेंच, इतली सुंदर, सादी, नमळ चली म्हजे नदरेंत केन्नाच येवंक नासली. एक आदर्श हिंदू चली म्हण ती कोणाकय आवडपा सारकी आसली. म्हाका तर मना-काळजांतल्यान आवडिल्ली.

“रास्ते मे गाडी बिगड गई क्या?” जेवन म्हज्या म्हन्यांत येवन बशिल्ल्या तांचे मदल्या एका दादल्याक हांवें विचारलें.

“हां इधर घाट उतरते समय ही नाकाम हो गई! करीब ढाई घंटो के बाद ही सिधी हो पायी”, ताणें जाप दिली.

“रात के अंधेरे मे डर तो नही लगा, पर भूख लग गयी!” दुसऱ्यान हांसत म्हणलें आनी शंबराची नोट गल्ल्यार उडयली. बिलाचे अठ्ठ्यांयशीं रुपया काडून उरिल्ले बारा रुपया हांवें ताका दिले तेन्ना “रहने दो” म्हणत म्हजेच कडेन परतिले.

“सबेरे नाश्ता क्या मिलेगा?” मॅक्सी घाल्ले एके बायलेन विचारलें.

“ऑमलेट, पुरी-भाजी, शिरा... क्या चलेगा?” हांवें म्हणलें. म्हाका समजनाशिल्ले भाशेंत तीं कितें तरी उलयलीं आनी म्हजे वटेन घुंवत तिणें म्हणलें, “देखो जी, जो चाहिये वो सबेरे सात बजे बोल दूंगी, चलेगा?”

“जरूर!” हांवें म्हणलें. “सबेरे सात बजे तुम्हारे नौकर को भेज देना.”

“किसे? कौशिक को?” म्हाका हांसत एकल्यान म्हणलें, “वो बुध्दू बंगाली छोडकर कुछ भी नहीं जानता.” तांगेल्या वाक्यार उरिल्लीं सगळीं हांसलीं. धाकट्याक घेवन जिपी म्हन्यांत उबे आशिल्ले ते चलये कडेन बोट दाखयत एके बायलेन म्हणलें, “हम सबेरे डॉल्फी को भेज देंगे.”

जिपींत बसून सगळीं ‘बी’ क्वाटर्साच्या रूम नंबर चाराच्या दारांत देंवलीं, तांणी व्हरूंक नाशिल्ल्या बारा रुपयांतले धा रुपया रांदप्याक घे म्हणल्यार आपणाक दिल्ली धाची नोट दाखयत ताणें म्हणलें, “पात्रांवSS पेजाद पार्टी दिसता न्ही?”

“चड करून बंगाली फॅमिली आसुंये.” हांवें दुबाव उकतायलो.

“पात्रांव, तांगेली वावराडी म्हण कितली सुंदर न्हय?” रांदप्यान दुसरो प्रस्न केलो.

“डॉल्फी... डॉल्फी नांव तिचें”, हांवें म्हणलें.

“म्हाका जाल्यार तिचो सभाव आवडलो रे!” रांदपी हांसतच न्हिदपाक गेलो. ते रातीं म्हाका सारकी न्हिदूच पडली ना. घुंवू घुंवून ते डॉल्फीची मूर्त दोळ्यां मुखार उबी रावताली. कितली सादी, नमळ, सुंदर चली! कोणा कडेन उलोवपी न्हय, कोणाक तकली वयर करून पळोवपी न्हय, कोणाक बळ्यां हांसपी न्हय, पूण वावराडी बाबडी! कशी पावली काय ही तांगेर? सामकी गरीब घराण्यांतली कांय तांगेली पयसुल्ली सोयऱ्यांची बी आसत काय? काय तिका भुरगेपणांत अनाथालयांतल्यान बी घेतली ना मूं तांणी? परत परत आमडूनय काना कडेन कूंयकूंय करतल्या जळारां भशेन, डॉल्फी विशींच्या प्रस्नांनी म्हजी न्हीद खळयली.

म्हज्या काळजांत कसली तरी अनवळखी चुळबूळ सुरू जाली. सकाळीं साडे संकच उठून, न्हावन, नवे कपडे घालून हांव गल्ल्यार बसलों. रांदपी रांदचे कुडींत गुल्ल जाल्लो. कासाक सावन आयिल्लो वेटर फाटले वटेनचे लांकडां खोंपींत न्हिदून पडिल्लो. म्हजी नदर घुंवन घुंवन ‘बी’ क्वार्टर्साच्या रुमा वटेन वताली. सारकें सातांक डॉल्फी भायर सरलें. हांवें बेगिबेगीन मेजाच्या ड्रॉवरांतल्यान एग्रीमेंट फायल काडली आनी सेलाद फोली वयलो स्टॅम्प कोणाकय सप्प करून दिसचो असो धरून आदवोगादचे पोझींत एग्रीमेंट वाचपाचो ‘शो’ केलो.

डॉल्फी येवन मेजा मुखार उबें रावलें.

“गूड मॉर्निंग!” हांवें म्हणलें.

“गूड मॉर्निंग!” तकली मातशी बागोवन पोल्यांचेर धव्याफुल्ल साळकांचो हांसो फुलयत डॉल्फीन ‘वीश’ केलें. ताच्या हांशाचेर कोणय लुब्ध जावपाचोच. “हमें चार डबल ऑम्लेट, दो शिरा, दो पुरी-भाजी और एक ब्रेड-मस्का तथा आठ नेस कॉफे भेज देना!”

“अच्छा!” हांवें म्हणलें आनी झेतान रांदप्या ऑर्डर दिली. “बैठिये! दस मिनटमें दे दूंगा!”

“जी नहीं, कौशीक आके ले जायेगा” अशें म्हणून डॉल्फी आपले भाबडे चालींत चलत रावलें. ताणें एकदां तरी फाटल्यान घुंवन म्हजे वटेन पळोवचें अशें म्हाका दिसलें, पूण ताणें नदर घुंवडायलीच ना. नाशत्याची ट्रे तांगेलो मानाय, कौशीक घेवन गेलो. पूण तो अजागळ कपां बी उडयत म्हूण हांवें

नेसकाफिची ट्रे मात आमगेल्या वेटरा कडल्यान धाडून दिली. नाश्ता जाले उपरांत सगलीं खुर्च्यो घेवन भायर बसलीं.

म्हजी नदर डॉल्फीक सोदताली. तें एकलेंच कसलें तरी काम करतालें. देखून दिश्टी पडनासलें. थोड्याच वेळांत तें उमळिल्ले ओले कपडे घेवन आयलें आनी भायर सरयेचेर सुकूंक घालूंक लागलें. हांव बेगिबेगीन भायर सरलों आनी एक दोळो डॉल्फीचेर दवरून भायर रोयिल्ल्या अशोका रोंप्याची अपुरबाय करूंक लागलों. कपडे सुकूंक घालून हेवटेन पळयनासतनाच तें भितर सरलें. म्हाका सामकें चुरचुरें पडलें. इकरांक सुमार धाकट्याक आनी त्या धायेक वर्सांच्या भुरग्याक घेवन डॉल्फी कॅण्टिना वटेन येता तें पळोवन हांव ताचे कडेन कितेंय तरी उलयतलोंच असो हांवें निश्चेव केलो. डॉल्फीन दनपारच्या जेवणाची ऑर्डर दिली आनी दोगांय भुरग्यां खातीर कोला घेवन तें धाकट्याक पिवोवंक लागलें.

“आप बंबईसे आये हो क्या?” हांवें विचारलें.

“जी हां, बडे बाबू बंगाली हें, मगर उन्होने बंबई में नन्ही सी फॅक्टरी खुलवाई तबसे बंबईमे सेट हुये हें” हांवें विचारपाक थारायिल्ल्या फुडल्या प्रस्नाची जाप दिवन तें परत धाकट्याक पिवोवंक लागलें.

“क्या आप, गोवा देखनेके इरादेसे आये हो?” हांवें नेट सोडलो ना.

“जी नहीं, बडे बाबू इधर कहीं एग्रिकल्चरल फार्म खरीदनेकी सोच रहें हैं, इसीके वास्ते किसी पार्टी को मिलने गोवा आये हैं”

दोगांकय घेवन डॉल्फी परतलें. मातसो वेळ काय जायना, डॉल्फी म्हजे कडेन मेकळेपणान उलयलें म्हूण म्हज्या जिवाक मातश्यो खातकुतल्यो जाल्यो. दनपरां जेवणा उपरांत तीं जीप घेवन गेलीं तीं बद्द भायरच जेवन रातचीं लेट परतलीं. तीं जेवणाक येवंक नाशिल्ल्यान डॉल्फी दिश्टी पडलें ना म्हूण म्हाका चुरचुरें पडलें, तीं येत म्हूण मुद्दाम दवरिल्लें जेवण उरलें म्हूण रांदपी चुरचुरलो. दुसऱ्या दिसा सकाळीं येवन डॉल्फीन नाशत्याची ऑर्डर दिली आनी रातचीं लेट पावल्यार लेगीत जेवण दवर म्हूण सांगलें.

“आज किधर जा रहे हो?” हांवें ओगीच विचारलें.

“गोवा देखने”, अशी जाप दिवन डॉल्फी परतलें. ते रातीं तीं णवांक परतलीं तेन्ना कॅण्टिनांत एकूय गिरायक नासलें. जेवले उपरांत हांवें बाबनी कडल्यान भाजून घेतिल्ल्या काजू बियांचे सुमार शंबरेक म्होंवले तांच्या

फुड्यां। दवरले.

“कैसा लगा हमारा गोवा ?” हांवें विचारलें.

“अच्छा लगा हमारा बंगाल भी कुछ ऐसा ही है, लेकीन बंगाल छोडकर अब तो बरसों बीत गये हैं” तांच्या मदल्या एक दादल्यान म्हणलें.

“सबेरे हमने मंदीर और चर्चेस देखे और शामको कलंगूट, वागातोर बीचीस देखने गये” दुसऱ्यान म्हणलें.

“उधर दोनापावला में किसी फिल्मकी शूटींग चल रही थी” एके बायलेन म्हणलें.

“हां ... हां” हांवें म्हणलें. “पंद्रह दिनो पहले इधर मोलेम में भी किसी कन्नड फिल्म की शूटींग चल रही थी. हमारे कॅण्टीन में भी एक सीन फिल्माई गयी है” डॉल्फी म्हाका पळयता तें एका दोळ्यान पळोवन हांवें सुरय फटास मारली.

“कल शामको हम लौट रहे हैं, बील रेडी रख देना” एका दादल्यान भायर सरतना म्हाका सांगलें. दुसऱ्या दिसा सकाळीं भावोजी स्कुटर घेवन म्हाका बशी कडेन पायतां म्हूण आयलो.

“ना... ना, आयज आनी हांव कामाक वचना, पिकनिकेक येवना म्हूण म्हजे ऑफीस वांगडी म्हाका कशेच दवरचे नात. आयज वचना, आनीक दोन-तीन दीस बरों ना जालों म्हूण तांकां कॅट करतां.” हांवें भावोजीक कॅट केलें, पूण तो उमेदीन स्कुटर घेवन परतलो.

डॉल्फी नाशत्याची ऑर्डर दिवंक आयलें तेन्ना हांवें ताका मुद्दाम विचारलें, “डॉल्फी, तुम्हे भा गया गोवा ?”

“हां...” डॉल्फी हय-न्हयशें हांसलें.

“तुम्हारा जी लगेगा गोवा में ?”

“क्या ?” डॉल्फी चक्रावलें.

“तुम किसी गोवन से शादी करना पसंद करोगी ?” मातशें घुंवडावन हांवें विचारलें. डॉल्फी घुस्पल्ले भशेन जालें.

“नहीं... नहीं, मेरी शादी तो तय हो चुकी है” अशें म्हणत तें आपले भाबडे चालींत चलत रावलें. म्हजें तोंड काळें पडलें. दुसऱ्याच्या सुखाची नसाय करची न्हय म्हणटात, पूण त्या खिणाक म्हाका डॉल्फीच्या भावी घोवाचो दुस्वास दिसलो. डॉल्फी सारके चलये वांगडा लग्न जाता तो सुखाकच

पावतलो, ताका जेवण-खाण कांयच नाका. डॉल्फीक पळयल्यारच ताचें पोट भरतलें. डॉल्फी कडेन लग्न जावपाक नशीब जाय! जो डॉल्फी कडेन लग्न जावपाचो आसा, तो खरोच भाग्यवंत. कितलो वेळ हांव मनांतल्या मनांत बडबडत उरलों. दनपरां जेवणां उपरांत सगल्यांनी म्हाका थँक्स दिले, आनी परतुपाचे तयारेक तीं रुमार गेलीं.

“फिर कब आओगे गोवा मे?” बील फारीक करपाक आयिल्ल्या तांच्या मदल्या एका दादल्याक हांवें विचारलें.

“हमारा एग्रीमेंट फायनालज नही हुआ है, अगले महिने आना पडेगा, लेकिन मैं अकेलाही आऊंगा ”

“तुम्हारे सर्विस मे कुछ कमी पड गई तो हमे माफ कर देना”, नमळपणाचो आव हाडीत हांवें म्हणलें.

“जी नहीं... थँक्यू व्हेरी मच... आपके पास जादा वेटर न होते हुए भी आपने हमे जो प्रॉम्ट सर्विस दी, उसके लिए बहुत शुक्रिया”

“वेटर का तो यहाँ बडा प्रॉब्लेम है नौकर कहीं मिलते ही नहीं” ताचे कडेन बील दीत हांवें म्हणलें.

“हां... हमारा भी तो यही प्रॉब्लेम है, नौकर लोग कहीं मिलते ही नहीं. हमारे बंगलेमे तो चार नौकर भी कम होंगे, मगर डॉल्फी-कौशीक के बजाय तिसरा अभी तक नहीं मिल पाया है” ताणे म्हणलें.

“लेकिन, अब डॉल्फी की शादी होगी, फिर?” हांसत हांसत हांवें थोमणो मारलो.

“इसके वास्ते हमने अच्छी तरकीब सोच निकाली है” पयशे दीत ताणें म्हणलें. “हमने डॉल्फी की शादी कौशीक से तय कर ली है, उससे डॉल्फी के शादीकी जिम्मेदारी भी निभायी जायेगी, और दोनो हमारे ही घर रहेंगे”

हो तोSS अजागळ कौशीक डॉल्फीचो घोव जातलो! ताचे कडेन तें बाबडें डॉल्फी लग्न जातलें? कॅण्टिनाचो वयलो सिमेंट काँक्रीटाचो स्लॅब घोSS करून कोसळटा आनी ताच्या पोंदा हांव वळवळटां, अशें म्हाका खीणभर दिसलें. त्या बोवाळांत तो बंगाली बाबू केन्ना भायर सरून गेलो, हांवें ताका कितलें त्या बोवाळांत तो बंगाली बाबू केन्ना भायर सरून गेलो, हांवें ताका कितलें बील दिलें, ताणें शंबराच्यो कितल्यो नोटी दिल्यो, वयले पयशे दिवपाचे आसल्यार ते हांवें ताका दिल्यात वा ना हाची म्हाका आजून याद जायना.

* * *

कंवळें मन

भालचंद्र गांवकार

“सुमी हांगा यो गो बाय...”

“कितें गे मां?” सुमीन आंगणांत खेळटालें थंयच्यान जाप दिली.

“हांगा यो सांगतां...”

“कितें...?” सुमी खेळ अर्द्यार सोडून धांवत चवकेर आयलें. आयलें तशें तें मां मुखार उबें रावलें. मां कितें सांगता तें आयकून ताका परती आंगणांत धांव मारपाची आशिल्ली.

“कितें गे मां?” ताणें उमळशिकेन विचारलें. शकुंतलाक ताका कितें सांगचें आनी कशें सांगचें तें कळनाशिल्लें. ताणें सुमील्या केंसां वयल्यान हात भोंवडायलो. केंसांत हात भोंवतकच सुमी खिणभर खेळ विसरलें.

“हांगा बस सांगतां...” अशें म्हणून शकुंतल ताका घेवन सोफाचेर बसलें. तें सुमीक कितें तरी सांगपाक सोदी.

पूण सुरवात कशी करची तें ताका समजनाशिल्लें. “शाऽऽणें तें म्हजें...” म्हणून शकुंतल जायतो वगत तागेल्या केंसां वयल्यान हात भोंवडायत रावलें. सुमीक स वर्सां. तें पयलेच्या वर्गांत शिकता. ताका अजून कसलीच जाणवाय येवंक ना. तरीय शकुंतलाक ताचो हुस्को दिसता. दिसपट्ट्यो पेपरां वयल्यो खबरो वाचून वाचून ताचें मन पिशार पडलां. मनीस सैतान जाला. दोन वर्सांच्या भुरग्याचेर लेगीत तो आगळिको करपाक लागला. तांच्यो गच्यो आंवळून तांकां मारपाक लागला. सुमीच्या हुस्क्यान शकुंतलाक रातची न्हीद लेगीत सारकी पडना. एक दीस ते विशीं तें घोवा कडेन उलयिल्लें...

“म्हाका सुमीचो सामको हुस्को दिसता.”

“कित्याक गो?”

“पेपरा वयली एक खबर वाचल्यार भोंगूं दिसता सगलें.”

“ओगीच कित्याय कितें चिंतूं नाका पळोवया.”

“तू दादलो. आवयचें काळीज कळपाचें ना तुका.”

“काळीज फकत तुकाच दिलां देवान!”

“म्हाका तशें म्हणपाचें ना.”

“मागीर कितें म्हणपाचें आसा तर?”

“तुका समजुचें ना तें” अशें म्हणून त्या दिसाच्यान त्या विशयाचेर उमेशा कडेन उलोवपाचें ताणें बंद केल्लें. पूण मनांतलो संघर्श सोंपूंक नाशिल्लो. भितरले भितर ताच्या मनाचो घुस्मटमार जातालो. आवयचें काळीज हुस्केतालें. निमाणें ताणें एक निर्णय घेतलो. सुमीकच शिटकावपाचें आनी शार्णें करपाचें. पूण इतले कंवळे पिरायेच्या भुरग्याक तें कशें समजावचें तें ताका कळनाशिल्लें.

“मां सांग मगे...” सुमीन शकुंतलाक चिंतनांतल्यान जागयलें.

“बाय तुका कितें सांगूंक सोदी जाणा...” व्हडा कश्टांनी शकुंतल उलयलें.

“कितें गे...?”

“तुका कोणाय दादल्यान हात बी लायल्यार... हात लावन घेवपाक जायना आं...”

“कित्याक गे...?”

“दादले वायट आसतात...”

“कितें करतात ते?”

“ते भुरग्यांक मारतात बी...”

“पप्पा दादलो न्हय?” मात्सो वगत येवजिल्ले भशेन करून सुमीन विचारलें.

“पप्पा बरो गो बाय.”

“पप्पान हात लायल्यार जाता?”

“हय. पप्पान हात लायल्यार कांय जायना.”

“बाबून हात लायल्यार जाता?”

“बाबू तुजो भाव मगो व्हडलो. भावान हात लायल्यार कांय जायना.”

“कोणें हात लावपाक जायना तर?”

“घरा भायल्या दादल्यांनी.”

शकुंतलान सांगपाचें सोंपयलें. ताच्या जिवाक सूड जालें. मना वयलो ताण उणो जालो. ल्हव ल्हव दिसपाक लागलें. इल्लेशें सुमी मात सामकें गंभीर जालें. भोंवतणचे सगले दादले ताच्या दोळ्यां मुखार काणयांतले राकेस कशे येवन उबे रावले. शकुंतल सोफा वयलें उठून गेलें. सुमी मात थंयच कुरंगुटी करून बसून रावलें. आंगणा कडेच्या रस्त्यान वचपी सांतान पदेर... नुस्तेकार कायतान... गंवडेमाम... पावलू अंकल... रमेश काका सगले ताच्या दोळ्या मुखार नाचपाक लागले. आपणें

घरांतल्यान भायरच सरचें न्हय अशें ताका दिसपाक लागलें. आंगणांतलो खेळ तें पुराय विसरलें. वाड्या वयलीं वांगडचीं सगलीं भुरगीं भायर बोवाळ घालून खेळटालीं. पूण सुमीक दारांत उबे रावन तांकां पळोवचें अशें लेगीत दिसलें ना. तिनसांजेचो वगत जातकच भुरग्यांचो बोवाळ उणो जालो. सगलीं भुरगीं आपापल्या घरा गेलीं. शकुंतलान सुमीक सोफा वयलें उठयलें आनी न्हाणोवपाक व्हेलें. हरशी न्हाणयता आसतना सुमीक खातकुतल्यो जाताल्यो आनी तें व्हडल्यान खिदळटालें. पूण आयज तें घुम्म आशिल्लें...

“मां... बाबू केन्ना येतलो गे?” हुस्क्यानशें सुमीन विचारलें.

“बाबू आतां दिवाळेचे सुटयेंत.”

“ताका मारचे नात ते?”

“कोण गो?”

“ते दादले?”

“तो चलो न्हय गो? ताका भिरांत ना.” शकुंतलान सुमीक समजायलें तशें ते परतें ओगी जालें. ताका बाबूचो हुस्को जालो. बाबू सुमी परस चार वर्सांनी व्हड. अंदूं तो पांचवेक आशिल्लो. घरा कडल्यान इश्कोल पयस म्हूण ताका मामागेर दवरिल्लो. इश्कोलाक सुटी पडटकच तो घरा येतालो. बाबू घरा आयलो म्हणटकच सुमीक शेजारचीं भुरगीं नाका जातालीं. सगलो वगत तें बाबू वांगडा खेळटालें. आपणा वांगडा घरांत खेळपाक बाबू घरा आसपाचो अशें सुमीक ओगीच दिसपाक लागलें. शकुंतलान सुमीक न्हाणयलें. ताका कपडे घाले आनी फॅना सकयल अभ्यासाक बसयलें.

पूण ताचें लक्ष अभ्यासाचेर लागनाशिल्लें. सात वरांचेर पप्पा ऑफिसांतल्यान घरा आयलो. पूण तें मुखार धांवलें ना. पप्पानच मुखार सरून ताका चॉकलेट दिली. ती ताणें मोन्यांनी घेतली. पूण ताका ती खावची कशी दिसली ना. शकुंतलान हाडून दिल्लें दूद मात तें पियेलें. पप्पान टिव्ही लायतकच तें टिव्ही पळोवंक बसलें. टिव्ही पळयतना ताका न्हीद येवपाक लागली. तें थंयच न्हिदलें. शकुंतलान व्हरून ताका भितर खाटीर न्हिदयलें. सुमीक सुस्त न्हीद लागली. पूण ताची सगलीं चिंतनां सपनांत देंवलीं. वळखीचे सगले दादले ताच्या दोळ्यां मुखार राकेसु कशे नाचपाक लागले. सांतान पदेर... नुस्तेकार कायतान... गंवडेमाम... पावलू अंकल... रमेश काका... हांकां सगल्यांक शिंगां आयल्यांत आनी ते आपणाक मारपाक सोदतात अशें ताका दिसपाक लागलें. कोणें तरी आपणाली गची अंदिल्या असो ताका भास जालो. तें मांक उलो मारपाक सोदी. पूण ताका उतर फुटनाशिल्लें. उमेश टिव्ही पळयतालो आनी शकुंतला किचनांत कितें तरी करी.

सुमीली किळांच आयकून तांकां दोगांकय कच्च जालें. तीं ताकतिकेन बेडरुमांत धांवलीं. सुमी जळपेल्लें. घामाधूम जावन तें उठून बसलें. फुगार जावन रडूंक लागलें. शकुंतलान ताका वेंगेंत धरलें. केंसां वयल्यान हात भोंवडावन ताणें ताका जागें केलें.

“कितें जालें गो बाय ?”

“मां...” तें दोळे मोटे करून तांकां दोगांकय पळोवंक लागलें. तें सामकें भियेल्लें.

“बाय सुमी...” पप्पान ताका हडकिलें.

“ते खंय गेले ?”

“कोण गो बाय ?”

“ते म्हाका मारपाक सोदी...”

“कोण मारपाक सोदी तुका ?”

“सांतान पदेर... नुस्तेकार कायतान... गंवडेमाम.”

“पोरा सपनेलें तूं”, शकुंतलान ताका थापटिलें.

“तांका शिंगां आशिल्लीं मां...”

“तशें सपन पडलें तुका तें. न्हीद तूं आतां,” अशें म्हणून शकुंतलान ताका मांडयेर धरून थापटिलें. कितलोसोच वगत तें दोळे धांपिनासतना तशें मांडयेर पडून रावलें. उपरांत न्हिदलें. सुमी कित्याक सपनेलें आसतलें ताचें कारण शकुंतलाक खबर आशिल्लें. पूण ताणें उमेशाक कसलोच वास लागपाक दिलो ना. दुसऱ्या दिसा सकाळीं शकुंतलान सदां भशेन सुमीक भायर काडून शाळेंत व्हरून पावयलें. सुमी वर्गांत बरें शिकतालें.

घरा कडेन येतकच शकुंतला ताचो अभ्यास घेतालें. देखून सुमी हेरां परस हुशार जाल्लें. मास्तरान कसलोय वर्गपाठ दिलो जाल्यार तें सट्ट करून करतालें आनी मास्तराक दाखयतालें. देखून मास्तर वर्गांत ताची तोखणाय करतालो. “हुशार आसा तें. बरें शिकतलें”, अशें मास्तरान एक दीस शकुंतलाकय सांगिल्लें. मास्तर सदां भशेन वर्गांत आयलो. भुरग्यांनी उबीं रावन ताका “नमस्ते” म्हणलें. ताणें तांकां बसूंक सांगलें.

“घरपाठ सगल्यांनी केलो ?” मास्तरान भुरग्यांक पळोवन विचारलें.

“हय गुरूजी” सगल्या भुरग्यांनी वांगडाच जाप दिली.

“तशें जाल्यार म्हाका आतां एक ते शंबर आंकडे बरोवन दाखयात पळोवया.”

मास्तरान भुरग्यांक वर्गपाठ दिलो. सगल्या भुरग्यांनी आपणाले कादेर्न आनी पेन्सिली भायर काडल्यो. कांय खीण मात्सो आवाज जालो आनी उपरांत सगलीं भुरगीं आंकडे बरोवपांत गुल्ल जालीं. मास्तरान वर्गांत तीन-चार पासयो मारल्यो. भुरगीं

कशीं बरयतात ताचेर ताचें लक्ष आशिल्लें. सगलीं भुरगीं मोन्यांनी बरयतालीं. कांय जाणां दुसऱ्याचें पळोवन बरोवपाचो यत्न करतालीं. तें पळोवन मास्तरान धेंगसो घालो. “दुसऱ्याचें पळोवन बरोवं नाकात.”

“आं गुरूजी...”

“कळना जाल्यार म्हाका विचारात.”

“आं गुरूजी...” कांय भुरगीं मास्तर सांगता तें आयकून ‘आं’ म्हणटालीं.

“जालें गुरूजी.”

“जालें बरोवन?”

“हय गुरूजी...” एकट्या भुरग्याचें बरोवन जाल्लें आनी तो गुरूजीक दाखोवंक सोदी.

“सुमी तुजें जालें ना बरोवन?”

“ना गुरूजी.” सुमीन भितरल्या आवाजान जाप दिली. गुरूजीक अजाप जालें. सुमी हरशीं सगल्यांत पयलीं बरोवन मेकळें जातालें. आयज कितें जालें हाचें? पळोवपाक तो सुमीच्या बांका सर्ीं गेलो. ताणें बागून पळयलें. सुमी फकत पत्रास आंकड्यांचेर पाविल्लें. “सुमी तूं फाटीं उरलें आयज,” मास्तरान सुमीक हटकिलें. सुमीन कांय जाप दिली ना.

“सुमीSS” म्हूण मास्तरान सुमीचे फाटी वयल्यान हात ओडलो आनी सुमीन एकूच किळांच मारली. तें सगलेंच कडकडपाक लागलें. ताका घाम सुटलो. तें रडपाक लागलें. मास्तराक कितें करचें कांयच समजना जालें.

“सुमी, बाय कितें जालें?” सुमी दोळे पुशीत रडत रावलें.

“सुमी तूं बरें ना?” मास्तरान ताका परत विचारलें.

तरीय तें रडत रावलें. मास्तरान जायतो वगत समजायलें. खूब वगतान तें रडपाचें थांबलें. मास्तराक वर्गांत शिकोवपाचो आनीक मूड उरलो ना. सुमी अशें कित्याक वागलें हाचें कुवाडें मास्तराक उमजलें ना. शाळा सुटपाच्या वगतार शकुंतल सुमीक हाडपाक वतालें. शाळा सुटपाक धा मिनटां आसात म्हणल्यार भुरग्यांच्यो आवयो, बापूय आनी कांय रिक्शाकार शाळे मुखार गर्दी करताले. मास्तरान दारार उबो रावन शकुंतल दिसता काय पळयलें. पूण ताका तें दिश्टी पडलें ना. ताणें सामकार आशिल्ले एके बायले कडेन शकुंतलाक रेकाद दवरलो आनी आपणाक मेळ्ळे बगर वचूं नाका अशें सांगपाक सांगलें. शकुंतल शाळे कडेन पावपाक शाळा सुटली. ते बायलेन मास्तराचो रेकाद शकुंतलाक सांगलो. शकुंतलाक खिणभर कच्च जालें. पूण जालें. ताणें सुमीचो हात धरलो आनी तें मास्तराक मेळपाक गेलें. मास्तरान घडिल्ली

सगली गजाल शकुंतलाक सांगली. नवीच गजाल आयकल्ले भशेन शकुंतलान ती आयकली. "तें खंय तरी भियेलां काय दिसता..."

"कांयच समजना," शकुंतलान कितें तरी म्हणपाक जाय म्हण म्हणलें.

"ताका सारकें विचार खंय भियेलें तें", मास्तर हुस्क्यान उलयतालो.

"बाय कसलीं पिशेपणां करता गो तूं?" शकुंतलान मास्तराच्या दोळ्यांक उदक लावपाक म्हणलें. सुमीक मां कितें म्हणटा ताचो अर्थ समजलो ना. तें दोळे मोटे करून तिच्या दोळ्यांत पळयत रावलें.

"बरें मास्तर" घरा वचपाक शकुंतलान सुमीच्या हाताक धरलें.

"पळयात ताका सारकें..." अशें म्हणून मास्तर तांकां दोळ्यां आड जायसर पळयत रावलो. शाळेंतल्यान घरा येता आसतना शकुंतल मोन्यांनी चलतालें. आपणालें खंय तरी चुकता अशें ताका दिसपाक लागलें. खन्यांनीच सुमी भियेलां? काय आपणें ताका भिवयलां? काय स्वता आपूण भिलां? शकुंतलाक समजना जालें. सुमीन ताका चिंतनांतल्यान भायर काडलें.

"मां... मास्तरान हात लायल्यार जाता गे?" सुमीलो अचकीत प्रस्न आयकून शकुंतलाक कच्च जालें.

"हय बाय. मास्तरान हात लायल्यार कांय जायना."

"मास्तर परकी न्हय?"

"मास्तर तुजो गुरूजी न्हय गो? तो परकी कसो?"

"हांव ओगीच भिलें."

"कित्याक भियेलें तूं?"

"मास्तर दुखापत करीत म्हण."

"हाय देवा!" शकुंतलान कपलार हात मारलो. आपूण येवजितां कितें आनी घडटा कितें तें ताका समजना जालें. पूण ह्या सगल्याक कारण आपूणच हे विशीं ताका दुबाव नाशिल्लो. सुमीच्या मनांतलो भंय काडपाक दुसऱ्या कोणाचीच गरज ना. आपणाच्यानच तें काम करूं येता. आतां वेळ काडून उपकारपाचें ना. अशें येवजिता आसतनाच ती घराच्या दारांत पावलीं.

"मां... हांव खेळपाक वच्चें ना आं."

"कित्याक गो बाय?"

"म्हाका त्या दादल्यांचो भंय दिसता."

"कसलो भंय गो?"

"ते म्हाका दुखापत करीत म्हण."

"चल. पिशें खंयचें... हांवें तुजी बेश्टीच फकांडां केल्लीं. तूं भिता काय

पळोवपाक”.

“म्हणल्यार दादले दुखापत करिनात ?”

“ना गो बाय. चल तूं खेळपाक.” शकुंतलान अशें म्हणिना फुडें सुमी सामकें खुशाल जालें. जाग्यारूच तें उडक्यो मारून नाचपाक लागलें. फाटीक लायिल्लें बॅग काडून ताणें सोफाचेर शेंवटिलें आनी वांगडच्या भुरग्यांक सोदपाक तें आंगणांत धांवलें. सुमी खुशाल जालें तें पळोवन शकुंतलाच्या काळजाचो बांद फुटलो. तें भितर वचून सोफाचेर पडलें आनी कितलोसोच वगत घसघशीत रडत रावलें.

* * *

कांट्याळे हार

माया खरंगटे

“आयली आमची समाज सेविका रमाबाय ... आरे SS बाबा SS बाबा! कितले हार हे? आमच्या नशिबांत हांगा लग्ना वेळार पडिल्लो तो एक हार...”

“घे, घे सगले हार तुकाच घे. नाकात म्हाका हे कांट्याळे हार...” सगले हार रमाबायन घोवाच्या पांयार मोखून मारले आनी पांसश्ट वर्सांची ती बायल सोफाचे फाटीर तकली दवरून हुडक्या हुडक्यांनी रडपाक लागली. वामन तिचे म्हऱ्यांत बसलो आनी मुकाट्यांनी तिच्या केंसांतल्यान हात भोंवडावंक लागलो.

“कांय गरज ना तुजी...” ताचो हात झिडपटावन उडोवन हार माडयत रमाबाय आपले कुडींत गेली. कांय वेळा पयलीं तिचो सन्मान करपी ते हार सालभर माडवणेक पडिल्ले. वामन थंयचे थंयच शेळेल्ले भशेन जालो. हालीं तो पळयतालो, रमाबाय सामकी बदलिल्ली. तिका फकांडां मस्कऱ्यो मातूय खपनासल्यो.

इतल्या तेंपान ती परतूय सुजूचे यादीन चडूच आकुळपिकूळ जाताली. वामनाकय खेपताली. “रमा कितलें सोंशीक आसलें! आतां जाणटेपणांत ताचो तोल सुटला. हांवें... हय, म्हजे एके चुकीनच ताका बेगीन म्हातारें केलें...” वामनाक तिडक आयली. हालीं अशेंच जाता. रमाबाय रडली, उबगली काय वामनाक आपली फाटली वागणूक येवजता आनी पश्चाताप जाता. हरशीं ताका आतांची गजाल आतां याद उरना. फाटल्यो गजाली मात सगल्यो सगल्यो याद जातात. तटस्थ रावन फाटल्या यादींचो आल्बम पळोवपाक ताका वेगळेंच सूख मेळटा. आतांय दोनूय हातांचे घडयेर तकली दवरून सोफाचेर वणखून तो यादींचो आल्बम पळोवंक लागलो. ताका

पयलीच याद जाली ती रमाक घेवन पयलेच खेपे भोंवूंक गेल्लो त्या वेळची. ताणें रमाक सांगिल्लें, “पळय रमा, हांवें घेतिल्ल्या ब्लॉकाचे हप्ते अजून सात वर्सां सुमार भरपाचे आसात. तुका आनीक सात-आठ वर्सां तरी सिर्वीस करची पडटली...”

रमान हांसून म्हणलें, “म्हणजे, मागीर हांवें सिर्वीस करप ना तर? हांवें इतलें शिक्षण घेतलां तें रांदप-वाडप करत बसूं? ना, ना, हांव सिर्वीस सोडपा ना हां...”

“आसूं, आसूं. तें मागीर पळोवया...” वामनान विशय बदल्लो. तीं दोगांय रंगयाळ्या सपनांनी रंगून गेल्लीं. वामनान पान परतिलें. लग्ना उपरांतचे कितलेशेच फोटे. म्होंवाळ सपनांचे, गोड झगड्यांचे, अडेच्या तण्ट्यांचे. सदांच हे फोटे पळयतना वामनाचें तोंड मुमुखें जाता. ते फुलपाखी दीस तो परतून एकदां भोगता. तेन्नाचें अल्लड रमा दोळ्यां मुखार हाडून ताका आतांय तिडायता.

आतांय ताका रमाक तिडावपाची हुकी आयली... आनी आनी नाका रे बाबा, येदोळ जालां तें पुरो... मनांतल्या विचारान सुस्कारत तो पानां परतीत रावलो. एका फोट्यार ताची नदर बांदून उरली. रमाच्या बाळंटेराक ताची आवय येवन राविल्ली. दोन-तीन म्हयन्यां खातीर आयिल्ली ती स म्हयने रावली. सुजूक पळोवंक एक चेडूं दवरिल्लें. रमा सुजूक ताचे कडेन पातयेवन वतालें हें ताचे मांयक मात्तूय आवडूंक नासलें. तिणें आड्डून- पाड्डून रमाक सिर्वीस सोडपा विशीं शिटकायलें. रमान तिचीं उतरां कानामनार घेतलीं नात. एक दीस पूत-सून बसल्या तशीं पळोवन तिणें म्हणलें, “रमा, देवा दयेन आमकां कांयच उणें ना. वामनाचे एकट्याचे जोडीन भांगराचो संवसार करूं येता तुज्यान. म्हजे अपुरबायेचे नातीची धांदल करून तूं सिर्वीस करूं नाका...”

रमा उलोवचे पयलींच वामन उलयलो. “हें कितें सांगता आई? आजकाल म्हारगाय खंय पावल्या. तुका खबर ना. तातूंत आमकां अजून जायतें सामान घेवपाचें आसा. फ्रीज, स्कुटर कांयच घेवंक ना आमी. ब्लॉकाचे हप्ते भरतात थंय आसात. आतांच रमान सिर्वीस सोडून कशें जायत?”

“आरे, पूण सुजू खातीर म्हणटां हांव. चेडवा हातांत ताका पातयेवन वाट लायतलीं तुमी ताची.”

“पुरो गे. भुरग्यां खातीर कोण सिर्वीस सोडिनात. भुरगीं अशीच व्हड जातात. दोन-चार वर्सांचो प्रस्न.”

“हय, कशींय व्हड जातात. आनी तुळशिल्या विलासा भशेन तवनासय जातात. पयलीं चार-पांच वर्सांच भुरग्यांक आवयची सामकी गरज आसता. हेच पिरायेंत तांकां रीत-भात शिकोवपाची आसता, देख लावपाची आसता.”

रमा कांयच उलयलें ना. ताचो जीव दोनय वटांनी ओडटालो. सिर्वीस तर जायच, पूण सुजू... आई आसतनाच सुजूक सोडून वचप म्हणल्यार म्हाका कितलो त्रास जाता... दीसभर फायलींत सुजूचें म्होंवें तोंड दिसता. चींव तट्टटून येतकच धांवून घरा येन दिसता...

ऑफिसांतल्या यार्दीनी रमाचो जीव आकुळपिकूळ जालो. हातांतल्या सुजूक ताणें काळजा कडेन घट्ट धरलें. शेंवतुल्याक सगलें शिकयलां हरशीं, पूण तें बायेक सारकें सांबाळत मूं? ह्या दिसांनी अशेच तरेचे प्रस्न ताचे तकलेंत घोळटाले. मांयन वचपाची तयारी करत पसून ताका सूख नाशिल्लें. मांय गेली आनी रमाचे तालगडेक सुरवात जाली. दीसभर सिर्वीस, सुजूचो हुस्को आनी संवसाराची चिंता. वामनाचो ताका कुस्कुटाचोय आदार जायनासलो. ताका खेळोवपा पुरतें सुजू जाय आसलें. बोम घालप, लंगोटी बांदप असलीं कामां सांगल्यार “शी... म्हाका जमना तें...” म्हणून हात फाफडून मेकळो जातालो.

एक दीस लीव घे म्हणल्यार लेगीत ताचीं कारणां तयार आसतालीं. केन्ना कॉन्फरन्स केन्ना मिटींग, कितें आनी कितें. दीसभर आवय मेळना हाचो राग काडिल्ले वरी सुजू रातचें उठून खेळटालें, किरायतालें. रातचीं जागरणां रमाक कशींच झेपनासलीं. जागें जावन लेगीत तें दोळे धांपून रावतालें. वामनान ताका काडचें, घेवन बसचें अशें ताका दीस. सुजूचे रडीन जागो जाल्लो वामन ‘रातचें लेगीत न्हिदपाक मेळना ह्या घरांत ’’ अशें बडबडत पांगरूण घेवन भायर वचून न्हिदतालो. हळू हळू सुजूक कळूंक लागिल्लें. आवय भायर सरून वता म्हणल्यार आपल्याक ती मेळची ना. रमा वतना तें रडून आकांत करतालें. मागीर ताची रड दीसभर रमाच्या कानांत घुमून रावताली. ताका लिपोवन वचपाचीय आतां गती नासली. ज्युस्तूच वेळ कळिल्ले वरी सुजू ऑफिसांत वच्च्या वेळार रमाक वेंग मारून विचारतालें, “मम्मागे, लाजुची मम्मा शब्दां घलांत आशता. तूं बशून लाव न्ही...”

“बाय, तुका पिपी जाय न्हय? पळय हांव पिपी हाडूंक वतां...”

“नाका, म्हाका पिपी नाका. मम्मा, तूं जाय, मम्मा तूं जाय...”

ताची माणकुल्या हातांची वेंग सोडून वचप रमाच्या जिवार येतालें. एक एक दीस ऑफिसांत वचपाक वेळ जातालो. आशा वेळार थापट मारूनच सुजूक सकयल दवरचें पडटालें. मागीर ओले दोळे पुसत रमा सिर्वीसेक वतालें. शेंवतुलें सदांच सांजवेळचें ताका गार्डनांत व्हरी. थंय हेर भुरग्यां वांगडा तांच्यो आवयो येताल्यो. एक दीस सुजून रमा कडेन हट्ट धरलो. “मम्मा, तूं भशून गाडनांत यो गो, मिनूची मम्मा शुद्दां येता.”

“बाय शाण्या, हांव आयतारा दिसा येतलें हां तुजे बराबर गार्डनांत.”

“मिनूच्या मम्माचो शद्दां आयताल. तुजो मात फाल्यां कित्याक गो?”

रमा ताच्या प्रस्नाची जाप दिवचे बदला ताची पापी घेत रावतालें. रमाकय दिसतालें, आयतार बेगीन बेगीन येवचो, आपणें दीसभर सुजू वांगडा खेळचें. ताच्या आडव्या तिडव्या प्रस्नांच्यो जापो दिवच्यो... आतां रमा मुखार वेगळोच प्रस्न उप्राशिल्लो.

सुजूक शेंवतुल्या बराबर रावंक मातूय आवडनासलें. वाडटे पिराये बराबर ताचो हट्ट वाडिल्लो. शेंवतुलें दीसभर घरांत कितें करता, कोणाकोणा कडेन उलयता तें सगलें सुजू रमाक ज्युस्ता ज्युस्त सांगतालें. ताचो परिणाम म्हणून, दुसऱ्या दिसा सुजूक शेंवतुल्याचीं उलोवणीं खावचीं पडटालीं. ताच्यो सगल्यो गाळी सुजूक पाठ जाल्ल्यो. आनी तें तांचो उपेग रमाचेर करतालें. रमाक ताचे कडेन लक्ष दिवंक तसो वेळ मेळनासलो. तरीय काम करता करतां तें सुजूक समजायतालें, “सुजू, अशें म्हणिनात हां. देवबाप्पा पा करतलो तुका...”

“हांव म्हणिना गे मम्मा...” सुजून तितले पुरतें रमाक आस्वासन दिवचें. एक दीस वामनान सुजू मस्ती करता म्हूण तापयलें. सुजून सट्ट करून ताका म्हणलें, “तूं पाला पलिल्लो, मोल तूं वोश...”

वामनाक भिरभिरी मारली. ताणें रमाचेर तापय काडली, “रमा, तुजें चलयेचेर मातूय लक्ष ना. आई सांगताली तेंच खरें. शेंवतुल्यान ताची सामकी वाट लायल्या. आपले पुरतेंच पळय तूं...”

वामनाच्या उतरांनी रमाक राग सांवरलो ना. “इल्लो कुस्कुटाचो भार घेवंक तूं तयार ना. वयल्यान म्हाका उलयता? खंय खंय हांव एकटें लक्ष दिवं? तुजेंय चली तें. तूं शिकय ताका बुद्द...” रमा शेंवतुल्याक चडशें तापयनासलें. पूण हे खेपे ताका बरेंच तापयलें. रमाच्या रागान शेंवतुल्यान दुसऱ्या दिसा

सुजूक बरेंच तापयलें आनी भंय घालो. “सुजू परत मम्माक सांग आनी पळय तूं संडासांत बंद करून घालतलें. येवंदी मागीर जिवाण्याक आनी खावंदी तुका.”

सुजू थर्त भियेलें. शेंवतुल्या बराबर रावपाचोय भंय, मम्माक सांगपाचीय गती ना. सुजूचें तोंड बावून गेलें. काचाबूल जाल्ले वरी तें घरांत वावरूंक लागलें. रमा बराबर आसले बगर तें संडासांत बसना जालें. सुजूचें तोंड पळोवन रमान ताका तरेतरेन विचारलें. पूण सुजून ताका कांयच सांगलें ना. भितरले भितर घुस्मटून सुजूक जोर येवंक लागलो. जोरान तें बडबडटालें. “थेंवतुल्या हांव मम्मा सांगना, नाका गो... जिवाणें व्हाल गो... थंडाश बंद कल गो... थेंवतुल्या बंद कल गो...”

सुजूचो जोर चडटालो देंवतालो. दोतोरान टायफॉयडाचो दुबाव सांगलों. आवय दीसभर म्हऱ्यांत आशिल्ल्यान सुजूच्या मनांतलो भंय उणो जाल्लो. ताचो जोरय गेलो. रमान पंदरा दीस लीव घेतिल्ली. आनीक लीव ताका कशीच मेळनासली. फुडल्या सप्तकांत ताचें ऑडीट आशिल्लें. ताचे पयलीं सगल्यो फायली तयार करूंक जाय आसल्यो. सुजूक कशें एकटें सोडूं? वामन तर कानामनार घेना... बेजारिल्ल्या मनान रमान परत एक फावट वामनाक विनयलें. “प्लीज, वामन तूं आठ दीस सुटी घेवन राव न्हय. सुजूक एकटें दवरूंक जायना.”

“हेंड. म्हाका मात्तूय लीव घेवंक मेळना. आमचो बॉस आयला. आतां सुटी घेवप म्हणल्यार म्हजें प्रमोशन बुडटा. आमच्या ऑफिसांतलें राजकारण नकळो तूं...”

“आरे, पूण सुजू... दोतोरान पातयेवं नाका म्हणलां ताका...” कांय जायना ताका. शेंवतुल्याक सगलें समजावन वच सारकें.

“अशें बरें आसा तर. हांवूच सिर्विस सोडटां,” संतापून रमान म्हणलें.

“सोड सोड. ऐन वेळार घात मारपाक येवजिला म्हजो? ब्लॉकाचे हप्ते अजून पावंक नात म्हणून खबर आसा मूं तुका? आतां विकया तो आनी रावया रस्त्यार.”

“शिताफुडें मीठ कित्याक खाता? तूं सुटी घेवंक तयार ना. सुजू एकटें रावंक तयार ना. कितें करूं हांव?” रमान उबगून विचारलें.

“कशें रावना सुजू तें पळयतां. नस्त्यो संवयो केल्यात तुवें.”

वामनान भितर वचून सुजूक बरेंच तापयलें. “दीसभर मम्मा म्हऱ्यांत जाय मगो तुका? ताका काडून मुंबय धाडटां. मागीर राव हांगा एकटेंच.”

वामनाचो खुबिल्लो अवतार आनी रमाक मुंबय धाडपाचो बेत आयकून सुजू थर्त भियेलें. ताणें बेगिबेगीन सांगलें, “नाका, नाका ले पप्पा, मम्मा नाका म्हाका. तिका मुंबे धान्नाका. ओपिशांत वचुनी तिका.”

रातीं दिल्लें उतर सुजू सकाळीं विसरलें. आवय वतना ताणें हट्ट केलोच. वामनाक ही कल्पना आशिल्ली. तो रमाक व्हरूंक राविल्लो. सुजू कुसूंय कुसूंय करूंक लागतकच वामनान दोळे मोट्टे करून ताका भितर धाडलें. सुजू भितर येवन न्हिदलें खरें, पूण ताका पप्पाचो खूब राग आयिल्लो. “मम्माक कित्याक व्हेलें ताणें, चोल खंचो, दोतोलकाका पिशो तो, म्हाका वोकू दिलो आनी म्हजो जोल गेलो. मम्माय गेली...”

ताणें हिमटी काडली. पुटपूट करून दुकां ताच्या हातार पडलीं. दुकांनी भरिल्लो हात पळोवन ताका येवजलें, “थन्न उदकान खेल्याल मम्मा जोल येता म्हन्ता. हांव थन्न उदक न्हाल्याल म्हाका आनी जोल येतलो, शाबाश, मागी मम्मा घाला लावतली...”

मनांतलो विचार पूर्ण करपाक सुजू सडसडीत उठलें. शेंवतुल्याची नदर चुकोवन नळार वचून न्हालें आनी शीं खाता आसतना तशेंच कुडकुडत येवन खाटीर न्हिदलें. बरोच वेळ जालो सुजूची जाग-माग ना. कितें करता काय हें? ताका सोदत शेंवतुलें भितर आयलें. खाटीर न्हिदून सुजू कुडकुडटालें. ओले कपडे आंगाक चिकटल्ले. शेंवतुल्यान बेगिबेगीन ताचे कपडे बदल्ले. तें न्हिदांत बडबडटालें... आतां म्हाका जोल येतलो... मागी मम्मा घाला लावतली... ताची आवतिकाय पळोवन शेंवतुल्याक रडूंक येवंक लागलें.

आतां वयनी येतली आनी म्हाका तापयतली... थंयच बसून तेंय रडूंक लागलें. बारा जायत आयलीं तशें रमाक ऑफिसांत सूख लागना जालें. एक वर बेगीनच तें घरा आयलें. घरा येवन पळय जाल्यार सुजू जोरान फडफडटालें. सुजूक टायफॉयड जाल्लो, तें जोरांत बडबडटालें, “म्हाका मम्मा जाय... पप्पा नाका ले, मम्माक मुंबे धान्नाका... म्हाका मम्मा जाय...”

ताचें उलोवप आयकून रमाचो जीव कळवळटालो. वामनय आकुळपिकूळ जाल्लो. पयलींच अशक्त जाल्ल्या सुजूक टायफॉयडाचो भार पेल्लो ना. मम्मा जाय... मम्मा जाय... म्हणत मम्माक एकटीच दवरून तें गेलें. ताका वेंग

मारून घुंवळून पडिल्लें रमा तीन दिसांनी साबुदूदेर आयलें. ताकाय टायफॉयड जालो. चार म्हयने तें हातरुणार न्हिदून उरलें. ह्याच बोवाळांत ताणें सिर्वीस सोडली. घरांत एकटें बसून रमा पिशांतूर कशें जाल्लें. जायते प्रस्न ताच्या दोळ्या मुखार घुंवताले. भकास नदरेन सुजूच्या फोट्या कडेन पळयत तें जापो सोदपाचो यत्न करतालें. ताची स्थिती वामनाच्यान पळोवंक जायनासली. ताका फुसलावपाक ताचे कडेन उतरां नासलीं.

तो आपल्याकच गुन्यांवकारी समजतालो. हळूहळू रमान आपलो तोल सांबाळून घेतलो. ताचे इश्टिणीन ताका आदार केलो. आपल्या समाजसेवेच्या कार्यांत ताका ओडलें. चड करून बालवाडीचें काम तें घोस्तान सांबाळटालें. भुरग्यांच्या कसल्याय कामांत ताचें मन चड रमतालें. तांचे मदीं तें सुजूक विसरपाचो यत्न करतालें. आतां समाजसेविका रमाबाय म्हणून ताका सगलीं वळखतात. ताच्या कार्या पासत वचत थंय ताचें नांव गाजता. ताका मात ह्या मान-सन्मानाचें मातूय सूख ना. आपणें धुवेक न्याय दिलो ना ही रुखरूख ताका सदांच खाता. ताणें आपले पुरतो एक नेम घालून घेतिल्लो. तें केन्नाच आपलो सत्कार करूंक दिनासलें. आपूण काम करतां तें प्रदर्शना खातीर न्हय अशें सांगून तें सत्काराचो विशय टाळटालें. आयज ताचे खास इश्टिणीन आपणें घाल्ले बालवाडीच्या उक्तावणा पासत ताका आपयिल्लें. भुरग्यांच्या कामाक तें ना म्हणिना, हाचो लाव तिणें घेतिल्लो. हीच संद धरून ताचो सत्कार करूंक सोदतल्या जायत्या संस्थांनी तिका हार घाल्ले. तांणी घाल्ल्या प्रत्येक हारा फाटल्यान तिका सुजूचें तोंड दिसतालें आनी ते हार तिका कांटे जावन तोपताले. आतां सालभर पिसडून पडिल्ल्या त्या हारांक पळयत वामनान यार्दीचो आल्बम धांपलो. रमाच्या हुस्क्यान व्याकूळ जावन वामन आपलो देह ओडत भितर गेलो.

* * *

धी मर्डर

दुर्गादास गावडे

“सर, तुमकां कोण एकलो मेळूंक सोदता”, प्युनान म्हज्या कॅबिनांत भितर सरत खबर दिली.

“अशे हे नाका तेन्ना कोण कोण मेळूंक येतात”, हांवें बेजारून म्हणलें.

अॅड. मोपकारान म्हज्या मुखामळा वयलो भाव वळखलो जावंक जाय. तो हांसलो “तूंच बेजारता मरे?” ताणें हांसतूच म्हाका प्रस्न केलो. “पुलीस इन्स्पेक्टरूच जर अशे बेजारूंक लागले जाल्यार सामान्य मनशांनी आदारा खातीर खंय धांवप?” अॅड. मोपकारान आपले परीन म्हाका कर्तव्याची जाणविकाय करून दिली.

“धाडून दी ताका भितर!” हांवें प्युनाक फर्मायलें. आमच्यो खबरो बऱ्योच रंगार आयिल्ल्यो. अॅड. मोपकार अपरान्तक राज्यांतल्यो खबरो सांगतालो. थंय खंय कितल्योश्योच चोरयो जातात. अर्दीं मदीं दरोडेय पडटात, खून जातात.

पूण थंयच्या पुलिसांक मात गुन्यांवकार केन्नाच सांपडनात. मेळ्ळे तरी थंयचे पुलीस तांकां बेस बरी राखण दितात. मोपकार म्हाका ही खबर बरी रंगोवन सांगतालो. असल्यो गजाली सांगपाची ताची पद्दतच आगळी. ताच्यो गजाली आयकतना दीस की, आपूण विनोदूच आयकतां, मात खबर शंबर टक्के खरी आसताली. थंयचे पुलीस आनी खुनी रातचे एकाच बारांर एकामेकांक फाट करून बसतात पूण एकामेकांक केन्नाच दिस्ती पडनात!

हें सांगता आसतना हांव ताची लकब पळयतूच उरलों.

“आमच्या गोंयची परिस्थिती तशी पळोवंक गेल्यार खूब बरी आसा.” ताणें म्हणलें आनी म्हजें हड्डें अभिमानान फुलून आयलें. आमची चर्चा

आनिकूच मुखार चलतली आशिल्ली पूण त्याच वेळार तो मनीस म्हज्या कॅबिनांत भितर सरलो. सादारण तीस-पस्तीस वर्सांचो, साडे पांच फूट उंचायेचो, सामको मानाय - हांवें ताका पयलीं केन्ना पळोवंक नाशिल्लो म्हणटकूच वळखुपाचो प्रस्नूच नाशिल्लो. तरीय हांवें उगडास करपाचो यत्न केलो.

म्हाका बदली जावन ह्या गांवांत आयल्यार फकत पंदरा दीस जाल्ले आनी ह्या पंदरा दिसांत म्हज्या दोळ्यां सामकार जे जे आयले तातूंत हो निखालस नाशिल्लो. हांव ताका वळखलों ना.

“कित्याक आयला?” हांवें प्रस्न केलो. ताणें जाप दिली ना. फकत एक खेप म्हजे वटेन आनी एक खेप अँड. मोपकाराक पळोवन ताणें मान सकयल घाली. ताच्या ह्या वागपाचो अर्थ म्हजे अणभवी नदरेक कळपाक कळाव लागलो ना. ताका कितें तरी खाजगींत उलोवपाचें आसा हें हांवें वळखलें. मोपकाराकूय तें समजलें जावंक जाय. तो आपली ब्रिफकेस सांबाळीत उठलो.

“बरें रे गांवकार, सी यू!” म्हणीत उठून गेलो. मोपकाराचे रिते खुर्चे वटेन बोट दाखयत हांवें ताका बसपाक फर्मायलें. जाप करिनासतना तो बसलो.

“उलय, कितें काम आशिल्लें?” ताणें मान वयर करून म्हजे नदरेक नदर दिवपाचो यत्न केलो. पूण खीणभरूच ताची नदर सकयल वळ्ळी. हांव ताची वागणूक नियाळीत आशिल्लों. दोळ्यांच्यो ओल्यो जाल्ल्यो कडो तर्जनीन पुशिल्ले वरी करून ताणें परत नदर उखल्ली.

“उलय, भियेवं नाका!”

“सर, फाटल्या म्हयन्याचे सात तारखेर ह्याच गांवांत मीना सिनकार हे बायलेन आत्महत्या केल्या म्हूण तुमचे लागीं नोंद जाल्या.”

ही गजाल हांव ह्या गांवांत येवचे पयलीं घडिल्ली.

हांव हांगा आयले उपरांत म्हज्या कानार ती गजाल पाविल्ली. सगल्या वटांनी चवकशी करूनय ती आत्महत्याच म्हूण कळिल्लें आनी तशी आमचे कडेन नोंदूय जाल्ली.

“तूं ते विशीं कितें सांगूंक सोदता? हांगा तर ती आत्महत्याच म्हूण नोंद जाल्या.” तो कितें तरी गुपीत घेवन आयला अशें म्हाका दिसलें ना. ताणें म्हजो प्रस्न आयकून नदर पर्थून मान खाला वळयली. सकयलो ओंठ वयल्या दांता पोंदा चिड्डून कांय खीण तो ओगळी रावलो. खीणभर म्हजी उत्सुकताय

वाडली.

“सर, ती आत्महत्या नाशिल्ली.” अंदल्ली उतरां चिड्डून भायर सरचीं, तशीं तार्चीं उतरां भायर सरलीं आनी हांव अजापलों.

ती आत्महत्याच आशिल्ली अशी आमची फायल सांगताली. दुबाव घेवपा सारकी एकूय गजाल नाशिल्ली. मीना सिनकार हे लग्न जाल्ले बायलेन सात तारखेर आपल्या आंगार केरोसीन ओतून घेवन आत्महत्या केल्ली. हालींसरा तिची मानसीक स्थिती सारकी नाशिल्ली. इतल्या निश्कर्शा मेरेन आमचें सोदपथक पाविल्लें.

“ती आत्महत्या न्हय सर!”

“वॉट नॉनसेन्स! इट वॉज ए सुसायड केस” तो कितें तरी मूर्खपण करताशें म्हाका दिसलें.

“सर, तो जावन आशिल्लो एक खून!” हांव ताचे कडेन पळयतूच उरलों. ह्या आत्महत्या प्रकरणाक नवें मोडण मेळपाची शक्यताय निर्माण जाता काय कितें असो ताचे कडेन पळयतकच म्हाका प्रस्न पडलो. इतलो वेळ मेरेन हांव ताका बारीकसाणीन नियाळटालों. तो फट सांगता हें मानपाक म्हजें मन तयार जायनाशिल्लें. मनीस अभिनय कितलोय टॉप उडोवं, निजाचे म्हूण ताचे जे भाव आसतात ते केन्नाच परगटलेविणे रावनात. ताच्या मुखामळार दुख्ख आनी पश्चात्ताप म्हाका खिणा खिणाक जाणवतालो.

दोळेय दुकांनी भरून आयिल्ले. म्हाका सट्ट करून याद जाली. इतल्या बोवाळांत हांव ताका ताचें नांव विचारूंक विसरलों. ताचो आनी तिचो संबंदूय हांव नकळों आशिल्लों. हांव इतलो व्हांवलों कसो काय? खीणभर म्हाका म्हजोच राग मारलो. तरीय हांवें म्हाका सांवरलो, म्हाका ताची वळख जाणा जावन घेवंक जाय आशिल्ली.

“तुजें नांव कितें?”

“अनिल... अनिल सिनकार.”

“तुमचें कितेंय नातें बी”

“मीना म्हजी बायल...”

“ओह, आय सी!” बायलेच्या मरणान ताका बरेंच दुख्ख जाल्लें. ताच्या उतरां कणकणी हाचें पडबिंब दिश्टी पडटालें.

“म्हाका एक सांग, तो खून म्हूण तूं खंयच्या आदाराचेर सांगता? तुजे

कडेन कितें पुरावो वा कोणाचेर दुबाव ?”

“हांवें म्हज्या दोळ्यांनी पळयिल्लो तो खून जातना! तो खून हांवें केला सर! हांवें केला. मीनाचो - म्हज्या मीनाचो खून हांवें केला...” उलयतना ताका रडपाचो उमाळो फुटलो. कितलोसोच वेळ तो हुडकेत रावलो. तो शांत जायसर हांवूंय ओगीच बसलों. मनांत ताचीं उतरां एक सारकीं आदळटाली.

“मीनाचो खून हांवें केला... मीनाचो खून हांवें केला... मी...!” हांतलें खरेपण सोदून काडूंक जाय आशिल्लें. एक स्पश्ट सांगतां, इन्स्पेक्टराचीं सुत्रां हातांत घेतिल्ल्या दिसा सावन असो एकूय मनीस म्हाका मेळूंक नाशिल्लो जाणें आपल्या गुन्यांवाची कबुली आपखोशेन दिल्ली. तांकां वदोवपा खातीर आमकां जायते प्रयोग करचे पडटाले. बुटांच्यो खोंटो, कमराचो पटो, रबरी दांड्याच्यो मुठी हांचो उपेग केले बगर खंयचोच गुन्यांवकार तोंड उगडनाशिल्लो.

“सर...” ताच्या उल्यान हांव भानार आयलों. “सर, हांवें गुन्यांव कबूल केला. म्हजो गुन्यांव म्हाका मान्य आसा. तुमी दितात ती ख्यास्त भोगूंक हांव तयार आसां. येतां हांव.” तो वचपाक उठलो. हांवें ताका हातानूच बसपाची कुरू केली. पुराय गजाल जाणा जावन घेवपाची म्हजी उत्सुकताय वाडिल्ली. स्वताचे बायलेक जिती जळोवन मारपी मनशाक इतलें संवेदनशील काळीजय आसता ह्यो दोन विरोधाभासी गजाली हांव प्रत्यक्ष पळयतालों.

पुराय गजाल जाणून घेवनूय फुडल्या तपासाक लागप म्हाका म्हजें कर्तव्य कशें दिसलें. “सर, म्हजो गुन्यांव हांवें मानून घेतला. फुडलें सगलें हांव कोटींत सांगीन. एक म्हयनोभर लिपोवन दवरिल्लें दुख्ख आतां म्हज्यान सोंसूंक नजो म्हण सत्य तुमकां कळयलें. येता हांव.” तो परतून खुर्चे वयलो उठलो.

“बस, मातसो बस. म्हाका पुराय गजाल सांग. खून कित्या खातीर घडलो, कित्याक घडलो हें म्हाका जाणा जावंक जाय. तुवें आतां येदो व्हड गुन्यांव मानून घेतला. म्हाका कारणांय सांग. पळोवया कितेंय मार्ग काडूंक मेळटा जाल्यार.”

हांवें तांकां फुसलावपाचो यत्न केलो.

“म्हाका परकी मानूं नाका. तुजो इश्ट समज.” म्हज्या उलोवण्याचो ताचेर परिणाम जालो जावंक जाय. ताणें बसून घेतलें. भरिल्ल्या दोळ्यांनी एक फावट ताणें म्हजे नदरेक नदर दिली आनी म्हजे फाटले वण्टीचेर नदर रोखून तो उलयत

रावलो. अनिल-मीनाच्या लग्नाक आतां चारेक वर्सां जावन गेल्लीं. सोयरीकेन वेवस्थीत उज्या-ब्राम्हणाचे साक्षीन लग्न जाल्लें. मीना तशें सबावगुणान बरें. अनिलाचेर तें मना पसून मोग करी. ताच्या सूख-दुख्खांत वांटेकार जातालें. घरची परिस्थितीय बरी आशिल्ली. घर-दार, शेत-भाट, पयसो-आडकोय हातांत घोळटालो. अनिल आवय बापायलो एकलो-एकसुरो पूत.

आवय-बापायन हो संवसार सोडले कारणान सगले आस्पतीचो एकलोच वारस. तरीय ताच्या संवसारांत एके गजालीची कमी आशिल्ली. चारेक वर्सां जायत आयिल्लीं लग्नाक, तरीय मीनाक गुरवाचार येवंक नाशिल्लो. अनिलाक तर बापूय जावपाची जबरदस्त इत्सा. मीना मात सुकें सडसडीत. मनांत भुरग्यांची ओड पूण घरांत रिती दोड. अनिल खंती जातालो. आपल्यांतूच कितेंय दोश आसत म्हूण ताणें आपली तपासणी लेगीत केल्ली. ताच्यांत कांयच दोश मेळूंक नाशिल्लो. दोतोरान ताका मीनाची तपासणी करूंक सुचयलें. ताणेंय मीनाक जायते फावटीं विनवणी केल्ली.

मीना मात सांगिल्ले फावटीं कानार केंस काडी. कितेंय तरी निमित्त सांगून आंग मारी. एक दीस ताणें बेजारून ताका फोर्सान दोतोरा सर्ीं व्हेलें. केन्ना ना तें त्या दिसा ताणें मीनाच्या कानसुलार फुलयिल्लें. मीनाक तपासून दोतोरान अनिलाक रिपोर्ट दिलो.

“मीनाच्या गर्भाक मार बशिल्लो. असो मार, गर्भपात केले उपरांत केन्नाय बसता.” दोतोरान अनिलाक सहज म्हूण सांगलें. अनिलाक मात तें आयकून धक्को बसलो. गर्भपात? म्हणल्यार मीनान आंकवारपणांत...! आनी तें पाप लिपोवंक गर्भपात? ताची अवस्था पिशावरी जाल्ली. आपूण फटबलो. मीनाच्या सोबीत रुपड्याक भुलून फाटीं-फुडें चवकशी करिनासतना ताका लग्नाक मागणी घाली.

त्या वेळार बापायचें लेगीत आयकलें ना. ताका आपलेच करणेचो पश्चाताप जाल्लो. आतां कांयच उपाय नाशिल्लो. गांवांत तोंड घेवन भोंवंक जाय जाल्यार तोंड गप्प दवरले बगर आनीक पर्याय नाशिल्लो. त्या दिसाच्यान घरांतलें वातावरण मात खूबशें बदल्लें. पयलीं सारकें हांसप, खिदळप उणें जालें. कामापुरतेंच उलोवप हो नित्यनेम जावन पडलो. मीनाकूच पयलीं मातशें अजाप जालें. पूण मागीर, परिस्थिती कित्या खातीर बदल्ल्या हाची सुलूस ताका लागले बगर रावली ना. ताणें घडटल्या परिणामाक तोंड दिवपाची तयारी

चलयली.

अनिल दिसान दीस निर्शेत वतालो. आपल्या माथ्यार मणा-मणाचें वजें दवरून कोण तरी आपल्याक दांत दाखोवन हांसता असो ताका केन्ना केन्ना भास जातालो. रातदीस नाका तो एकूच विशय भोंवन भोंवन सतायतालो. अनिलाक आनीक एके गजालीचें अजाप दिसतालें. ह्या घरांत मोनेळ हात-पांय पसरावचे पयलीं मीना सामकें माये मोगान वागतालें. आपलेपणान आपले कुशींत रिगतालें आनी आतां तेंच चिडचिडेपण करूंक लागलां. आपूण उलयनासतना रावल्यार तेंवूय ओगी रावता. हाचो अर्थ? ताचो म्हजे वयलो मोग आटलो? काय तें आपलें मन खंय तरी रमयता? आपल्याक फटयलो तो फटयलो, ताका ताचें मातूय दुख्ख जावंक ना. ताच्या मनांत वेगवेगळे विचार शबय घालूंक लागले. मीना विशीं नाका नाका जाल्ले दुबाव येवंक लागले. एक दीस तें घरा नाशें पळोवन ताणें ताची आरमार उस्तूंक सुरवात केली.

आरमारीचे खणान खण, कप्यान-कपे घुंडाळपाचो हावेस बाळगूनच ताणें कामाक सुरवात केली. सोदता सोदतां एका चोर कपाटांत ताच्या हाताक एक डायरी मेळ्ळी आनी एक कागदाचें बंडल. ताणें डायरी उगडली जाल्यार तातूंतल्यान एक फोटो सकयल पडलो. फोटो पळोवनूच ताची तकली तापली. ताणें कागदाचें बंडल उगडलें.

पळय जाल्यार वेवस्थीत सांबाळून दवरिल्लीं कितलींशींच मोगाची पत्रां. हें सगलें पळोवन ताची तकली सणसणूंक लागली. म्हणल्यार आपले कडेन लग्न जावनूय तें अजूनय दुसऱ्याचेंच आसा! ताका प्रस्न पडलो. आनी उपरांत रागान ताणें असल्या फटकिऱ्या विस्वासघातकी मीनाक जल्माची बुद्द शिकोवपाचो निश्चेव केलो.

अनिल सांगत आशिल्लो. ताच्या उरांतल्यान राग आनी खिणा खिणाक पश्चात्ताप, दुख्ख व्यक्त जातालें.

“तुवें त्या फोटवाची गजाल सारकी सांगली ना, म्हजी उत्सुकताय वाडिल्ली.”

आपली बायल एका परक्या मनशाच्या गोपांत पळोवन खंयचो घोव ओगी बसतलो? त्या फोटवाचेर एका तरनाट्याच्या गळ्या भोंवतणीं हात घालून मीना उबें आशिल्लें आनी फोटवा सकयल बरयिल्लें नीता आनी अजय!”

“तुजे बायलेचें नांव तूं मीना म्हणटालो न्हय? मागीर हें नीता? म्हजें क्रॉस

एक्झामिनेशन.”

“मीनाचेंच आंकवारपणांतलें नांव तें. नीता नायक...”

“नीता नायक? नीता... अजय...!” म्हज्यो यादी जाग्यो जावंक लागल्यो. घुस्पल्ले दोर तटातटा तुटूंक लागले. तो उलयत आशिल्लो. हांव मात वर्तमानकाळांतल्या दरवट्याचेर उबो रावन भूतकाळाक जागयतालों.

म्हजी एक एक याद जागी जावंक लागिल्ली. स-सात वर्सां पयलींचीं. इतल्यांत ताणें रागान उलयिल्लीं उतरां म्हज्या कानार घण जावन आदळ्ळीं. “त्या अजय नांवाच्या जनावरान म्हज्या संवसाराचो सर्वनाश केलो, म्हजें निसंतान केलें...”

“स्टॉप इट! स्टॉप इट आय सॅड! अदरवायज आय वील कील यू.”

अचकीत कितें घडलें हांव नकळों पूण म्हजी मूठ इतल्या नेटान आदळ्ळी की हाताची तर्जनी चुरचुरूंक लागली. पांय रागान थरथरूंक लागले. म्हजो हो अकस्मात असो अवतार पळोवन तो काचाबूल जालो. तोंड उकतें घालून पळयतूच उरलो.

हांव कंट्रोला भायर पावलां हाची जाणविकाय म्हाका जाली आनी आनीक चड वेळ तो म्हजे सामकार उरल्यार ताच्या मुखामळाचो आकारूच बदलून वतलो हें हांवें वळखलें. हांवें ताका वचपाक फर्मायलें.

“नीता... नीता...!” म्हज्या गळ्या कडेन उमाळो दाटलो. नदरे मुखार म्हजें नीता उबें रावलें. धावेक शिकतना आमी काडिल्लो फोटो उबो रावलो. इंटराक आसतना एके ल्हानशे चुकी खातीर एका नव्या जिवाक गर्भातूच किरमिल्लो दीस उबो रावलो. पांच वर्सां पयलीं म्हाका म्हज्या मुखा वयल्या शिक्षणा खातीर दुसऱ्या राज्यांत वच्चें पडलें आनी स म्हयन्या फाटीं परत हांगा गोंयांत आयलों तेन्ना सावन हांव म्हज्या नीताक सोदपाचो प्रयत्न करीत आशिल्लों. आनी आयज नीताच्या खुनाची केस घेवन हांव उबो आशिल्लों. इन्स्पेक्टर अजय गांवकार. दिसलें, जगाक आड्डून सांगचें, “नीताचो खून हांवें केला, हांवें केला. हांवूंच तो मर्डरर!”

* * *

वळख

चंद्रकांत शांताराम केणी (26.11.1934 - 3.2.2009)

हांचो जल्म गोंयच्या कांसावले गांवांत जालो. गोंयच्या स्वातंत्र्यपूर्ण काळांत तांणी मुंबय आकाशवाणीचेर संपादकीय विभागांत काम केलें. मागीर दिल्लींत आचार्य काकासायब कालेलकारांच्या सहवासांत रावले. थंय 'गोवा इन्फॉर्मेशन सेंटर' चलोवन गोंय मुक्ती लढ्याच्या वावरांत भाग घेतलो. गोंयमुक्ती उपरांत गोंयांत येवन पत्रकारिता आपणायली. 1963 पासून 'राष्ट्रमत' ह्या मराठी दैनिकाचे संपादक. 'सुनापरान्त' ह्या कोंकणी दैनिकाचेय पयले संपादक. कोंकणी बरोबर मराठी, इंग्लीश, हिंदी ह्याय भासांनी लेखन केलां. कोंकणीचे भाशीक आनी साहित्यीक चळवळीचे एक मुखेली. देशाच्या भोवतेक भागांनी प्रवास केला. नेपाळ, बांगलादेश, पाकिस्तान, कुवेत, थायलंड, संयुक्त अरब अमिरात आदीं देशांनी भोंवडी करून आयल्यात. मूळ पिंड कथाकाराचो. सुमार दोनशां वयर कथा बरयल्यात. 'कथिका' नांवाचो कथा प्रकार कोंकणींत रूढ केला. आयजवेर 'धर्तरी अजून जियेताली' (1964), 'आशाढ पावळी' (1973), 'अळमी' (1995), 'व्हंकल पावणी' (1985), 'कथिका' (1993), 'जंय वता थंय' (1994), 'मेघमल्हार' (1994), 'बहुरत्ना वसुंधरा' (2004), 'कथा भारती' (2006), 'रुपां आनी रुपडीं' (2007) हे कथासंग्रह आनी पांच कादंबऱ्यो- 'बर्मी दीस' (2004), 'विराट' (2004), 'नातीं दोन दिसांचीं' (1997), 'सात पावलां मळबांत' (2002), 'नायिका' (2007) पुस्तक रुपान उजवाडाक आयल्यात. 'सात पावलां मळबांत' हे नवलकाणये खातीर तांकां अणकाराचो साहित्य अकादमी पुरस्कार फावो जाला. तशेंच गोंय आनी गोंयकार, 'आपालिपा' (2007) हे निबंद झेले, 'सारस्वत' (2002) हें इंग्लीश पुस्तकय उजवाडाक आयलां. एक मराठी कथासंग्रह प्रकाशीत जाला. दोन ललीत निबंद संग्रह. एक समिक्षे वयलें पुस्तक उजवाडा आयलां. ते भायर 'भुंयचाफी' (1956), 'कोंकणी कथा' (1985) हे प्रतिनिधीक कथासंग्रह तांणी संपादीत केल्यात. कांय कथा-कादंबऱ्यांचे कोंकणींत अणकार केल्यात. तांच्या 'व्हंकल पावणी' कथासंग्रहा खातीर तांकां साहित्य अकादेमीचो पुरस्कार (1988) लाबला. ते भायर गोवा कला अकादमी, डॉ. टी. एम. पै फावडेशन, मणिपाल हांचे पुरस्कार लाबल्यात. तांची 'नातें रगताचें' ही कथा 'व्हंकल पावणी' ह्या कथाझेल्त्यांत आसपावता.

दामोदर यशवंत मावजो (1-8-1944)

हांचो जल्म गोंयांतल्या माजोड्डें गांवांत जालो. तांचें शिकप गोंय आनी मुंबय हांगासर जालें. कॉमर्स शाखेची पदवी जोडले उपरांत तांणी आपणालो पारंपारीक

किराणा मालाचे विक्रेचो वेवसाय आपणायलो. तांणी युरोप आनी कुवेताची भोंवडी केल्या. कोंकणी राजभास चळवळींत (1985) तांणी मोलादीक वावर केला. 'गांधन' (1971), 'जागरणां' (1975), 'रुमडफूल' (1989), 'भुरगीं म्हगेलीं तीं' (2001) अशे कथासंग्रह उजवाडा आयल्यात. 'सूड' नांवाची एक नवलिका आनी 'चित्तरंगी', 'खोमसाची काणी' अशी बाल साहित्याचीं दोन पुस्तकां प्रकाशीत जाल्यांत. तांची 'कार्मेलीन' (1981) ही गाजिल्ली कादंबरी, तिका साहित्य अकादेमीचो पुरस्कार (1983) लाबला. साबार भासांनी नवलकाणयेचे अणकार जाल्यात. 'सुनामी सायमन' (2009) ही तांची आनीक एक कादंबरी. तांचे कथेचेर लघुफिल्म जालां. तेच बराबर तांणी ल्हान पड्ड्या वयल्या फिल्मा खातीर पटकथा-संवादाची रचना केल्या. तांच्या रचनांक कला अकादेमीचेय पुरस्कार लाबल्यात. तांची 'भुरगीं म्हगेलीं तीं' ही कथा त्याच नांवाच्या कथाझेल्त्यांत आसपावता.

महाबळेश्वर दत्ता सैल (14-4-1954)

हांचो जल्म कर्नाटक राज्यांत कारवार जिल्ल्यांतल्या माजाळी गांवांत जालो. सतरा वर्सांचे पिरायेचेर ते भारतीय फौजेंत भरती जाले. 1963 वर्सा ते संयुक्त राष्ट्र संघाचे वतीन इस्त्रायल-इजिप्त हांचे मदल्या तंट्यांत शांतिसैनीक म्हूण पॅलेस्टायनांत वावुरले. तशेंच 1965 च्या भारत-पाक मदल्या झुजांत हुसेनिवाला सेक्टरांत तांणी वांटो घेतलो. उपरांत ते केंद्रीय पोस्ट खात्यांत आयले. गोंयांत पोस्टमास्टर म्हूण वावुरल्यात. आतां निवृत्त जाल्यात. 'पलतडचें तारूं' (1989) आनी 'तरंगां' (1991) अशे दोन कथा संग्रह प्रकाशीत जाल्यात. ते भायर चार मराठी नाटकां उजवाडा आयल्यांत. तांगेल्या 'तरंगां' कथासंग्रहाक साहित्य अकादेमी पुरस्कार (1993) लाबला. ते भायर तांकां गोंय सरकाराच्या कला अकादेमीचे साहित्य पुरस्कार लाबल्यात. 'युगसांवार' (2004), 'खोल खोल मुळां' (2005), 'हावठण' (2009) ह्यो नवलकाणयो उजवाडाक आयल्यात. तशेच 'बायनेट फायटींग' (2005), अणकारीत 'कावळे आनी काळेंपाणी' (2007), 'निमाणो अश्वत्थामा' (2009) अशे कथां झेलेय हालींच्या काळार उजवाडाक आयल्यात. 'हावठण' हे नवलकाणये खातीर तांकां विमला वि. पै. प्रतिष्ठानाचो पुरस्कार फावो जाला. हाल्लीच तांका के. के. बिल्वा फाऊंडेशनाचो प्रतिश्टेचो 'सरस्वती सन्मान' पुरस्कार 'हांवठण' ह्या कादंबरीक जाहीर जाला 'अदृश्ट' आनी 'अरण्यकांड' (1997) हीं तांचीं दोन नवलिकांचीं पुस्तकां. हातूंतल्या 'अदृश्ट' नवलिकेचेर आदारून लक्ष्मीकांत शेटगांवकार हांणी 'पलतडचो मनीस' नांवाचो सिनेमा निर्मिलो. जाका आंतरराष्ट्रीय पुरस्कार फावो जाला. तांची 'रोबोटीक वॉरफॅर' ही कथा जाग

म्हयनाळ्याच्या दिवाळी-नातलां 2009 अंकांतल्यान घेतल्या.

पुंडलीक नारायण नायक

हांचो जल्म गोंयच्या वळवय गांवांत जालो. शाळेंत शिक्षक म्हूण काम केल्या उपरांत ते पणजी आकाशवाणीचेर सहसंपादक, सहाय्यक संपादक म्हूण वावुरले आनी उपरांत नोकरी सोडून आपणाक पूर्ण वेळ लेखनाक ओपून घेतलें. गोंयचे राजभास चळवळीचें (1985) तांणी येसस्वी रितीन फुडारपण केलें. कोंकणी बराबर मराठींतूय लेखन केलां. तांचे 'मुठय' (1977), 'पिशांतर' (1977) आनी 'अर्दूक' (1989) अशे तीन कथा संग्रह उजवाडा आयल्यात. एक कविता संग्रह, तीन कादंबऱ्यो, साबार बालसाहित्याचीं पुस्तकां उजवाडाक आयल्यांत. 'पाजण' (2009), निबंध संग्रह 'गा आमी राखणे' (1976) कविता संग्रह प्रकाशीत जाल्यांत.

नाटकां आनी एकांकीच्या मळा वयलें तांचें योगदान इतिहासीक स्वरुपाचें आसा. तीन एकांकी संग्रह आनी आयजवेर रंगमाचयेर येवन पुस्तक रुपान प्रगट जाल्लीं चवदां नाटकां पुस्तक रुपान उजवाडाक आयल्यांत. साहित्यशिल्प, समकालीन कोंकणी लघुकथा (1998) हीं पुस्तकां तांणी संपादीत केल्यांत. प्रेमचंद, गालिब हीं पुस्तकां कोंकणींत अणकारल्यांत. कोंकणींत आनी मराठींत तांणी ल्हान तशेंच पूर्ण स्वरुपाच्या टेलिफिल्मा खातीर पटकथा, संवाद आनी गितां रचल्यांत. तांच्या 'चौरंग' एकांकी संग्रहाक साहित्य अकादेमीचो पुरस्कार (1984) लाबला. ते भायर तांच्या नाटकांक आकाशवाणी पुरस्कार आनी आंतरराष्ट्रीय पॅटर्स ऑस्ट्रेलियन अवार्ड फावो जाला. गोवा कोंकणी अकादेमीचे अध्यक्ष म्हणूनय तांणी वावर केला. तांची 'अग्नीदिव्य' ही कथा 'अर्दूक' नांवाच्या कथाझेल्त्यांत आसपावता.

एन. शिवदास (शिवदास सोनू नायक) (17-3-1949)

हांचो जल्म गोंयांतल्या फोंडे तालुक्यांत नागेशीं गांवांत जालो. वेवसायान शिक्षक. आतां निवृत्त. गोंयच्या देवळांतलो वेगळेचार, शेतकारां वयलो अन्याय आदीं समाजीक प्रस्नांक चळवळीचें स्वरुप दिवन वावुरपी लेखक. कोंकणी आनी मराठी वर्तमानपत्रांनी नेमान वेगवेगळ्या विशयांचेर स्तंभलेखन करतात. कोंकणी राजभास चळवळींत (1985) मोलाचो वावर केला. 'गळसरी' (1981), 'महारूख' (1999) आनी 'भांगरसाळ' (2003) हे कथासंग्रह उजवाडाक आयल्यात. ते भायर 'नकलामी' ही कादंबरी, 'पिसांट' (1974), 'फारैन जांवय' (1980) आनी 'बंड' (1985) हीं नाटकां, एक बालनवलिका 'बाबू', तशींच 'झरो जालो महासागर', 'गोड गोड काणी', 'शाली जालें राणी' हें विनोदी नाटकां पुस्तक रुपान उजवाडा

आयल्यांत. 'भांगरसाळ' ह्या झेल्या खातीर तांकां साहित्य अकादमीचो पुरस्कार फावो जाला. 'धर्मायण' (2010) हो निबंद झेलो, 'सार्थ-दुख्खार्थ' (2011) हो कवितां झेलो उजवाडा आयला. गोवा कोंकणी अकादेमीचे अध्यक्ष म्हणूनय तांणी वावर केला. तांची 'भूककांप' ही कथा 'भांगरसाळ' ह्या कथाझेल्यांत आसपावता.

मीना सुरेश काकोडकार (21-09-1944)

आदल्यो मीना दुर्गा गायतोंडे. हांचो जल्म गोंयांतल्या काणकोण तालुक्यांतल्या पाळोळें गांवांत जालो. शिकप गोंयांत आनी मुंबयंत. सरकारी खात्यांत नोकरी. 'दोंगर चंवल्ला' (1976) आनी 'सपनफुलां' (1990) आनी 'आमी' (2001) हे तीन कथासंग्रह उजवाडा आयल्यात. कांय प्रयोगक्षम अशीं नाटकुर्लीं बरयल्यांत. 'सपनफुलां' कथा संग्रहाक साहित्य अकादेमीचो पुरस्कार (1991) लाबला. ते भायर डॉ. टी. एम. ए. पै फावंडेशन पुरस्कार, कुळागर पुरस्कार, कला अकादेमीचो पुरस्कार आदीं भोवमान तांकां लाबल्यात. तांची 'नवो जल्म' ही कथा 'सपनफुलां' ह्या कथाझेल्यांत आसपावता.

शशांक सीताराम शिरोडकार (3-8-1953/29-12-1994)

हांचो जल्म माशें, काणकोण हांगासर जालो. कॅन्सराचे पिडेन ते अकाली ह्या संवसाराक अंतरले. तांणी बी एस् सी मेरेन शिकप केलें. ते शिक्षक आशिल्ले. कथां बराबर तांणी कांय एकांकी बरयल्यात. रंगमाचयेर अभिनय करप आनी रेखाटनां काडपांत तांचो हात चलतालो. तांचो 'नबत' (1988) हो कथासंग्रह आनी 'प्रस्न' हो एकांकी संग्रह उजवाडा आयला. 'परीघ' (1997) हो दुसरो कथासंग्रह तांच्या मरणा उपरांत उजवाडा आयला. 'परीघ' ह्या झेल्या खातीर तांकां साहित्य अकादमीचो पुरस्कार फावो जाला. 'सत्री' ही कथा तांच्या 'परीघ' झेल्यांत आसपावता.

शीला तुकाराम कोळंबकार

लग्ना आदल्यो शीला मर्तो नायक (11 मार्च 1945) हांचो जल्म गोंयच्या पणजी शारांत जालो. तांचें शिकप गोंयांत जालें. गोंयांत कांय काळ तांणी शिक्षिका म्हूण काम केलें आनी लग्ना उपरांत मुंबय स्थायीक जाल्यो. तांचे 'ओली सांज' (1973), 'गॅर' (2007), 'कथाशील' (1994) कथासंग्रह आनी 'भूंयचांफी' (2007) हो व्यक्तीचित्रांचो संग्रह उजवाडा आयला. 'भूंयचांफी' ह्या झेल्या खातीर तांकां साहित्य अकादमीचो पुरस्कार (1997) फावो जाला. बालसाहित्याची 'तेजस आनी ओजस'

(1996) आनी 'पंकज' (2005) हीं पुस्तकां रचल्यांत. 'परजळती धौल' (1996) आनी 'भांगराचें सुकणें' (2004) हीं पुस्तकां अणकारल्यांत. तांकां 'भांगराचें सुकणें' पुस्तका खातीर अणकाराचो साहित्य अकादमी पुरस्कार फावो जाला. ते भायर तांकां साबार पुरस्कार फावो जाल्यात. तांणी कांय नाटकुलीं बरयल्यांत.

गजानन रघुनाथ जोग (1-10-1952)

हांचो जल्म गोंयांत साकोड्डें हांगासर जालो. बीए (ऑनर्स) आनी एल् एल् बी मेरेनचें शिकप केलां. सेंट्रल बँकेत नोकरी करून निवृत्त. कथा बराबर कविता आनी विनोदी लेखन केलां. 'रूद्र' (1986) आनी 'सोद' (1990) हे कथा संग्रह आनी एक बालसाहित्या वयलें 'वर्स फुकट वचूंक ना' हें पुस्तक उजवाडा आयलां. ह्या पुस्तका खातीर तांकां 2011 वर्सा राष्ट्रीय बालसाहित्याचो पुरस्कार फावो जाला. मराठींतूय कथालेखन केलां.

हेमा पुंडलीक नायक (6-5-1992)

पूर्वाश्रमीच्यो हेमा अनंत धुमटकार. हांचो जल्म गोंयांत मडगांवां शारांत जालो. वीस वर्सां बँकेत नोकरी करून तांणी नोकरी सोडली. कोंकणी साहित्याच्या मळार खासा बायलां खातीर 'चित्रंगी' नेमाळें चलोवन, बायलांचे मेळावे आयोजीत करून तांचीं प्रातिनिधीक आनी स्वतंत्र साहित्य रचनांचीं पुस्तकां उजवाडा हाडपाचो म्हत्वपूर्ण वावर तांणी केलो. कोंकणींतली एक प्रकाशिका आनी चित्रपट निर्माती आशिल्ले हे लेखिकेचो 1982 वर्सा 'पसय', 'दुर्गावतार' (2009) हे कथासंग्रह, 'निर्बळा' आनी 'मुक्ती' (1992) नवलिका, ते भायर 'भोगदंड' (1992) कादंबरी, एक निबंदसंग्रह, 'भायली गोडी' (1994) एकांकी संग्रह, एक नाटक आनी दोन संपादीत केल्लीं पुस्तकां 'सहजीवन', 'संघर्ष', 'समन्वय' आनी 'प्रतिमा' (1989), 'अस्तुरीमृग' (1992), 'ताठ कणो' हें अणकारीत पुस्तक उजवाडाक आयलां. 'भोगदंड' नवलकाणये खातीर तांकां साहित्य आकादामीचो (2002) तसोच 'शाश्वती' पुरस्कार फावो जाला. हेर जायते पुरस्कार तांकां फावो जाल्यात. तांची 'वेगळीं मनशां' ही कथा 'दुर्गावतार' ह्या कथात्रेय्यांत आसपावता.

एडविन जोसेफ फ्रान्सिस डिसौझा (14-06-1948)

हांचो जल्म कर्नाटक राज्यांतल्या दक्षीण कॅनरा भागांतल्या मंगळूर शारांत जालो. मुळावें आनी पदवी मेरेनचें शिकप मंगळूरांत जालें. 16 वर्सां कुवेताक तंत्रीक विक्री अधिकारी म्हूण वावुरले उपरांत ते देशांत येवन स्थायीक जाले. सध्या ते पूर्ण वेळ

लेखन करतात आनी कांय साहित्यीक नेमाळ्यांचें संपादन करून महाविद्यालयांनी कोंकणी विशयाचे व्याख्याते म्हूण वावुरतात. ताणी युरोप, मिडल इस्ट, असो परदेस प्रवास केला. पिरायेच्या इकराव्या वर्सा ताणी लेखनाक आरंभ केलो. आयजवेर तांच्यो 26 कादंबऱ्यो पुस्तक रुपान उजवाडाक आयल्यात. तांची एक कादंबरी कन्नड भाशेंत अणकारीत जाल्या. फाटल्या 26 वर्सांत तांणी सुमार 50 कथा बरयल्यात. ताचो 'तरणीं किरणां' नांवाचो कथा संग्रह उजवाडाक आयला. तांच्या पुस्तकांक टी. एम. ए. पै फावंडेशन, मणिपाल तशेंच मंगळूरच्या आनी गोंयच्या संस्थांचे साहित्य पुरस्कार लाबल्यात. तांची 'चॉकलेटां' ही कथा 'जाग' म्हयनाळ्याच्या मार्च 2007 अंकांत उजवाडाक आयल्या.

जयंती नामदेव नायक (6-8-1962)

हांचो जल्म गोंयांत आमोणें-केपें हांगासर जालो. पदवी शिक्षणा उपरांत तांणी लोकवेदाचो पोस्ट ग्रॅज्युएट डिप्लोमा कोर्स केला. सध्या गोवा कोंकणी अकादेमीच्या लोकवेद विभागांत संशाधन सहाय्यक म्हूण वावर करतात. लोकवेदा वयलीं 15 पुस्तकां उजवाडा आयल्यांत. तातूंत 'आमोणें एक लोकजीण' हो म्हत्वाचो ग्रंथ आसा. तांणी सात बालसाहित्याचीं पुस्तकां रचल्यांत. तशेंच 'कुक्मादेवीची दिपमाळ' आनी 'काळमाय' नांवाचीं नाटकां रचल्यांत. 'गर्जन' (1989) आनी 'अथांग' (2002) हे कथासंग्रह उजवाडा आयल्यात. 'अथांग' झेल्या खातीर तांकां साहित्य अकादमीचो पुरस्कार (2004) फावो जाला. तांची 'शारदाम्मा' ही कथा 'अथांग' ह्या कथाझेल्यांत आसपावता.

वसंत भगवंत सावंत (23-3-1960)

हांचो जल्म गोंयच्या सांवड्डें गांवांत जालो. ते सरकारी नोकरी करतात. तरूण पिळगेंतल्या ह्या कथाकाराचो 'निवलकाणयो' (1994) हो कथासंग्रह आनी बालसाहित्याचें एक पुस्तक उजवाडा आयलां. तांकां कला अकादेमीचो साहित्य पुरस्कार लाबला. कथेच्या विशया प्रमाण वातावरण निर्मिती करपाचें कसब बरें जमता. दुर्बळ, शोशीत समाजांतले ताण-तणाव, समाजीक जाणिवेंतल्यान येसस्वीपणान मांडटात. तांची 'डॉल्फी' ही कथा 'निवलकाणयो' कथाझेल्यांत आसपावता.

भालचंद्र गांवकार (15-02-1968)

हांचो जल्म किटोळें, बेतोडें ह्या फोंडें म्हालांत जालो. सध्या ते नावेलीच्या रोझरी

कला आनी वाणिज्य महाविद्यालयांत कोंकणी विभाग मुखेली म्हूण वावुरतात. तांणी जायती पुस्तकां रचल्यांत. 'कोंकणी भासविज्ञान' (1993), 'साहित्य एक भासाभास', तीन कथासंग्रह 'अंदल्ले उस्वास' (2001), 'दोंगराचे आंवडे' (2003), 'गांव नाशिल्ली वाट' (2007), तशेच तीन कविता झेले 'आडवणांतले उले' (1991), 'यादीचे देगेर' (2001), 'थाव' (2005). 'काव्यफुलां' हो संपादीत कविता झेलो आदीं. तांणी गोंय तशेंच अखील भारतीय पांवड्या वयल्या परिसंवादांनी आनी कार्यावळींनी वांटेकार जावन जायते सोद निबंध सादर केल्यात. तांकां आयजवेर कोंकणी भाशा मंडळ, कला अकादमी राज्य पुरस्कार, कथा इनाम, नवी दिल्ली, डॉ. टी. एम. पै फावंडेशन पुरस्कार आदी साबार पुरस्कार फावो जाल्यात. तांची 'कवळें मन' नांवाची कथा 'गांव नाशिल्ली वाट' ह्या कथाझेल्त्यांत आसपावता.

माया खरंगटे (20-06-1956)

आदल्यो माया पुंडलीक शेलडेकार हांचो जल्म केपें म्हालांतल्या असोल्डें गांवांत जालो. तांणी आयजवेर कविता, कथा, अणकार, प्रवास वर्णन आनी बालसाहित्य अशे साबार साहित्य प्रकार केळयल्यात. आतां मेरेन 25 पुस्तकां उजवाडाक आयल्यांत. 'कयपंजी' (1988) आनी 'श्रावणशिवर' (2011) हे कविता झेले, 'घोंटेर' (2000), 'मळबझेप' (2006) आनी 'मृगजळ' (2009) हे तीन कविता झेले, 'जपान पळोवन आयलों' (2008) आनी 'निकोबारच्यो लोककाणयो' (2009) हीं दोन अणकारीत पुस्तकां जाल्यार बालसाहित्याची 20 पुस्तकां तांच्या नांवार आसात. तांच्या कथांचे मराठी, हिंदी, कन्नड, गुजराती, तेलगू, सिंधी अश्या साबार भासांनी अणकार जाल्यात. आयजवेर तांकां एनसीईआरटी दिल्लीचो बालसाहित्य पुरस्कार, कोंकणी कला साहित्य केंद्र, कुडचडेंचो बालसाहित्य पुरस्कार, कोंकणी भाशा मंडळाचो कथा पुरस्कार, एआयसीपी खुर्जाचो माँ शारदा काव्य पुरस्कार, गोवा कोंकणी अकादमीचो 2010 वर्साचो कथा पुरस्कार अशे साबार पुरस्कार फावो जाल्यात. तांची 'कांट्याळे हार' ही कथा 'घोंटेर' ह्या कथाझेल्त्यांत आसपावता.

दुर्गादास गावडे (21-9-1968/6-11/2003)

हांचो जल्म सुरींगभाट, मंगेशी हांगा जालो. सरकारी तंत्रनिकेतनांतल्यान तांणी सिव्हील इंजिनियरिंगाचें शिक्षण घेतिल्लें. 1990 वर्सा सावन तांचो भौशीक बांदकाम खात्याचे मान्यताय प्राप्त अभियंतो म्हूण वेवसाय आशिल्लो. पूण 35 वर्सां

पिरायेचेरच तांकां मरण आयलें. तांणी रचिल्ल्या 'जन्मफेरे', 'दिश्टावो', 'मदनबादा', ह्या कवितांक कोंकणी भाशा मंडळा वतीन आयोजीत बाकीबाब काव्योत्सव सतींत इनामां फावो जालीं. 'आदण', 'मोडण', 'डस्टर', 'भालचंद्र', सारक्या कथांक कुळागर कथा सतींत इनामां फावो जालीं. साबार सांस्कृतीक आनी समाजीक संस्थांचेर ते वावुरल्यात. 'जन्मफेरे' (2004) हो कविता झेलो आनी 'आदण' (2006) हो कथां झेलो उजवाडाक आयल्यात. तांची 'धी मर्डर' ही कथा 'आदण' ह्या कथांझेल्यांत आसपावता.

* * *

